ALLENDE
ANLATIYOR

KONUŞAN

REGIS DEBRAY

ALLENDE ANLATIYOR

MAY YAYINLARI

Babıâli Caddesi 19, Cağaloğlu/İstanbul
Telefon : 27 71 61

SALVADOR
ALLENDE
İLE
REGİS
DEBRAY
GÖRÜŞMESİ

ALLENDE ANLATIYOR

Türkçesi:
HASAN KAYA

ALLENDE ANLATIYOR — Şili Cumhurbaşkanı Salvador Allende ile Régis Debray'ın konuşması ★ Türkçeye çeviren: Hasan Kaya ★ Kapak: Fatin Yılmaz ★ Dizildiği basıldığı yer: Divan Matbaacılık Tesisleri ★ 1973 ★ May Yayınları: Babıâli caddesi 19, Cağaloğlu, İstanbul ★ Telefon : 27 71 61.

ALLENDE ANLATIYOR

Copyright
SALVADOR ALLENDE

MAY YAYINLARI
Babıâli Cad. 19 - Cağaloğlu/İstanbul

GİRİŞ

Régis DEBRAY

Destan dinlemeye hevesli olanlar tatillerini bir başka yerde geçirsinler, zira, Şili'de «şiirsel bir hayal dünyası» bulamayacaklar. Ulusal bayram günlerinde her yarbayın günde üç konuşma yaptığı bir kıtada, Şilililer, kendisini mütevazi bir biçimde «halkçı» olarak niteleyen bir hükümetle yetinmek durumundadırlar. Fazlasıyla resmi konuşmalar, belli başlı gazetelerin başyazıları, televizyondaki açık oturumlar, parlâmentodaki tartışmalar ve uzayıp giden polemikler, Anayasa Hukuku okumamışsa eğer,

kimse için heyecan kaynağı olmayacaktır. Bu tartışmalardaki belli başlı konular, şunlar:

Herhangi bir kanun tasarısının yasal olup olmadığı; millileştirme ile ilgili kararnamenin yürütmenin yetkisi dahilinde olup olmadığı; iflâs etmiş bir fabrika sahibini işçiler kapı dışarı ederlerken, Anayasanın bazı maddelerini ters yorumlamış olup olmadıkları.

İdari hiyerarşide en alt kademeden en üst kademeye kadar ve ülkenin bir ucundan öteki ucuna kadar her yerde sahnenin en ön tarafını, uzayıp giden meşruluk tartışmaları, yasaların maddeleri, alt mahkemelerin aldıkları kararlar, bir kararın gerekçesi, karşı iddialar, temyiz etmeler işgal etmiş durumda. Bu tartışmaların tümünde kilit niteliği taşıyan bir sözcük var. Burjuvazi ve onun haberleşme araçları ile bu sözcük, kasıtlı olarak, ulusal bir dram boyutuna yükseltilmiş: Bu sözcük, ne Devrim, ne Adalet, ne Kurtuluş, ne de Proleterya'dır; bu sözcük, Meşruiyet'tir. (Legalite) Dokunulmazlığı olan bir sözcüktür bu. Bu gibi meselelerde kazai içtihat yolu da sınırlı olduğu için ve kimse de henüz hangi kuruluşun hakem olduğunu ya da son söz hakkına sahip olduğunu kesin olarak bilmediğinden muazzam bir karışıklık var ortalıkta. Bu yüzden, bu konuya ilgi de hızla azalıyor. Ancak bir an geliyor ve bütün bu görünümün aldatıcı olduğunu insan farketmeye başlıyor. Bu perdenin arkasındaki gerçeğin, ne bir mahkeme salonuna, ne bir mahkemeye, ne de bir açık oturuma benzediği anlaşılıyor. Gerçeğin, sömürülenlerle sömürenlerin, köylülerle büyük toprak sahiplerinin, işçilerle tekellerin, yurtseverlerle emperyalistlerin, ülkenin her bir köşesinde doğrudan çatıştıkları kapalı bir alana benzediği açık seçik ortaya çıkıyor.

Şili'de kurnazca ve tehlikeli bir kumar oynanıyor. Bugüne değin, en azından birkaç küçük engele rağmen Şili'de olanlar bir «oyun» olarak nitelenebilir. Her iki kamp da, isteksizce de olsa her iki tarafın da saygı gös terdikleri önceden koyulmuş kurallara —partnerlerden biri tarafından ve kendi yararına konulmuş kurallara— uyuyorlar. Bu kurallar, liberal bir cumhuriyette yürür lükte olan «demokratik kurumların» serbestçe işleyişine ilişkin kurallardır. Ne olursa olsun oyun halâ oynanmakta. Kurallara aykırı vuruşlara izin veriliyor, ancak, bunlar resmen kazanç hanesine kaydedilmiyor, görmezlikten geliniyor.

Fakat bu durum daha ne kadar devam edecek?

Kendisi bir senatör olan devrimci bir lider, bundan kısa bir süre önce, «burjuva demokrasisi en çok üç ay daha devam edebilir» dedi. Bu öngörü tartışılabilir, bu sonu ertelemek mümkündür. Fakat, kesin olan birşey varsa, o da, nazik nefretin açık düşmanlığa dönüşmesinin her iki tarafın da umduğundan çok daha çabuk gerçekleşmesidir. Halen acaib bir ateş-kes. Öyle bir ateş-kes ki, ne gerçek bir barış, ne de savaşın olmaması; herhangi bir gün ihlal edilebilecek bir ateş-kes.

Olayların akışı, sınıf düşmanlıklarının keskinleşmesiyle daha da hızlanıyor. Ancak, bu arada olayların akışının nasıl bir somut biçim alacağını kestirmek henüz mümkün değil. Fakat herşey şunu doğrular nitelikte: Bu çelişkili bir süreçtir ve bu sürecin varacağı sonuç ve çözüm, bugüne kadar geliştiği koşulların içinde olmayacaktır. Ancak henüz Şili'de hiçbir yerde, hiçbir yüzde yeni bir dünyanın doğabileceğine dair bir belirti yok. Ama yine de öylesine karmaşık bir gebelik süresi işlemeye

başladı ki bu aşamada hiç kimse, bu sürenin, yabancı egemenliğinden ve sömürüden kurtulmuş gerçekten yepyeni bir toplumun dünyaya gelişiyle sonuçlanmayacağından emin olamaz.

Geçiş dönemi ne kadar ustaca olursa olsun Şili, geri dönülmesi olanaksız bir tarihsel deneye bağlanmış durumdadır. Öylesine bir deney ki bu, eğer Şili hedefine ulaşmakta başarısızlığa uğrarsa, yeniden başlangıç noktasına nasıl döneceğini kestirmek çok güçtür. Ülke, bu tehlikeli bölgenin eşiğinden henüz uzaklaşmış değil. Bu tehlikeli bölgede halk, kazanmak ya da herşeyi yitirme'—en azından bugün için— gibi bir durumla karşı karşıyadır ve bu bölgede, yarım yamalak tedbirler onları tarihsel bir tercihle karşı karşıya kalmaktan kurtaramaz: Devrim ya da Karşı - Devrim.

Gerçek tehlike şudur: İlk olarak hiç şüphesiz, Şili halkının ve ulusunun geleceği, işçilerinin kurtuluşu ve insanca yaşam koşullarına kavuşması. Ayrıca, Şili halkının kendisini kendi tarihinin yapıcısı olarak ortaya çıkması. Bu bir amaçtır ve bu aynı zaman da bu amaca ulaşmanın bir önkoşuludur. Ve açıkçası herşey bir kısır döngüye dayanmaktadır. Bugünden itibaren Şili halkı kendi geleceğini kendi eline almaya mecburdur, eğer bunu düşmanlarının, yarın kendisinden kaba kuvvetle ya da her zaman ki gibi bir kaç yıl içinde bir seçim hilesiyle almasını istemiyorsa, kendi geleceğini kendi eline almak durumundadır. İktidar süresinin bitimine daha çok zaman varmış gibi gözüküyor. Halkçı iktidar daha yeni seçilmiştir ve anayasaya göre altı yıl daha iktidarda

kalacaktır; ama gerçekte, herşey zamanın çok kısa olduğunu gösteriyor.

Şu özel anda, bir diğer tehlike de Şili'ye komşu ülkelerin geleceğidir. Diyalektik bağlar ister istemez Lâtin Amerika uluslarını nesnel olarak birbirleriyle ilişkili hale getirmektedir. Kıta çapında güç ilişkilerinin ileri doğrultuda tersyüz olmasıyla merdivende yeni bir basamağa ulaşıldı. Bunun gibi, dünya halklarıda emperyalizmin çökmesi sürecinde yeni bir aşamaya ulaştılar. ABD. imparatorluğunun Küba'yı çökertmek ve herşeyden önce onu öteki Lâtin Amerika ülkelerinden tecrit etmek için uyguladığı oniki yıllık abluka çöktü gitti. Hayli tahrik edici niteliklere sahip yeni bir tarihsel deneye girişildi. Tahrik edici diyoruz, zira kendi çok özel koşulları nedeniyle siyasal azgelişmişlikten sıyrılabilmiş bir toplumda sosyalizmin inşa edilmesi yönünde bir çizgi izlenmektedir.

Aynı zamanda bu ülke, sürgün edilmiş ya da mahküm olmuş devrimciler için bir sığınaktır da —ikinci derece de olsa da ihmal edilemeyecek bir avantaj—. Şilililer farketmeseler bile, Şili'de olanlar —ya da olmayanlar— herşeyden önce ve en çok bütün Lâtin Amerika'yı ilgilendirmektedir. Bu tehlikeli oyunun sonuçları, olumlu ya da olumsuz da olsa, uluslararası sınıf mücadelesinde yeni bir aşamayı belirleyecek, silâhlı kıtasal Devrim'de bir dönüm noktası olacaktır. Geçici olarak ya da bir ölçüde iyimsercesine «silâhsız devrim» diye nitelenen bu olayın kaderine, öteki birçok silâhların kaderi bağlıdır.

Bu sonuç, sırasıyla halkçı hareketin sahip olduğu siyasal liderliğe büyük ölçüde dayanmaktadır. Onun düşünme gücüne ve gerçekçiliğine, dikkatliliğine ve yüreklilğine, yurtseverliğine, enternasyonelliğine bağlıdır. Birincisiyle ikincisini bağdaştırmakta ve doğru bir politik pratiğe aktarmakta izlediği yola dayanmaktadır. Bu liderlik görevi, çeşitli partilerin meydana getirdikleri birleşik bir cepheye ait. Ancak bu liderlik, Salvador Allende'nin kişiliğinde birleşmiş olan kararlılık ve sakinliğin, taktiksel esneklikle stratejik sağlamlığın şaşırtıcı bir karışımında kendine sağlam bir biçim bulabilir.

Hafızasının bir köşesinde tarihsel materyalizmle ilgili birkaç kırık dökük bilgi olan ve bir şans eseri olarak bir gün onbeş günlük bir turist vizesiyle kendisini Şili'nin kuzeyinde bulan yabancı bir yolcunun, bu örnekte bir Fransızın, eğer kavranamayacak bir durumu kavramaya çalışmakta ısrar ederse, birden büyük bir hayal kırıklığına uğraması işten bile değildir. Sonu gelmez karmaşalar dizisi insanı allak bullak edebilecek çaptadır.

En başından başlayalım: Örneğin bir burjuvazi, en son hangi tarihte kendi iktidarını kendi sınıf düşmanına gümüşten bir tabak içinde sunmuştu? Örneğin bir yönetici sınıf, en son ne zaman elinde olan herşeyle dayanmaksızın kendisine tarihin kapısının gösterilmesine razı olmuştu? Dışardan ve belli bir uzaklıktan bakıldığında, Halk Birliği iktidara böyle gelmiş gibi gözüküyor. Ancak gerçekte, bu teorik nitelikteki skandal, meseleye yakından ve yerinde bakıldığında büyük bir hızla aydınlığa kavuşuyor.

Herşeyden önce şu ortaya çıkıyor: İktidardaki burjuvazi, (yönetim aygıtı, askeri gericilik, büyük ulusal ve yabancı tekel çıkarları, bunların politik temsilcileri) mümkün olan ve olmayan herşeyi deneyerek Salvador Allende'nin ve Halk Birliğinin yolunu tıkamak istemişlerdi. Genelkurmay Başkanının katledilmesinin içinde sadece bir tek olayı teşkil ettiği bu iğrenç ve acaib öykü bir gün yetkili kişilerce hiç şüphesiz tam anlamıyla aydınlığa kavuşturulacaktır. İkinci olarak, halkçı güçler, iktidarı henüz tam olarak ele geçirmiş değiller; yalnızca iktidara giden yol üzerindeki istihkamlarda birkaç ileri hat ele geçirilmiştir.

Herşeye rağmen, gerçek, yine de Şili'de halkçı güçlerin yönetime yasal olanaklarla ve bir tek kurşun atmaksızın girmiş olmalarıdır. Gelecekte, ne yapmayı tasarladıklarını sormazdan önce, şu anda, bu noktaya nasıl geldikleri sorulmalıdır.

Şili burjuvazisi, bilinçli halk güçlerinin şahlanmasıyla karşı karşıya kaldığı zaman bir Kutsal İttifak kuramamıştı. Zira Şili burjuvazisi soyut bir varlığa sahip değildi, aksine çelişik çıkarlardan oluşan bir bloktu. 1964 de Şili yönetici sınıfı, siyasal iktidarda kendi Hristiyan Demokrat fraksiyonu tarafından temsil edilmesine izin vermiş ve bilinçli sosyalist güçlerin temsilcilerine karşı onu Hristiyan Demokratlar temsil etmişlerdi. 1970 yılında ise aynı temsilciye karşı, bu birliği ideolojik ya da politik olarak yeniden kurma olanağına sahip olamadı. Bu arada ne olmuştu?

Burjuvazi tarafından iktidara getirilen Hristiyan Demokratlar, iktidarda kaldıkları altı yıl boyunca devrimci bir sürecin koşullarını hiç şüphesiz kendi iradelerinin dışında hazırladılar. Bu şöyle oldu: Kendi lâfta kalan halkçılıklarıyla gerçek halkçı zaferlere zemin hazırladılar Hristiyan Demokratlar kendi beceriksiz hevesleriyle radikal tedbirler alınmasına ilişkin ihtiyacı meşru kıldılar ve bunun önemini vurguladılar: kendi taraftarlarının özünü oluşturan orta tabakada ideolojik konulara karşı hoşgörü uyandırdılar. Tarım Reformu başlangıçtaki istek sizcesine yürütülen uygulamadan sonra yaşlı tarım burjuvazisini hiç te rahatsız etmeyecek bir biçime dönmüş olsa bile; ülkenin temel zenginliği bakır madenlerinin «Şililileştirilmesi» her ne kadar sonunda ABD tekellerinin yararına ve çıkarına uygun bir uzlaşmaya dönüştürülmüş olsa bile, yine de, propaganda ve ajitasyon için kullanılabilecek büyük sloganlar kaldı geriye.

Bu bağımlı kapitalist toplumda çelişkiler o denli derindi ki, burjuvazinin en aydınlanmış kesimi, egemen sınıfın bu çıkarlarını koruyabilmek için, bu çıkarlar üzerinde kumar oynamak zorunda kaldı ve kumarı kaybetti. Hristiyan Demokratlar, kendi ideolojik egemenlik araçlarının ilk kurbanı oldular. Gerçekte bu reformist projenin kendi içinde, (—reformist proje, örgütsüz tabi sınıfların egemen olan sömürü sistemiyle bütünleştirilmesini ve böylece bu sistemin mekanizmasının modernleştirilerek daha yüksek kârların sağlanmasını amaçlıyordu—) devrimci nitelikte bir kendiliğinden kitle hareketi doğdu ve bu hareket, projenin kendi koyduğu sınırları ister istemez aştı.

Örneğin, yoksul köylü ve tarım işçileri birliklerini meşru kılıp, bunların kurulmasını teşvik ederek ve kent-

sel kesimlerde komünal örgütlenmenin ufak biçimlerine olanak tanıyarak, sömürülenler, işçiler ve işsizler arasında sınıf bilincinin gelişmesini hızlandırdılar. Ayrıca, bu kitlelerin toplumsal özlem düzeyini yükselttiler, ancak ne var ki, bu özlemleri tatmin edemediler.

Kendi iktisadi gücünün temellerine ilişilmesine hazırlıklı olmadan, kitlelerin siyasal iktidara katılmalarını önermek tehlikeli bir ütopyadır. İşte böylece, halkçı yönetimin selefleri, pek farkında olmaksızın kendilerini de aşacak ve sonunda korkudan tirtir titretecek bir hareketi başlattılar. Küçük burjuva yönetiminin son yılların da, her reformist projede saklı baskı gücü, her popülist projenin gözden uzak tuttuğu anti-halkçı öz açığa çıkmıştı bile. Kendi siyasal programında öngördüğü işleri sosyal pratiğe aktarmaya gücü yetmeyen reformist bir girişim, eninde sonunda parçalanarak yerini şu toplumsal güçlere bırakmak durumundadır: Toplumsal sonuçları ne olursa olsun siyasal girişimi üstlenip sonuna değin, yani sınıf mücadelesinden gerilemeksizin, götürmeye hazırlıklı olan güçlere; ya da kendi sınıf çıkarlarını, siyasal programı bir yana bırakarak, savunacak olan güçlere. Birinci güç, proleter sınıf mevkilerine doğru yöneliktir; ikincileri ise yüzlerindeki maskeyi sıyırmakta ve kendi gerçek sınıf niteliklerini ilk ve son defa açığa çıkarmaktadırlar. Bir siyasal grubun toplumsal varlığı, kendi toplumsal bilinciyle çelişkiye düştüğü zaman, iktisadi çıkarlar ruhsal çıkarlarla çatışma içine girdiği zaman, bir iç bunalım dönemi başlar ve işte Hristiyan Demokratları da çöküşleri sırasında sarsan ve bölen olay bu olmuştur.

1970 yılında, sosyalist sola yönetimi verecek olan

seçimler sırasında, bir lokomotif rayına oturmuştu; gittikçe hızlanıyor ve kısa bir zaman sonra da kurulu engelleri tehdit ediyordu. Bu olayla karşı karşıya kalan egemen sınıf ve onun siyasal genelkurmayı iki parçaya bölündü: Altı yıl önce başlatılan süreçten ödleri kopmuş olan geleneksel yönetimin otoriter ve hiyerarşik sistemine hızla dönüş yapma taraftarları, her ne pahasına olursa olsun Alessandri tarafından temsil edilen «Meşru Hak» olarak nitelenen temel freni uygulamaya sokmaya karar verdiler. Öte yandan, lokomatifin kontrolünü ellerinde tutmak isteyenler ise (ya onu bir dizginleyip daha uzaklara gitmesini önlemek, ya da çok basit olarak onun hızından rahatsız olmayanlar, Radomiro Tomic'in (Hristiyan Demokrat Partinin sol kanad lideri — Ç.N.) desteklenmesi konusunda birleştiler. Kendine düşman olarak sağı seçen Tomic, böylece kendi yönetim aygıtının iradesine bile aykırı olarak Halk Birliği adayının nesnel ve kişisel müttefiki haline geldi. Burjuvaziye halâ diş bileten ve onun resmi temsilcisi eski Cumhurbaşkanı Frei'nin açıkça yerdiği bu yarı-deliliğin affedilmesi ise hayli zaman alacaktı...

Temmuz 1971
Régis DEBRAY

ALLENDE ANLATIYOR

Debray : *Başkan Yoldaş (comrade president), kişi iktidara geçtiğinde değişiyor mu?*

Allende : *Doğrusunu istersen Régis, herkes beni «yoldaş Allende» diye çağırırdı. Şimdi ise «Başkan Yoldaş» diyorlar. Hiç şüphesiz bundan doğan sorumluluğun farkındayım.*

Debray : *Sosyalist bir militan, devlet başkanı olduğu zaman kendisinde bir değişiklik meydana geliyor mu?*

Allende : *Hayır. Sosyalist olan bir devlet başkanının yine sosyalist kalacağına inanırım Ancak davranışları tutarlı, gerçeğe uygun olmalıdır.*

Debray : *İktidara gelen bir sosyalistin yine de bir sosyalist gibi hissedip davranmasını gör-*

mek hakikaten yeni birşey! Bunun o kadar çok örneği kalmadı, dostum.

Allende : *Anlıyorum, değindiğin husus ne yazık ki doğru. Ayrıca, kelimenin gerçek anlamıyla marksist olan sosyalist partiler de kalmadı.*

Debray : *Biraz da geçmişe dönelim. Parti 1932'lerde kurulmuştu değil mi?*

Allende : *1933'de.*

Debray : *Kişisel ve siyasal eğitiminin temelinde ne yatıyor? Nasıl oldu da Sosyalist Partiye katıldın?*

Allende : *Sosyalist Partiye katılmadım, Régis, Sosyalist Partinin bir kurucusu, kurucularından biriyim.*

Debray : *Şöyle bir soru sormalıyım: «Neden Komünist değil de, Sosyalist?» (1).*

Allende : *Sosyalist Partiyi kurduğumuz zaman Komünist Partisi zaten mevcuttu. Ancak, Şilinin içinde bulunduğu koşulları değerlendirdik ve şu kanıya vardık; felsefe ve öğreti açısından benzer görüşlere bağlı, —tarihsel yorum konusunda marksist bir yaklaşıma sahip—, aynı zamanda enternasyonal nitelikte ilişkileri olmayan bir partiye Şili'de yer vardı. Bununla birlikte, bu son husus, proleter enternasyonalizmini reddetme anlamına gelmez.*

Debray : *Anladığım kadarıyla o zamanlar belli ölçüde bir sekterlik vardı...*

Allende : *Çok doğru söyledin. Gerçekten, Komünist Partisi, kapalı, içine dönük bir kuruluştu. Bu yüzden aynı görüşleri temel almakla birlikte özellikle ülke sorunları konusunda daha geniş bir bakış açısına sahip ve tam anlamıyla bağımsız, bir partiye ihtiyaç vardı. Ancak böyle olduğu takdirde enternasyonal ölçünün dikte ettiği standartlar dışında olsa bile, yerel sorunlarla uğraşmayı mümkün kılacak taktikleri benimseyip uygulayacak bir niteliğe sahip olunabilir.*

Debray : *Bildiğim kadarıyla Lâtin Amerika'daki ilk Sosyalist Cumhuriyet 12 gün devam etmişti.*

Allende : *Hepsi o kadar...*

Debray : *Ve bu Şili'de...*

Allende : *Evet, 1932 yılında.*

Debray : *Bu harekete katılmış mıydın, ya da Marmaduke Grove'un (2) darbesi Partinin kuruluşunda etkili olmuş muydu?*

Allende : *1932'den önceki dönem sırasında üniversiteden atıldım. O günler, İbanez hegemonyasına (3) rastlar. Açıklamak gerekir ki, İbanez Diktası, geleneksel bir biçimde Lâtin Amerika'ya özgü sayılan yönetimlerden başkaydı. Gerçekten yuma-*

şak bir dikta olduğu söylenebilirdi. Karmakarışık bir hükümet, çorba gibi bir iktisadi durum sonucunda, her zaman olduğu gibi öğrenci örgütleri diktatörlüğe karşı çıkmak zorunda kaldılar. Bu öğrenci hareketlerine ben de katıldım ve bu nedenle üniversiteden atılarak tutuklandım.

Debray : *Hakkında dava açıldı mı?*

Allende : *Evet. Hem de beş tane. Sıkıyönetim Mahkemesinde yargılandım. Marmaduke Grove'un Sosyalist Cumhuriyeti yıkıldığında Valparaiso'da bir hastanede yönetici olarak çalışıyordum. Hukuk Fakültesinde, öğrenci lideri olarak yaptığım bir konuşma yüzünden tutuklandım. Ailemin öteki fertleri de hapse atıldı. Bunlar arasında Marmaduke Grove'un kardeşi olan kayınbiraderim ve politikayla gerçekten hiç ilgisi olmayan kardeşim vardı. Gördüğün gibi Grove'la yakın aile ilişkileri içindeydik. Bu vesileyle sıkıyönetim mahkemesince yargılandık ve serbest bırakıldık. Ancak bir kez daha tutuklandık ve bir başka sıkıyönetim mahkemesi önüne çıktık. İşte o zaman gerçek yargılama aşamasına geldik. Babamın sağlık durumu iyi değildi. Bir ayağı ameliyatla kesilmişti ve diğerinde de kangren belirtileri görülüyordu. Tam anlamıyla ölümün eşiğinde bulunuyordu. Bu nedenle,*

kardeşim ve ben hapishaneden izinli olarak onu görmeye gittik. Bir doktor olarak durumunun ne denli ciddi olduğunu ilk bakışta anladım. Kendisiyle ancak birkaç dakika konusabildik. O kısa an içinde bizlere, namuslu ve temiz bir bii yütmeden başka birşey bırakamadığına üzüldüğünü söylemeyi başarabildi. —Herhangi bir maddi servete sahip değildi.— Ertesi gün öldü. Cenaze töreninde, bütün yaşamımı toplumsal mücadeleye vereceğime dair kendi kendime söz verdim. Bu sözü tuttuğuma inanıyorum.

Debray : *Öğrenmek istediğim başka birşey daha var. Bir teorisyen olmadığını biliyorum. Bununla birlikte, davranış ve konuşmalarında sağlam bir kavramsal temele sahip olduğunun, açıkça görüldüğü, söylenebilir. Bu nedenle, nasıl Marksist-Leninist olduğunu merak ediyorum.*

Allende : *Vallahi, öğrencilik günlerimde, —Fakültede okumaya yeni başladığım 1926-27 lerden sözediyorum,— biz tıp öğrencileri gençlerin en ilericileriydik.*

Debray : *Edebiyat Fakültesindeki «hümanistler» ya da filozoflardan da mı ileri?*

Allende : *Evet. Tıp öğrencileri geleneksel olarak en ilerici zümreyi oluşturuyordu. O zamanlar çok mütevazi bir semtte oturuyorduk. Pratik olarak halkla iç içeydik. Ço-*

ğumuz taşradan geliyorduk. Aynı öğrenci yurdunda yaşayan bizler, geceleri Kapital ve Lenin ve de Troçki'yi okumak için bir araya gelirdik.

Debray : *Komünist Partisine mensup arkadaşlardan ayrıldığınız noktanın bu olduğu söylenir. Şöyle ki onlar Troçki'yi okumazlar sanıyorum.*

Allende : *Doğrusu, Komünist Partisinin onu yasakladığını söyleyebileceklerin varlığına inanıyorum. Ne var ki bizler için böylesine engeller mevcut değildi. Devrimci olmadan devrimci eylem olamayacağının gayet iyi farkındayım. Ancak şunu bir kez daha belirtmeliyim ki, ben, esas olarak bir eylem adamıyım. Öğrencilik günlerimden beri mücadelenin daima ön saflarında bulundum. Bu da bana çok şeyler öğretti.*

Debray : *Evet, Hayat Üniversitesi dedikleri şey. Ancak, kitaplar da çok önemli bir bilgi kaynağı. Somut bir soru yönelteyim: Lenin'in* Devlet Ve Devrim'*ini okudun* mu?

Allende : *Hiç şüphesiz, evet.*

Debray : *Güzel, zira sanıyorum, birazdan onun üzerinde tartışacağız.*

Allende : *Parlâmento'da yaptığım birçok konuşmalarımda bu yapıttan pasajlar naklettim ve sonuç olarak gerici basının söz-*

cüleri tarafından eleştirildim. Bu gazetelerden bir tanesi, El Mercurio, *«burjuva devletini sona erdirmek» şeklinde doğal olan niyetimin bir kanıtı olarak benim konuşmalarım ile Lenin'in kitabından paragrafları yeniden yayınladı.* Devlet ve Devrim *gibi temel yapıtların kilit düşünceleri içerdikleri kanısındayım, ancak, kateşizm olarak kullanılamazlar.*

Debray : *Marksist olmakla birlikte serbest masonlukla bağlantın olduğunu sürekli duymaktayım. Bildiğin gibi bir zamanlar uluslararası işçi sınıfı hareketi içinde bu konuda ciddi bir anlaşmazlık vardı. Örneğin 1920'lerin Fransa'sında çocukluk dönemini yaşamasına rağmen, serbest masonlar Komünist Partisinden atılmışlardı. Serbest masonlukla bulunduğu varsayılan ilişkilerinle Marksist ya da sınıfsal durumun arasında bir çelişki görüyor musun?*

Allende : *İlk olarak sana şunu hatırlatayım ki, Régis; Fransız Komünist Partisi Genel Sekreteri bir serbest masondu.*

Debray : *Biliyorum, biliyorum....*

Allende : *Ve ancak Üçüncü Enternasyonal zamanındadır ki, iki hareket arasındaki çelişki kabul edildi.*

Debray : *Evet.*

Allende : *Şimdi kendi durumuma gelelim.. Evet,*

masonik bir geçmişim var. Büyük babam Dr. Allende Padin ondokuzuncu yüzyılda, yani, serbest masonluğun mücadele içinde olmak anlamına geldiği o zamanlarda (a Most Serene Grand Master of the Masonic Order) idi. Mason ve Lautaro Locaları (4) İspanya'ya karşı bağımsızlık mücadelesinin temel taşlarıydı.

Debray : *Bolivar ve Sucre serbest masondular.*

Allende : *Tamamen. Bu yüzden senin de gayet güzel anlayabileceğin gibi, bu türden bir aile geleneği ile masonik hareketin Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik gibi temel ilkeler uğruna mücadele ettiği gözönünde tutulursa bir kimsenin bu tür ilişkiler içinde olması sakıncalı değildir. Ancak ben, öteden beri kapitalist rejim altında bırak eşitliği, fırsat eşitliğinin dahi olamayacağını hiç şüphesiz, masonik hareket içinde de savunageldim. Ayrıca, sınıf sömürüsü varken kardeşliğin mümkün olamayacağını ve gerçek özgürlüğün soyut değil somut birşey olduğunu hep söyledim. Gördüğün gibi serbest masonluğun ilkelerini onların gerçek özüne uygun olarak yorumluyorum.*

Debray : *Başkan Yoldaş (Comrade President), hayli varlıklı daha doğrusu bir burjuva aileden geliyorsunuz...*

Allende : *Ortodoks anlamda kökenimin burjuva*

olduğu doğru. Bununla birlikte, ailemin burjuvazinin iktisadi bakımdan güçlü kesimiyle bir ilgisi bulunmadığını da ekleyeyim. Annem, babam ve her ikisinin ailelerini tanımlamak gerekirse serbest meslek erbabıydılar demek gerekir.

Debray : *Politik çizgileri neydi?*

Allende : *Geçen yüzyılda Şili'de tutuculuğa karşı mücadele çok şiddetliydi. Ve bu mücadele dinsel cephede verildi. Tutucular, her türlü ilerici harekete örneğin lâik eğitime karşıydılar. Bütün amcalarım ve babam Radikal Partinin (5) militanlarıydılar. Ve o zamanlar radikal olmak ilerici görüşlere sahip olmakla aynı anlama geliyordu. Büyük Babam, Şili'de ilk lâik okulu kurmuştu ve politik görüşleri kendisine «Kızıl Allende» lâkabını kazandırmıştı.*

Debray : *Ve o zamandan beri?!..*

Allende : *Evet, o zamandan beri aile, geleneğini sürdürmektedir!*

Debray : *Böylece ailenin sahip olduğu gelenek senin yetişme tarzını etkilemiş olabilir. Daha başka etkilenmelerini de hatırlıyor musun?*

Allende : *Daha ondört-onbeş yaşlarımdayken Juan Damarchi adında ayakkabı tamirciliği yapan anarşist bir tanıdığımız vardı. O*

zamanlar Valparaiso'da ilkokul öğrencisiydim. Okuldan sonra gidip hayatımda büyük etkisi olan bu anarşistle sohbet ederdim. 60 belki de 63 yaşlarındaydı ve benimle sohbet etmekten hayli hoşlanırdı. Bana satranç oynamasını öğretti. Yaşamla ilgili konulara ilişkin fikirlerini anlattı ve okumamı sağlamak amacıyla kendisi de ödünç aldığı pek çok kitabı verdi.

Debray : *Ne gibi kitaplar?*

Allende : *Hepsi önemli teorik yapıtlardı. Örneğin Bakunin. Ancak, bundan da önemlisi Demarchi'nin yorumlarıydı. Zira, derinlemesine okumak gibi bir hırsa sahip değildim. Meseleleri bana öylesine basitlik ve açıklıkla izah ediyordu ki, böylesi ancak kendi kendisini yetiştirmiş işçilerde görülebilirdi.*

Debray : *Anlıyorum. Daha sonra politik kariyerine başladın. Millet Meclisi üyesiydin değil mi?.*

Allende : *Evet. Fakat ilk önce tıp öğrenimine başladım. Bir öğrenci lideriydim. Valparaiso'daki hastanelerde çalışabilmek için dört tane sınav vermem gerekiyordu. Bir tek adaylık olmama rağmen, öğrenciliğim sırasındaki faaliyetlerimden ötürü reddedildim. Patoloji asistanı olarak çalışmaya başladım. Bu da ilk görev olarak*

çok yorucu ve çok sıkıcıydı. Otopsi yapmak zorundaydım. Valparaiso'da olmama ve vazifeme rağmen militan faaliyetlerin içindeydim. Çünkü, Valparaiso örgütünün kurucusuydum. Bu nedenle, dağ köylerine, gecekondulara ve ülke içlerine gittim.

Debray : *Böylece Valparaiso'ya döndüğün zaman kendini evinde hissettin.*

Allende : *Dikkat et. Şunu her zaman söylerim, benim politik kariyerim Valparaiso'da başladı. Bu kentin yerlisiyim ve Valparaiso'dan çıkan ilk devlet başkanıyım.*

Debray : *Bildiğim kadarıyla Valparaiso'dan milletvekili seçildikten sonra, çok genç yaşta Halk Cephesi'ne (6) bakan oldun.*

Allende : *Çok doğru, 30 yaşında Petro Aguirre Cerda'nın kabinesinde bakan oldum. Bak, şu resimdeki Don Petro'dur. Büyük insancıl niteliklere sahip, çok nazik bir insandı. Hayli ilginç olan yanı da, halkla ilişkilerinin kendisini gittikçe artan bir radikal tutuma sürüklemesi olmuştur. Herşeyden önce, tam anlamıyla bir burjuva-radikal politikacıydı. Ve halka olan sevgisi ve bağlılığının etkisiyle giderek çok daha inançlı, halkın özlemlerine çok daha yakın bir kişi haline geldi. Bununla birlikte hiçbir zaman radikal olmaktan ileri gidemedi, çünkü radikal'den başka*

birşey olmak istemedi. Bu Halk Cephesi zamanındaydı. Bugün olduğu gibi o zamanın koalisyonunda da aynı partilerin bulunduğu her ne kadar doğruysa da, Radikal Parti, burjuvazinin partisi egemen durumdaydı. İşte bugünkü Halk Birliği ile Halk Cephesinin arasındaki ayrım burada yatıyor: Halk Birliğinde hiçbir parti üstün bir mevkie sahip değil; fakat üstün bir sınıf, işçi sınıfı var ve bir Marksist Sosyalist Devlet Başkanı mevcut.

Debray : *Daha sonra, Kongre'de görevine devam ettin ve son yıllarda Senato Başkanlığına yükseldin. Küçük burjuvaziden gelen bir insanın, —bütün parlamenterist, masonik, ideolojik ve toplumsal bağlarıyla birlikte— tutarlı bir devrimci eylem çizgisi izlemesi nasıl oldu? Ve nasıl oldu da rejimin en belirgin burjuva kurumlarıyla bağlantı kurmak zorunda kaldığın halde; devrimi amaçlayan sürecin en birinci hareket unsuru olan kitlelerin lideri haline geldin?.*

Allende : *Bu soru üzerinde çok düşünmüşümdür. İlk olarak gençliğe olan entellektüel nitelikte bir taahhüt, daha sonra da halka karşı gerçek bir taahhüt söz konusuydu. Ben bir Parti adamıyım ve her zaman kitlelerle birlikte çalıştım. Tam anlamıyla bir Şili'li politikacı olduğumun ve halka çok yakın bulunduğumun tam anla-*

mıyla farkındayım. Hatırla Régis, devrim liderlerinin büyük bir çoğunluğu orta ve alt orta sınıflardan gelmişlerdir. Bazıları sömürünün etkilerini bizzat duymamışlardır belki, ama, bunun ne mene birşey olduğunu anlamış, hissetmiş ve sonuç olarak da sömürücülere karşı, sömürülenin yanında yer almışlardır. Ben politik tutumumu her zaman biraz önce saydığımız kurumlara uyguladım. Ve bu tutum her zaman halkın sosyal adalet özleminin temsilcisi olmuştur. Bugün yaptığım da tamamen budur.

Debray : *Güzel! Şimdi başka bir konuya geçelim. Başkan Yoldaş (comrade President), halen 62 yaşındasın?.*

Allende : *Evet, dopdolu 62 yıl.*

Debray : *Sen, Betancourt, Haya de la Torre, Arevalo ve akranlarının içinde bulunduğu bir kuşağa mensupsun (7). Bu kuşak bugün siyasal bakımdan artık ölü. Bugün onlara, Lâtin Amerika'nın tarih öncesine ait bir parçası gözüyle bakılıyor. Oysa sen, çağdaş tarihin önemli bir simasısın ve onun geleceğini etkileyeceksin. Onlar bir köşeye bırakılmışken nasıl oluyor da sen hâlâ ilerleme kaydetmeye devam ediyorsun?*

Allende : *Bak, bir noktaya hayli insafsızca, ama yeteri kadar gerçeklikle dokundun. Sorunu*

şöyle alabiliriz; Sosyalist Parti kurululuşundan iki üç yıl sonra, Lâtin Amerika'nın halkçı partilerini Şili'de bir Konferansa çağırdı. Bu vesileyle APRA (7)'nin temsilcileri ve öteki populist hareketler bir araya geldiler. Ancak, hemen göze çarpan bir farklılık vardı. O da, Marksist bir parti olarak Şili Sosyalist Partisinin, kayıtsız şartsız antiemperyalist olmasıydı. Kaldı ki o zaman, APRA da antiemperyalist olduğu iddiasındaydı. Oysa gerçek bambaşka ve çok acıydı. Çünkü, Halkçı partiler, örneğin «Demokratik Hareket» (7) Venezüella'da iktidara geldi. Fakat gerekli değişiklikleri yapmak için lâzım gelen gerçek yaklaşımdan yoksundular. Rejimi, sistemi değiştirmek yolunda bir mücadele yoktu. Aksine emperyalizme karşı tavrını değiştirdi. Yumuşattı ve farklılaştırdı. Sonuç olarak bütün bu partiler, tarihsel akışın gerisinde kalarak Lâtin Amerika halklarının özlemlerini temsil etmek ya da yorumlayabilmekten uzaklaştılar.

Debray : *Bu liderlerden birçoğunu bizzat tanıyorsun.*

Allende : *Evet, hepsini. Örneğin, Betancourt Şili'de yaşadı. Buraya sürgüne geldiği zaman ben Don Petro Aguirre Cerda'nın kabinesinde Sağlık Bakanıydım. İkimiz gayet iyi arkadaştık.*

Debray : *Ve buradayken ona yardımcı oldun.*

Allende : *Arkadaştık. Bizim karşımızdaki evde otururdu ve o günlerde her gün görüşürdük. Çok zeki, büyük bir gazeteci ve enfes bir hatip olduğunu bilhassa belirtmeliyim. Bazı Sosyalist Parti toplantılarına katılmıştı.*

Debray : *Burada bir zamanlar Betancourt'un bir resmi vardı, sanıyorum?*

Allende : *Evet, fakat bir kaç yıldır, Sosyalist Parti ile Demokratik Hareket arasındaki bağlar koptuğundan beri yok.*

Debray : *Ne zaman olmuştu bu?*

Allende : *En az oniki ya da onüç yıl önce olmalı.*

Debray : *Emperyalizm problemi ne zaman bir sorun haline geldi senin için? Diğer bir deyişle, antiemperyalist eğiliminin ne zaman farkına vardın? Diğerleri hiçbir zaman bunun farkına varmadılar, ya da varmış olsalar bile sonradan vazgeçtiler. Öyleyse sen ne zaman antiemperyalist saflara katıldın?*

Allende : *Öyle sanıyorum ki, Lenin'i özellikle* Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması'*nı okuyan bir kişi, teori hakkında görüş sahibi olur. Emperyalizm meselesinin azgelişmiş ülkelerde, özellikle Latin Amerika'da çok önemi var. Biz Sosya-*

listler, emperyalizmin bizim bir numaralı düşmanımız olduğunu ilân ettik. Bu yüzden ulusal kurtuluşa en birinci önceliği verdik ve vermeye devam ediyoruz. Yabancı sermayenin egemenliği ve sızması son yıllarda öylesine boyutlara ulaştı ki ulusal burjuvazi gerçekten ortalıktan kayboldu. Sosyalist Parti antiemperyalist bir geleneğe sahiptir. Bu ülkede «sosyalist devrim» olarak bilinen tarihsel sürece bağlı olan bu gelenek 4 Haziran 1932 de başladı (2). Bu süreç ne kadar kısa devam etmiş olsa da öncü düşünce üzerinde derin etkisi oldu. Şu anda elimin altında bulunan 1932 yılındaki devrimcilerin düzenlediği, İktisadi Eylem için Acil Program*'da şu pasaj yer alır: «Bizim ayrıcalıklı sınıf, ulusal mirasımız ile halkın sefaletini yabancı sermayenin sağladığı lüksün tembelliği ve kolay yaşama için değiş tokuş etti.»*

Debray : *Fakat, 1936'da ortaya çıkan ve 1938'de hükümet kuran Halkçı Cephe'nin ardındaki itici güç bu antiemperyalizm miydi?*

Allende : *Bak, Halkçı Cephe'nin hiç şüphesiz büyük bir ilerleme olduğunun farkındaydık. Zira, bir yandan, küçük burjuvazi iktidar denemesinde bir paya sahip olmuştu; Öte yandan işçi sınıfını İşçiler Konfederasyonu halinde örgütlemişti. Fakat aynı zamanda da iktisadi bağımsızlığın siyasi*

boyuneğme anlamına geldiğini bütünüyle kavramıştık. Halk Cephesi'nin ileriye doğru bir adım olduğu doğruydu. Ancak İktisadi bağımlılık olduğu sürece siyasal kurtuluşu ya da tam egemenliği gerçekleştiremedi, gerçekleştiremezdi de. Halk Cephesindeki eylemlerimizin nihai hedeflerimize doğru birer adım olduklarının bilincindeydik. Ne var ki her dönemeçte temel sorunların çözülemeyeceğini gördük. Pekiy, bu niçin böyleydi? Çünkü bizim gerçek servetimiz yabancı sermayenin denetimi altındaydı. Bu yüzden, bizim bu pratikten gelen deneyimiz bağımlı ya da gelişmekte olan kapitalist ülkelerde esas mücadelenin emperyalizme karşı mücadele demek olduğu yolundaki inancımızı güçlendirdi. Bu bizim temelimiz, yapısal bütün değişikliklerin dönüm noktasıdır.

Debray : *Pedro Aguirre Cerda döneminde daha çok antifaşizme kuvvet verilmişti.*

Allende : *Ancak yaşamakta olduğumuz dönemi hatırlamalısın: İspanya İç Savaşı-İkinci Dünya Savaşı.... Burjuva demokrasisi ya da faşizm gibi iki alternatifle karşı karşıya bulunduğumuzdan, bütün dünyadaki öteki işçi sınıfı hareketlerinde olduğu gibi bizim de burjuva demokrasisini seçmemiz mantıkiydi.*

Debray : *Tartışmakta olduğumuz konu bütün bu*

kişilerden kopmanın sebebiydi. Bunda belirleyici unsur ne olmuştu? Senin kuşağına mensup Lâtin Amerikalı liderlerle bağlarını niçin kopardın?

Allende : *Çünkü şunun farkına vardık: Örneğin Venezüella'da olduğu gibi yönetimde olsalar bile bu liderler güçten yoksundular. Güçten yoksundular zira en önemli zenginliklerini yabancı sermayenin kontrol etmesine izin veriyorlardı. Daha doğrusu, kendi ülkelerinin iktisadi bağımsızlığını gerçekleştirmek yolunda çaba sarfetmiyorlardı.*

Debray : *Lâtin Amerika Sosyal Demokrasisi olarak niteleyebileceğimiz hareketten kopmanda Küba Devriminin bir rolü olduğu söylenebilir mi?*

Allende : *APRA ve Betancourt'un partisiyle daha önce bağları koparmıştık. Daha sonra Küba Devriminin hiç şüphesiz muazzam etkisi oldu. Çünkü emperyalizmin ne olduğunu ve iş çıkarlarını savunmaya geldiğinde herhangi bir sınır tanımadığını daha bir açıklıkla gördük. Bunun yanı sıra Deniz Piyadelerinin Lâtin Amerika'ya yaptıkları elliden çok çıkarmayı da gösterebiliriz. Ayrıca, hatırlayacaksın, Sandino (8) bu Kıta'da toplumsal mücadelenin bir parçasını teşkil etmektedir.*

Debray : *Şilililer için de mi? Şili'nin tarihsel bilinci içinde de yeri var mı?*

Allende : *Evet var, her zaman da olacak. Biz, halkçı partiler Sandino'yu her zaman hatırlarız. Şunu da unutma, Bolivar dahi bir keresinde «ABD, Amerika'yı Özgürlük adına sefaletin içine gömmenin yollarını aramaktadır» demişti.*

Debray : *Bu da, Şili Sosyalist Partisinin uzunca bir zamandan beri Avrupa Sosyal Demokratlarıyla niçin hiçbir alışverişi bulunmadığını ortaya koyuyor.*

Allende : *Tamamiyle. Bunun gibi, Avrupa'daki bir takım kendine özgü sosyalist partilerle de bir işi olmadığını ortaya koymaktadır.*

Debray : *Sanıyorum Başkan Yoldaş (Comrade President), zaferden sonra Küba'ya ilk gelen politikacılardan biri siz olmuştunuz.*

Allende : *Evet.*

Debray : *Küba Devrimi'yle ilk temasınız nasıl olmuştu?*

Allende : *Betancourt iktidara geldiği zaman Venezüella'da bulunuyordum. Üç-beş dolarım daha olduğundan aklıma Küba'ya gitmek geldi. Fidel Kastro Havana'yı almış bulunuyordu. Doğru hatırlıyorsam başkente giriş 6 Ocak günü olmuştu. Belki de 5'inde. Ben Havana'ya 20 Ocak'ta, tuhaf bir zamanda geldim. Hemen bir*

otele yerleştim. Aynı gün, öğleden sonra, geçit töreni vardı. Bu tören benim için yalnızca şaşırtıcı değil fakat bir hayli de inanılmaz birşeydi. Zira 200 Miami Polisinin geçit resminin başında yürüdüğü bu törende bir açık araba içinde Miami Belediye Başkanı ile sanıyorum Havana Belediye Başkanı yer alıyordu. Ertesi günü kalkacak ilk uçakla ülkeme dönmeye niyetlenirken Şili'den tanıdığım Carlos Rafael Rodriguez'e (9) rastladım. Benim orada ne yaptığımı sorunca şu cevabı verdim: «Devrim'i görmeye geldim. Ne var ki, ona bir türlü rastlayamadığımdan ülkeme dönüyorum. Ne türden bir Devrim olacak bu? Miami polisinin kutladığı bir Devrim mi?» cevabı şu oldu: «Hata ediyorsun Salvador. Kal burada ve liderlerle **konuş.»** ***Şöyle*** *konuştum: «Hayır hayır gidiyorum.» O kadar çok ısrar etti ki, eski dostluğumuzdan ötürü kendisini kıramadım ve: «Pekiy öyleyse, beni liderlerle temas ettir» dedim. Gerçekten, aynı gün öğleden sonra, hiç tanımadığım, hatta adını bile duymadığını Aleyda'dan telefon geldi. Telefon eden kadın Ché'nin sekreteriydi henüz karısı olmuştu. Şöyle diyordu: «Komutan Guevara size arabasını yolluyor Cabana barakalarında sizi bekleyecek» Gittiğimde söylenenin doğruluğunu anladım. Beni muazzam sözcüğüyle tanım-*

lanabilecek bir odaya soktular. Odada çeşitli eşyalarla birlikte kocaman bronz bir yatak vardı. Ancak Ché hamakta yatıyordu. Beline kadar soyunuktu. Yalnızca pantolon giyiyordu. Oraya vardığım da çok şiddetli bir astım nöbeti geçiriyordu. Bir soluk alma âleti kullanıyordu. Kendine gelmesini beklerken yatağın üzerine oturdum ve sözü açmak için seslendim; «Komutan!..» Ancak konuşmamı keserek şöyle dedi: «Bak Allende, senin kim olduğunu biliyorum. 1952 başkanlık kampanyası sırasında yapmış olduğun iki konuşmanı duydum. Biri çok iyi, öteki çok kötüydü. Bu nedenle, birbirimize tam bir güven duyabiliriz. Zira senin nasıl bir insan olduğuna dair gayet berrak bir kanıya sahibim» İlk anda durakladığımı hatırlıyorum. Dilediği gibi konuşmasını sağlamak amacıyla sustum ve hemen hemen hiç konuşmadan, salt dinlemekle yetindim. Konuşma ilerleyip, üstümdeki ilk olumsuz etki, kalkınca; Chénin, entellektüel değerinin, insanca duygularını, kıtanın sorunlarını kavrayışını ve halkın mücadelesine ilişkin gerçekçi değerlendirmesini daha iyi takdir eder hale geldim. Beni önce Raul Castro ile görüştürdü ve hemen arkasından Fidel'i görmeye gittim. Bunu dün gibi hatırlıyorum. Kastro bir kabine toplantısındaydı. Beni toplantı odasına soktu ve top-

lantının bir bölümünde hazır bulundum. Akşam yemeğini birlikte yedikten sonra Fidel'le sohbet etmek üzere bir odaya girdik. Satranç ve iskâmbil oynayan, yerlerde yatan köylülerle makinalı tabancaları ve her tür gereçle dolu bir yer deydik. Kendimize güçlükle ve boş bir köşe bulduk ve uzunca bir süre konuştuk. İşte orada Fidel Kastro denen adamın kim olduğunu öğrendim.

Debray : *Birazcık özetleyelim. Şili, sosyalizme giden kendine özgü bir yola sahip. Bununla birlikte sen, Küba Devrimini 12 yıl boyunca çok yakından izledin. Muhakkak ki mekanik olarak taklit edilecek hiçbir model, hiçbirşey yoktur. Fakat Küba Devriminden kişisel olarak ne gibi bir ders edindin?*

Allende : *Olağanüstü bir ders. İlk olarak, birlik içinde bir halkın, tarihsel hedefinin bilincinde olan bir halkın yenilmez olduğunu öğrendim. Ayrıca, böyle bir halk eğer sorumlu bir lider kadrosuna sahipse ve bu insanlar halkın iradesini sağlam yorumlama gücüyle onun iktidar olduğunu hissediyorlarsa, bu halk yenilmezdir; tıpkı Fidel ile Ché örneğinde olduğu gibi...*

Debray : *Fidel'den söz ediyordun. Nasıl dost oldunuz?*

Allende : *Gerçekten ilk andan itibaren büyük zekâsından —Öylesine inanılmaz bir olay ki bir tür insan seli gibi önüne ne gelirse silip süpürüyor— ve içtenliğinden etkilendim. Ve bizim dostluğumuz öyleydi ki içinde...*

Debray : *Görüş ayrılıkları mı bulunuyordu?*

Allende : *Evet, temelde ve hayli büyük ayrılıklar.*

Debray : *Ancak her zaman dostça.*

Allende : *Her zaman.*

Debray : *Halk Birliği'nin Şili'deki zaferini duyduğu zaman Fidel nasıl bir tepki gösterdi?*

Allende : *Bana Küba Devriminin resmi organı* Cranma'*nın bir nüshasını gönderdi. Bu nüshanın birinci sayfası boydan boya bizim seçim zaferimizin haberleriyle doluydu. Kendisi gazete bürosundaydı ve Şili'den gelecek haberleri bekliyordu. Ve bizim zaferimizin emperyalizme karşı bir zafer olduğunu açıklayan ve kendisi dahil çevresinde bulunan herkese imzalattığı tebriklerini gazetenin birinci sayfasından bana iletti. Bir hatıra olarak bu gazeteyi saklıyorum. Seçimlerden sonraki sabah da bizleri kutlamak için telefonla beni bizzat aradı.*

Debray : *Başkan Yoldaş (comrade president), Ché'den söz ediyordun. Onunla kişisel temasın nasıl oldu?*

Allende : *Sana söylediğim gibi Küba'ya ilk kez gittiğimde Ché ile tanıştım. O andan itibaren ona karşı bir sevgi ve saygı duydum. Onun benim bir arkadaşım olduğunu söyleyebilirim. Burada onun bir portresi var. Üzerinde şunlar yazılı: «Carmen Paz, Beatriz ve Maria İsabel'e, Küba Devrimi'nin ve benim kardeşçe sevgisiyle.» Bu da gösteriyor ki, o benim kızlarımı tanıyordu ve ona karşı ailecek bir sevgimiz vardı. Sana göstermek istediğim benim için paha biçilmez değeri olan daha başka birşey var. Bir hazine gibi muhafaza ettiğim istisnai birşey:* Gerilla Savaşı. *Bir kopya Ché'nin masasının üzerinde duruyordu. Birinci kopyasının Fidel'e verildiğini sandığımdan ikinci ya da üçüncü kopyası olmalıydı. Bana yazdığı ithaf şöyle: «Aynı sonucu başka yollarla gerçekleştirmeye çalışan Salvador Allende'ye. Sevgilerimle, Ché.» Hatırlayacaksın, daha sonraları 1961'de Uruguay'da yazlık Punta del Este'de bir iktisadi konferans toplanmıştı. Bu konferansta ABD. Başkanı John Kennedy, «İlerleme için İttifak» adlı programını başlatmıştı. Toplantıda hazır bulunan Ché, bu demagojik programın uzak görüşlü ünlü eleştirisini yapmıştı. Bu arada, Uruguay'daki anti emperyalist kuruluşlar, Punta del Este'de olanlara karşı Montevideo'da düzenlenen bir toplantıya beni davet et-*

mişlerdi. Toplantıya katılmak için davet alan bir diğer kişi de Ché idi. İşte bu vesileyle, bu kez Uruguay'da kendisiyle bir kez daha buluştum. Montevideo Üniversitesinin Mezuniyet Salonunda yapılan bu toplantıda ben iki kez konuştum; Ché de kapanış konuşmasını yaptı. Ché'nin konuşmasından sonra oradan ayrılırken Ché bana şunları söyledi: «Salvador, haydi buradan ayrı ayrı çıkalım. Böylece eğer bir suikast teşebbüsü olursa ikimiz tek bir hedef teşkil etmiş olmayız.» Ayrı ayrı çıktık. Daha sonra öğrendik ki, bilinmeyen bir gerici ajan, siyasal liderlerin çıkmasını bekleyen kalabalığa ateş etmiş ve orada bulunan Uruguay'lı bir öğretmeni öldürmüş!.. Aynı akşam Ché beni kaldığı otele akşam yemeğine sohbet etmek için davet etti. Bu vesileyle beni kendisi için çok değerli olan annesiyle tanıştırdı. Konuşma sırasında o anın sırrını bana söyledi: Ertesi günü kendisi özel olarak Buanes Aires'e gidecekti. Davet o zamanki Arjantin'in sivil devlet Başkanı Arturo Frondizi'den geliyordu. Seyahatini yaptı, ne var ki özel fakat açıkça politik nitelikte olan bu ziyaretin sonucu Frondizi'nin iktidardan devrilmesi oldu. Bundan kısa bir süre sonra da Brezilya Devlet Başkanı Janio Quadros, Ché'yi Brezilya'dan geçerken bir nişanla taltif ettiği için devrilecekti.

Ché'nin katledilme haberi benim için derin bir üzüntü kaynağı oldu. Onbinlerce yurtsever arkadaşımın matemini paylaştım.

Régis sana şunu söylemeliyim: Yüksek mevkilerde bulunan birçok insan tanırım. Ancak ötekilerde olmayan bazı şeyleri, ki bunlar beni derinden etkiledi, iki kişide buldum. Bunlar Ché Guevara ile Chou En Lai'dir. Onların gözlerinin içinde birşeyler vardı: Her ikisi de bir iç güce sahiptiler. Her ikisinde de sağlamlık ve ironi vardı. Sohbet ederken eğer Komutan Guevara'yı gözlersem, o daha ağzını açmadan ne söyleyeceğini bilirdim. Onun gözleri genellikle şefkatini ve yalnızlığını ele verirdi. Beni her zaman etkileyen husus şuydu: Daha kendisi ifade etmeden vereceği cevabı gözlerinde görürdüm.

Debray : *Ché'nin katledilmesinden sonra Bolivya'daki askeri diktatörlük rejimi sırasında oradaki devrimci hareketle dayanışmasını çeşitli kademelerde göstermek için fırsat buldun mu?.*

Allende : *Bildiğin gibi, Ché'nin gerilla arkadaşları oraya gittiklerinde Senato Başkanı bulunuyordum. O zamanlar kendileriyle Iquigue'ye gittim, daha sonra birlikte Easter Adasına ve Tahiti'ye uçtuk. Orada, Pombo, Benigno ve Urbano* Gerilla

Savaşı'nın bir kopyasını benim için şöyle imzaladılar: «Yoldaş, bu birkaç sözcük ile bu kitabı sana veren Chê'ye tazimimizi yerine getiriyoruz. Bolivya gerilla savaşındaki arkadaşlara.»

Debray : *Senin için çok yürekli bir davranıştı bu. Anladığım kadarıyla Sağ, senin bu dayanışma jestinden yararlanarak şöyle büyük bir gürültü koparmıştı: «Allende'nin yaptığı nedir? Demokratik ilkeleri bütünüyle ayaklar altına alıyor.» Bu vesileyle seni yıpratmaya çalışan burjuvaziye karşı kendini yalnızca savunmak değil aynı zamanda karşı saldırıya geçmek zorunda kaldın.*

Allende : *Gerçekten öyle oldu. On gün kadar Şili'de değildim. Bana karşı kullandıkları belli başlı silâhlar, alay, istihza ve küçük düşürme idi. Sonuç olarak ben de tavrımı değiştirdim ve saldırılan bir kişi iken saldıran bir kişi haline geldim. Doğrusunu istersen o andan itibaren saldırılar durdu. Ayrıca, beni Senato Başkanlığından atmak yolundaki plânlarını da uygulamaya cesaret edemediler. (10)*

Debray : *Devlet Başkanı olarak ilk siyasi konuşmanı yaptığın ve görevi resmen üzerine aldığın Ulusal Stadyumda, Komutan Guevara'nın bir portresi asılıydı. Onu Şili gençliğine örnek olarak göstermiştin.*

Burada sana bir soru yönelteyim: Farklı politik tavrına rağmen Ché Guevara'yı, Küba Devrimi'ni ve Lâtin Amerikan enternasyonalizmini desteklemeye niçin devam ettin?

Allende : *Çünkü her şüphenin ötesinde şuna inanıyordum: Görüşlerinde, yürekliliğinde ve hiçbir çıkar gözetmeyen tavrında bu denli tutarlılık gösteren bir başka insan daha Lâtin Amerika tarihinde, eğer varsa, çok ender bulunurdu. Ché herşeye sahipti, ancak kıtadaki mücadeleyi mümkün kılmak için herşeyden vazgeçmişti. Senin soruna sevab, Ché'nin kitabındaki ithafta var: «Aynı sonucu başka yollarla gerçekleştirmeye çalışan Allende için» Hiç şüphesiz görüş ayrılıkları vardı. Fakat biçime ilişkin ayrılıklardı bunlar. İki tavır temelde benzerdi, hatta aynıydı.*

Debray : *Taktiksel ayrılıklar?*

Allende : *Tamamen. Her lider, somut koşulların somut bir tahlilini yapmalıdır. —Bu marksizmin özüdür—. Diğer bir deyişle her ülke, kendi içinde bulunduğu koşulların ışığında kendi taktiklerini düzenlemelidir.*

Debray : *Lâtin Amerikalı gerillaların buraya gelmelerinden sonra, Bolivya'daki askeri ablukayı yarmayı başardıkları sıralarda, sanıyorum sen Vietnam'la bir dayanışma*

konferansına katılmak üzere Kanada'ya gitmiş, oradan da bir devrimci Asya turuna çıkmıştın.

Allende : *Kore ve Vietnam'a davet edilmiştim.*

Debray : *Bu gezi senin siyasal düşünceni etkiledi mi?*

Allende : *Hiç şüphesiz. Bu gezi benim siyasal düşüncemde bir değişiklik yapmadı, onu daha ziyade takviye etti. Kore'nin ulaştığı iktisadi kalkınma düzeyi beni büyük ölçüde etkiledi. Çünkü Kore savaşının ne anlama geldiğini gayet iyi biliyordum. Ayrıca, Kore ile ateş-kesin ilk önce Amerikan Ordusu tarafından imzalandığının farkındaydım ve Güney Kore'deki bugünkü koşulların ne olduğunu da biliyordum. Fakat, Küba'da fiziksel olarak hissettiğim inancım Vietnam'da tam anlamıyla kuvvetlendi. Birlik içinde, politik açıdan bilinçli bir halk, Ho Chi Minh'in nüfuz, prestij ve moral metanetine sahip liderleri olan bir halk, yenilmez bir halktır. Bu insanların canlılığı ve yürekliliği beni çok etkiledi. Güney Vietnamdaki yoldaşlarımla temaslarımdan, siyasal görüşün derinliği ve berraklığına ilişkin bir ders edindim. Ulusal Kurtuluş Cephesinin ön noktası, bu görüşün derinliğinin bir örneğidir. Bir yurtsever cephe olarak Devrimci Cephe anlayışları beni büyük ölçüde ilgilendirdi.*

Debray : *Tam anlamıyla siyasi konular üzerinde tartışmaya başlamadan önce sadece merakımdan öğrenmek istiyorum. Sanıyorum ki, Ho Chi Minh'i ölümünden çok kısa bir süre önce gördün.*

Allende : *Evet, iddia edebilirim ki, Ho Chi Minh'i tanımak fırsatını bulan son Lâtin Amerikalılardan hatta son politikacılardan biri oldum. Ve onu tanımak hayatımın en ilginç olaylarından biri oldu.*

Debray : *Nasıl bir insandı? Senin üzerinde nasıl bir izlenim bıraktı?*

Allende : *Önce, boyu Vietnam ortalamasından uzundu. Yaşlıca, çok saygıdeğer bir kişiydi. Gözlerinde şeffaf bir açıklık vardı. Tevazuuyla karşısındakini utandırıyordu. Oysa bu insan tüm niteliklerini ezbere bildiğim Ho Chi Minh'di. Neler yaptığını biliyordum: Fransız Komünist Partisinin üyeliğini yapmıştı. Çinhindi Komünist Partisinin kurucularındandı. Kendi halkının da lideriydi. Bütün bunlara rağmen öylesine basit bir tarzda konuşmaktaydı ki.... Örneğin, birlikte olduğumuz zaman «kendi çocukları» ndan (Onu «Ho Amca» diye çağırdıklarını biliyordum) o denli bir sevgiyle söz etmişti ki. Kişisel olarak, Ho Chi Minh'nin bize karşı tavrı kadar hiçbir şey beni etkilemedi. Örneğin bize şöyle demişti:*

«Teşekkür ederim yoldaşlar, bu kadar uzak yerlerden bize kadar geldiğiniz için teşekkür ederim. Manevi desteğinizi getirmek için fedakârlık ettiniz.» Bütün hayatını mücadeleye vakfetmiş bir insandan, Japonları ve Fransızları mağlup eden, Amerikalıları da mağlup etmekte olan muzaffer bir liderden bu sözleri duymak!...

Debray : *Ho Chi Minh gerçekten çok mütevazı bir lidermiş....*

Allende : *İnanılmaz derecede mütevazı davrandı. Bizimle olan ilişkilerinde özellikle dostçaydı. Bunu da en iyi İspanyolca «teşekkür ederim yoldaşlar» demekle gösterdi. Hatta yine İspanyolca şunları söyledi: «Ülkeniz ne kadar da uzak yolda.» Şaşkınlıkla İspanyolcayı nerede öğrendiğini sordum. Bize miço olarak çalıştığı günlerde ticaret gemileriyle Lâtin Amerika kıyılarında dolaşmış olduğunu söyledi... Bir sürgün olarak hayatını gemilerde miçoluk ederek kazanmış olan bu insan, dünyadaki muazzam politik nüfuzuna rağmen bizleri böylesine bir tevazuu için de ağırladı. Ülkelerimizin durumundan da gayet iyi haberdardı.*

Debray : *Çin Halk Cumhuriyeti ile diplomatik ilişkilerin kurulduğunu açıklamak üzeresin değil mi?*

Allende : *Bugün öğle üzeri Paris, Pekin ve Santia-*

go'da Çin Halk Cumhuriyeti ile diplomatik ilişkilerin yeniden kurulduğunu açıklayan bir bildiri yayınlanacak.

Debray : *Bu Lâtin Amerika için çok önemli bir adım. Şili, kıtadaki ilk ülke oluyor...*

Allende : *Küba'dan sonra tabii.*

Debray : *Senin için ve Halk Birliği hareketi için Çin Halk Cumhuriyeti ile diplomatik ilişkilerin kurulmasının önemi nedir?*

Allende : *Büyük önemi var. Birincisi, Şili, egemen bir devlet olarak dünyadaki herhangi bir ülke ile ilişkiler kurmak yolundaki hakkını kullanıyor. Ayrıca, Çin gibi bir ülke ile ilişkilerin ne anlama geldiği açısından, bize, kültürel siyasal ve ticari bakımlardan geniş ufuklar açıyor. Bu, bu adımın Halk Birliği programının niçin bir parçası olduğunu gösteriyor. Şu hususu sana özellikle belirtmek isterim: Küba ile ilişkilerimiz, Çin ile ilişkilerimiz (Ayrıca burada bir Kore Ticaret Delegasyonu var, bir Vietnam Delegasyonu da geliyor) ve Alman Demokratik Cumhuriyeti ile diplomatik ilişkilerin kurulması, bütün bunların hepsini halk, kendi politik bilinci sayesinde mümkün kılmıştır. Bu bizlerin, liderlerin bir hediyesi değildir. Hayır, bu yılların mücadelesinin bir ürünüdür, uzun yıllardan beri halk bunun böyle olmasını arzulu-*

yordu ve işte bu da, halkın eriştiği politik bilinç aşamasının bir kanıtıdır.

Debray : *Çin'deki son olayların gelişmesini herhalde izledin. Kültür Devriminden söz ediyorum.*

Allende : *Evet.*

Debray : *Bu olayın sizin için ne gibi bir önemi var?*

Allende : *Çin Kültür Devrimi üzerine fazlaca bir şeyler söylemeye çalışmak kendi payıma biraz bilgiçlik taslamak olabilir. Böylesine uzak bir ülkedeki olayları Şili'den kavramak güç olur. Önemini küçümsemediğim bu olayla ilgili olarak zaman zaman Şili'ye bir takım bilgiler geldi. Ancak bunlar saptırılmış ve güvenilir olmaktan çıkmış bilgilerdi. Bu nedenle, olayı tam olarak kavradığımı pek iddia edemem. Anladığım kadarıyla, Mao, bir devrimci olarak, Devrim'i felce uğratan ve nötralize eden unsurları temizleme çabasındadır. Bu tür unsurlar açığa çıkartılmalı ve temizlenmelidir. Bu husus bence Kültür Devriminin can alıcı noktasıdır.*

Debray : *Son tahlilde belirleyici unsur kitlelerdir ve Parti onları kaale almaksızın hareket edemez. Bu, evrensel nitelikte öneme haiz bir olgudur. Şili'nin bugünkü durumunu tartışmazdan önce eğer izin verirsen*

Başkan Yoldaş (comrade president), kişisel nitelikte son bir soru sormak istiyorum. Birçok kez Cumhuriyetin Başkanlığı için adaylığını koydun. Ancak şunu gayet iyi biliyoruz ki, başkanlık senin için başlı başına tek bir amaç değil. Daha ziyade bir hedefe ulaşmak için bir araç; devrimci amaçlarınız için kullanılabilecek bir başka savaş cephesi olduğunu söyleyebilir miyiz Başkanlığınızın? Bir başkan olarak pratikte mevkiiniz neye benziyor? Körleştirici bir etkisi yok değil mi? Resmi yanın, protokolun eylemi boğucu bir etkisi yok değil mi? Giderek kurumlaştığını hissetmiyor musun?

Allende : *Hiç şüphesiz böyle bir tehlike söz konusu. Ne var ki, bunun farkında olduğumuzdan beri böyle bir tehlikenin kökünü kazımak çabasındayız. Ayrıca, halkla, kitlelerle ilişki, köylülerin ve maden işçilerinin bilinçliği; sendika temsilcileri ve Pabladores'ların (*) temsilcileriyle dialog, bütün bunların dertleriyle haşır neşir olmak; uygulamalarımızla ilgili eleştirilerine kulak vermek... İşte bunların tümü, içinde bulunduğumuz devrimci görevimizde bizim için büyük bir*

(*) Pobladores; Yasal olarak hakları bulunmadığı halde, çeşitli topraklara yerleşmiş ve evvelce kasabalarda sefalet içinde yaşayan insanlar...

itici güçtür. Eğer bir devlet başkanının geleneksel hayatını yaşamaya kalksaydım, Devlet Başkanı olmanın statükoyu sürdürmek olmadığını, aksine devrimci değişiklikler yapmak anlamına geldiğini kavramamış olsaydım, o zaman belki geleneksel Devlet Başkanının yapmakla mükellef olduğu resmi bir takım işlerle kendi kendimi sınırlamış olurdum. Protokolla ilgili konularda en basitinden en önemlilerine kadar yeni ölçüler benimsenebilir. Günümüzde hiç kimse resmi törenler için frak giymiyor. Ne de bizler atlı saray arabaları kullanıyoruz. Geleneksel protokol anlayışını artık bir yana bıraktık. Niçin? Çünkü biz halka hitap ettiğimiz zaman onlara görüşlerimizi açıklıyoruz, ne istediğimizi nerede çalıştığımızı onlara gösteriyoruz. İçi boş deyimler kullanmaktan sakınıyoruz.

Debray : *Haydi şimdi de Şili'deki mevcut durumu tartışalım. Frei ile birlikte reformizm sona erdi, başarısızlığa uğradı. Şili halkı yönetime seni getirerek devrim yolunu seçti, ama devrim nedir? İktidarın bir sınıftan diğerine devredilmesi. Devrim, burjuva devlet mekanizmasının yıkılması ve yerine bir diğerinin geçmesidir. Ne var ki, burada, Şili'de bunların hiçbiri meydana gelmedi. Ne oluyor öyleyse?.*

Allende : *İzin verirsen arkadaş bu meseleyi aşama*

aşama ele alalım. Şili Halkı hiç şüphesiz devrim yolunu seçti ve biz, Marksizmin temel ilkesini unutmadık: sınıf mücadelesi. Seçim kampanyası sırasında mücadelemizin amacının rejimi, sistemi değiştirmek olduğunu söyledik. Ve dedik ki: Şili'nin ihtiyacı olduğu devrimci dönüşümü gerçekleştirebilmek amacıyla, ulusun iktisadi, siyasi, kültürel ve sendikal bağımlılığına son vermek için iktidarı ele geçirecek bir yönetim kurmanın yollarını arıyoruz. Şimdi de sen burada hiçbir şey olmadığını mı söylemek istiyorsun? Nasıl bir ülkede olduğunu sanıyorsun.? Öyleyse bekle, gör, Régis. İktidara geldikten sonraki birkaç ay zarfında...

Debray : *Birçok şey yaptınız.*

Allende : *Evet, çok şey yaptık. Bunları yapabildik. Zira arkamızda, geçen yüzyılın başlarında mücadelesine başlamış ve bu yüzyıl içinde hesaba katılması gereken bir güç olarak ortaya çıkmış olan Şili işçi sınıfının geleneği vardı. Federacion Obrera (İşçi Federasyonu) Şili'de 1909 yılında kurulmuştur. Başlangıçta bir karşılıklı yardım örgütü olan bu federasyon, 1919 yılında yeni bir program benimseyerek kapitalist rejimi yıkma ilkesini kabul etti. Şili işçi sınıfının savaşçı geleneğini gözönünde tutmalısın. Mücadelesinin gelişmesinde küçük bur-*

juvazinin çıkarlarıyla kendi çıkarlarının çakıştığı aşamalar olmuştur. Ayrıca, Şilide kitlelerden çıkmış ve işçi sınıfının ideolojisini gerçekten temsil eden partilerin bulunduğunu akılda tutmalısın. Halen yönetiminde olan halktır. Ve bu durumda Halk Birliği programıyla iktidarı ele geçirmek için mücadele ediyor. Halk Birliği, iki Marksist partiden sosyalistlerle komünistlerden oluşan bir öncü ile burjuva halkçı Radikaller ve Sosyal Demokratlardan ve ayrıca benzer kökenden gelen Hristiyan Hareket (MAPU) ile Bağımsız Halkçı İttifak (API) (11) den meydana gelmektedir. Bunun ötesinde hükümet, Tek İşçi Sendikası (12) tarafından örgütlenmiş olan işçi sınıfının desteğine dayanabilir. Bu bir işçi sınıfı hükümetidir. Çünkü hakim ideoloji işçi sınıfı ideolojisidir. Sömürücü sınıfın çıkarları Hükümette temsil edilmemektedir. Aksine, Kabinede ücretliler bulunmaktadır. Dört tane işçi vardır. Bu hükümet aracılığıyla, çoğunluk bugüne kadar iktidarda bulunmuş olan azınlığın yerini alacaktır. Şu andaki burjuva Devletine gelince, onu yenmeye çalışıyoruz, onu devirmeye çalışıyoruz!

Debray : *Bununla birlikte burjuva demokrasisine burada halen dokunulmadı. Siz, gerçekte, yürütme erkini elinizde tutuyorsunuz.*

Allende : *Evet.*

Debray : *Fakat ne yasama, ne yargı ne de polis erkini elinizde tutuyorsunuz, Yasalar, Kurumlar, bütün bunlar proletaryanın eseri değil. Anayasayı burjuvazi kendi amaçlarına uygun olarak düzenlemiş, onaylamıştır.*

Allende : *Elbette!.. Ancak biraz dinle beni. Bu konuya daha geleceğiz. Seçim kampanyası sırasında ne demiştik? Seçimleri kazanmak güç olsa da olanaksız değildir, dedik. Seçim zaferiyle Yönetimi alma arasındaki aşamanın çok güç olacağını söyledik. İnşa aşamasının ise çok daha güç olacağını. Çünkü Şili için, ülkemiz için Şilililerce açılan yepyeni bir yol izlediğimizi açıkca belirttik. Ayrıca şunu da eklemeyi ihmal etmedik: Mevcut Anayasadaki açıklardan yararlanarak yeni bir Anayasaya, halkın Anayasasına giden yolu açacğımızı söyledik. Neden? Çünkü, Şili'de bunu gerçekleştirebiliriz de ondan. Bir tasarı getirdiğimiz zaman Kongre onu reddederse, plebisite başvururuz. Sana bir örnek vereyim: Kongre'de (13) bundan böyle artık iki meclis olmaması nı önerdik. Tabii, önerimiz reddedildi. Bunun üzerine referanduma gittik ve istediğimizi elde ettik. Böylece iki meclisli sistem sona erdi ve halen önerdiğimiz gibi tek meclisli sisteme sahibiz. Ve halk bu meclise kimleri seçecek? Kendi*

temsilcilerini sanıyorum. Söylediğimizi uygulayabilirsek ve yaptığımızı sürdürebilirsek....

Debray : *Bir noktayı teslim etmek gerekir, dostum. Seçimlerden bu yana birçok oy, ya da halkın içinde size destek olacak insanlar ile müttefikler kazandınız.*

Allende : *Buna inanıyorum.*

Debray : *Bunu birçok kişiden duydum. Halk Birliği desteğini toplumsal olarak genişletmektedir. İlginç olan da şu: Bir sol hükümet iktidara geldiğinde geleneksel olarak destek kaybına uğrayacağı yerde, Şili örneğinde destek gittikçe büyümektedir. Gerçekten halkçı, devrimci bir çoğunluğun ortaya çıkacağı zamanları görüyor musunuz?*

Allende : *Bak. Bir destek kaybına uğrayacak kadar uzun bir zamandır ortalıkta değiliz. Evet, emin olduğum birşey varsa o da şu: Sağdaki muhaliflerimiz ve hatta soldaki birçok kişi, afedersin ama, herşeyden önce seçimi kazanacağımıza inanmadılar. Sonra da yapacağımızı söylediklerimizi gerçekleştireceğimizi de düşünmediler. Daha sonra gericiliğe çok sert vurduk. İsrarla vurduk. Vurduk... Kendilerine gelemediler. Sonra onları tekrar kendi hallerine bıraktık. Örnekse, bakırı millileştiren Anayasal Reform. CUT ile*

hükümet arasındaki anlaşmayı hatırla. Ulusal Köylü Konseyinin yaratılmasını düşün. Concepcion'daki önemli bir tekstil fabrikasının devletleştirilmesini, çeliğin millileştirilmesini, kömürün millileştirilmesini, bankaların millileştirilmesine ilişkin kanun tasarısını düşün. Pekiy öyleyse Régis, söyle şimdi. Sosyalizme giden yol üzerinde miyiz, yoksa değil miyiz? Halk arkamızda, bizi destekliyor. Bak, bugün öğleden sonra Valparaiso'ya gidiyorum, benimle gel.

Debray : *Büyük bir zevkle.*

Allende : *Bir halk toplantısı var. Halkın nasıl tepki gösterdiğini göreceksin.*

Debray : *Senin kitlelerle aranın gayet iyi olduğunu biliyorum.*

Allende : *Halk, bizim almakta olduğumuz tedbirlerin önemini kavradı. Temel sosyo-ekonomik tedbirlerin yanısıra, işçilerin hayat şartlarını iyileştirecek acil bir program hazırladık. Seçim taahhütlerini yerine getirecek ilk hükümet biziz. Örneğin, çocuklardaki eksik beslenme en büyük problemlerden biri. Her çocuğa yarım litre bedava süt vermeyi önerdik ve bugün bunu yapıyoruz. Çeşitli tiplerde ekmek imalâtını yasakladık. Fiyat oynamalarını önlemek için tek tip büyüklükte ekmek imaline döndük. Ekmek, Şili-*

de halkın sürekli rejimini teşkil eder. Şili sürekli olarak yüksek enflâsyondan ızdırap çeken bir ülkedir. —1969 yılında en yüksek enflâsyon oranına sahip 10 ülkeden biriydi.— Maaşlı ve ücretlilere hiç olmazsa yıllık temelde uygulanmak üzere gelir düzenlemesi uygulanacak. Kendisine yüzde 35 oranında bir enflâsyon miras kalmış Halk Cephesi Hükümeti, 1971 yılında gelirleri düzenlemek zorundadır. Bu kez Kongreye sunduğumuz Tasarı, daha önceki geleneksel tasarılara benzemiyor. Bunun amacı kalkınmayı hızlandırmaktır. İşçi sınıfına yalnızca yitirdiği satın alma gücünü iade etme çabasında değiliz. Aynı zamanda Burjuva Hristiyan Demokrat Hükümetince engellenmiş olan iç iktisadi kalkınmayı hızlandırmak için talebi de canlandırmak amacındayız. Hiç korkma, Sosyalizme doğru yol aldığımızı unutmadık.

Debray : *Hayır, kaygılanmıyorum. Şili'nin özel koşulları olduğunu ve bundan ötürü bu yolda ilerlenmesi gerektiğini kabul ediyorum. Önemli olan işlerin yürüdüğü ve iki ay içinde büyük ilerleme kaydedildiğidir. Ancak, Allende Yoldaş, şimdi daha önceki soruma dönüyorum. Arkandaki işçiler oylarıyla seni başkanlığa getirdiler. Şimdi sana soruyorum, nasıl ve ne zaman gerçek iktidarı ele geçireceksin, buna cevabın nedir?.*

Allende : *Benim cevabım şöyle olacak: Bakır ve çelik; kontrolümüz altına girdiği zaman, sodyum nitrata (saltpetre) tam anlamıyla hakim olduğumuz zaman, geniş kapsamlı Toprak Reformu tedbirlerini uygulamaya soktuğumuz zaman, ihracat ve ithalâtı devlet eliyle denetlemeye başladığımız zaman, ulusal üretimimizin önemli bir bölümünü kollektifleştirdiğimiz zaman gerçek iktidara sahip olacağız. Ulusal üretimimizin «önemli bir bölümü» nü kollektifleştirmekten söz ettim. Zira programımızda ulusal ekonomimizin üç sektörden oluşacağını içtenlikle açıkladık: Millileştirilmiş sanayi, karma kesim ve özel kesim. Şimdi öyleyse, bütün bunlar —ulusal egemenliğimizi pekiştirmek, temel zenginliğimizi yeniden ele geçirmek ve tekellere saldırmak— bizi Sosyalizme götürmezse başka ne götürür? Şili ekonomik bakımdan bağımsız bir ülke haline gelir gelmez, gerçek iktidarın elimizde olup olmadığına dair daha başkaca bir şüphe olmayacak herhalde. Bundan ötürü, bizim en birinci, en hayati ilkemiz, anti-emperyalizmdir. Bu ilke, yapısal değişiklikler yapma yolunda atılacak ilk adımı teşkil eder. Bu nedenle, halen kanunlaştırmak zorunda olduğumuz en önemli tasarı, Şili'nin en önemli zenginlik kaynağı bakırı millileştirmeyi amaçlayan tasarıdır (Şili, Ameri-*

kan şirketlerinin faaliyetlerini sona erdirerek bakırını daha sonra millileştirmiştir. Ç.N.) Bu konuda ne düşünüyorsun?.

Debray : *Evet haklısın. Hiç şüphesiz, şu anda faaliyetlerinizin ağırlık noktası, esas savaş alanı, iktisadi alt yapıyla ilgilidir. Bunu iyice değerlendirebilmek için şu noktanın hatırlanması yeter: Bu Kıta, popülist demagoji ve görünüşte sosyalist lâf edebiyatıyla dolu bir tarihe sahiptir. Ne var ki bunların tümü de, kapitalist sistemin üzerinde durduğu iktisadi ve mali temelle etkin bir şekilde uğraşma yolundaki başarısızlıklarıyla ün kazanmıştır. Ancak, Sosyalizm yalnızca üretim araçlarının mülkiyeti sorunuymuş gibi basite indirgenemez. Başkan Yoldaş (comrade president), benden daha iyi bilirsin ki, millileştirme kendi başına çok az şey ifade eder. Beklenip görülmesi gereken nokta şudur: Millileştirmenin sadece devlet kanadından gelen, bir yasama faaliyeti olmaktan çıkarılıp gerçek bir sosyalizasyon sürecine, Devletin gerçek ve etkin bir denetim ve yönetim sürecine dönüştürülüp dönüştürelemeyeceği. Ve bu, yalnızca iradeye değil, aynı zamanda üretici kaynakların genel gelişimine de bağlıdır. Ayrıca, üretim araçlarını millileştiren Devlet'in sınıf niteliği de daha belli değil. İşçiler çalıştıkları*

fabrikaların ya da toprakların teorik olarak sahibi haline geldikleri zaman üretim merkezlerindeki kişiler arasındaki otorite ve güç ilişkisinin gerçekten değişip değişmeyeceği de henüz belli değil. Lenin'in sloganını biliyorsun: «Sovyetler artı elektrifikasyon eşittir sosyalizm.» Bugünkü Şili'nin koşullarına uygun düşmeyen deyimleri değiştirip, «Sovyet» ve «elektrifikasyon» ile «kişiler» ve «şeyleri» şimdi ele alabiliriz...?

Allende : *Soruna sosyalist bir toplum inşa etme açısından bakıldığı takdirde, ve ayrıca halen çok belirleyici ve zaman alıcı Anayasal problemler ile iktidarı halka kazandırmak ve tekelci kapitalizmin iktisadi üslerini tahrip etmenin üzerine gitmeye başladığı zaman öteki problemlerin ön plâna çıkmaya başladıkları doğrudur. Haklı olarak işaret ettiğin gibi, sosyalize edilmiş üretici kaynakların büyümesi ve kontrol edilmesine ilişkin problemler ile üretimin içinde ve dışındaki kişiler arasındaki bağları ilgilendiren sorunların ele alınmaları gerekiyor. İlk sorunla ilgili olarak şu söylenebilir: Kabul etmelisin ki, Şili kapitalizminin en belli başlı niteliklerinden biri, üzerinde yükseldiği üretici yapısı zayıf da olsa, tekelci karakteridir. Örneğin sanayide, şirketlerimizin yüzde 3'den azı, sermaye, ciro,*

kâr vb. sınai kaynaklarımızın yarısından çoğunu denetimi altında tutmaktadır. Bu firmaların çoğu, öteki sektörlerdeki firmaların büyük bir kısmı sayıları 50'yi geçmeyen sınai, ticari ve mali kliğin egemenliği altındadır. Şili'de devletin iktisadi faaliyetlere müdahale etmesinin uzunca bir geçmişi var. Ancak devletin bu müdahale geleneği hiç şüphesiz kapitalist bir çizgi izlemektedir. Bu, devlet kontrolündeki girişimler, üretim ve fiyat denetimleri, dış ticaretin kısmen ya da bütünüyle kontrolü vb. biçiminde olmaktadır. Senin anlayacağın bu açıdan bakıldığında, Devlet tekelleri ve Devlet kapitalizmi yoluyla kendimizi zaten sosyalizme doğru yolalır bulduk. Ancak işin can alıcı noktası, bütün bunların yönetiminin sosyo-ekonomik özünü değiştirmektir. Bunu gerçekleştirebilmek için de halen özel ellerde bulunan üretim araçlarını devletleştirmemiz gerekir. Üretim kaynakları (productive resources) ve onların denetimi için gerekli alt yapı belli ölçülerde hazırlanmıştır.

Debray : *Fakat bu çerçeve içinde yeni toplumsal ilişkiler nasıl kurulacak?*

Allende : *İnsanlar arasındaki ilişkiler ya da onların alabileceği mümkün olan ve arzu edilen biçimler, senin de gayet iyi bildiğin gibi, Sosyalist ülkelerde geniş çapta tar*

tışıla gelmekte ve bu konuda çok çeşitli standartlar benimsenmekte ya da pratikte ortaya çıkartılmaktadır. Bu konunun henüz kapanmadığının farkındayız. Bunun gibi, bir kimsenin ortaya çıkıp bağnazcasına, «çözüm yolunu buldum» diye iddia etmesi de hiç şüphesiz mümkün değildir. Bizim sosyalist devrimimize yolaçan tarihsel ve toplumsal çelişkilerden doğan kendi deneyimize dönüp ondan yararlanmak durumundayız. Başka ülkelerin deneylerinden ortaya çıkan ve az veya çok birçoğunda ortak olan belli unsurlar da hiç şüphesiz bulunmaktadır. Bunlar: İnsan faaliyetinin toplumsal niteliğinin belirlendiği yeni bir değerler sisteminin yaratılması; başlıca insan faaliyeti olarak iş'in yeni bir değerlendirmeye tabi tutulması; kişisel çıkarı ve bireyciliği körükleyen etkenlerin asgariye indirilmesi. Aynı zamanda şu hususa da işaret edebiliriz: Devletin yönetimine müdahale ettiği ya da el koyduğu tekellerin yönetimi pratikte halen her fabrikada İşçi Komitelerinin elindedir. Bu Komitelerin başında Devletin atadığı bir yönetici bulunmaktadır. Amaçları artık kâr etmek değil, halkın bugünkü ve gelecekteki ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Devlet mülkiyeti ilerleme kaydettikçe, bu amaca yönelik plânlı araçlar güçlendirilecektir.

Bebray : *Başkan Yoldaş (comrade president), hiçbir toplumsal sınıfın iktidarı kolaylıkla ve gönül hoşluğu içinde bırakmayacağını bir Marksist olarak gayet iyi bilirsiniz. Ancak onlar da en azından halen işlerinin başındalar ve yönetim değişikliği bir yabancıya çok uygarca ve şık bir biçimde gerçekleşmiş olarak görünüyor. Örneğin geçenlerde elime* Le Monde'*un bir sayısı geçti ve şunları okudum: «Tarihde ilk kez Şili'de Marksizm, bugüne kadar burjuva demokratlarının oturduğu koltuğa rahat rahat yerleşiyor.» İşler bunun kadar kolay mı oluyor? Gerçekten bundan önceki hükümetin üyesi centilmenler, Halk Birliği Hükümetine karşı bu denli cömert mi davranıyorlar?.*

Allende : *Bizim yönetime gelmemize karşı gerici güçlerin gösterdiği dirençle ilgili olarak birazcık çarpıtılmış bir izlenim söz konusu sanıyorum. Seçimler sırasında ellerinden geleni yaptılar. Daha 1958 ve 1964 seçimlerinde yalanın, iftiranın rezil anti-komünizmin her türlüsüne başvurmuşlardı ve 1970'de durum daha da beter oldu. Ne var ki, yanlış yolda olanlar onlardı, biz değil. İftiraları bu denli rezildi ve kazanacaklarını sandılar. Biz kazandık; ancak Régis sana şunu söyleyiyim ki —halka da söyledim ve biraz önce de sana söylüyordum— güçtü fakat*

olanaksız değildi kazanmak. Bak, biraz daha ayrıntılı durayım bu konu üzerinde. Onları kendi kuralları çerçevesinde oynayarak yenilgiye uğrattık. Bizim taktiklerimiz doğru, onlarınki yanlıştı. Zamanında halka söyledim: «3 Eylül ile 4 Kasım arasında Şili kendisini bir Pele tarafından tepilmiş bir futbol topu gibi hissedecektir.» Halk daha iyi anlayabilsin diye meramımı böyle anlattım. Le Monde *ne derse desin, ancak Şili'de olaylar çok farklı. Devlet Başkanı seçildiğim 4 Eylül (1970: Ç.N.) günü ile görevi resmen üzerime aldığım 3 Kasım günleri arasında yönetimi devralmaya hazırlanan bir kişi gibi değildim; sanki Başsavcı gibi hissediyordum kendimi.*

Debray : *Bu işi daha önceki yönetime mensup biri yapmıyor muydu?*

Allende : *Tabiatıyla, bir Başsavcı vardı, fakat iktidarı Halk Birliğine vermiş olan yasal sistemi korumak gibi bir kaygısı falan yoktu. Güçlü bir tekstil sanayicisinin servetiyle birlikte Şili'yi terkedebilmesine gerekçe hazırlamak için evine bomba koyduracağı konusunda bu görevliyi, zamanında uyardım. Ne var ki Emniyet Müdürü hiçbir şey yapmadı ve bomba patladı. Halkımızın protestoları ve olayı yermeleri üzerine olaya adı karışanlar tutuklandılarsa da sorgu yargıcı onları*

serbest bıraktı. Aşırı gerici bir siyasal partinin üyeleriydiler ve ülkeden kaçtılar. Bu durumu anlayabilmen için şu noktaya işaret etmeliyim: Şili'nin ve onun işçi sınıfının düşmanlarının kurdukları tuzağın ilk aşaması, zayıf sektörlerde panik yaratacak bir dehşet kampanyası idi. Plân şöyle düzenlenmişti: Zayıf dostlarımıza aşılanmış olan korku giderek yaygınlaşacak ve böylece tuzağın ikinci aşaması uygulamaya sokulacaktı. Bunun örgütlü bir tertip olduğunu da belirtmeliyim. Bazı tertipçiler, korkunç büyüklükte paralar çektiler bankalardan ve bu durum onbinlerce kaygılı yurttaşın da tasarruf merkezlerinden paralarını çekmelerine yolaçtı. Radyo ve basın araçları, «Marksizm tehlikesi»nden sürekli söz ettiler. Görevinden ayrılan hükümetin Maliye Bakanı, bu dehşetengiz söylenti kampanyasından gerçekten tedirgin olanları yatıştıracağı yerde, ülkedeki düzmece karmaşa izlenimini yoğunlaştıracak biçimde formüle edilmiş bir konuşma yaptı. İşte böylesine bir ortam içinde plânın ikinci aşaması uygulamaya sokuldu: Kamu binalarının ve anıtlarının, özel evlerin, çalışma yerlerinin bombalanması vb. Santiago'nun uluslararası hava limanının havaya uçurulmasına ramak kalmıştı.

Debray : *Şili'de böyle bir durum ilk kez mi oluyordu?*

Allende : *Dur daha. Sana daha olayların başlangıcını söyledim. Gericiler, saldırılardan sorumlu olduğu farzedilen bir örgüt icat ettiler, tabii ki, bu bir devrimci örgüt olarak ilân edildi. Bunun altında yatan oyun saldırılardan ötürü bizi suçlamaktı. Gerici çetenin üyeleri kamu binalarından birinde nöbet tutmakta olan üniformalı bir polisi katlettiler. Bir diğerine ateş ederek ağır şekilde yaraladılar. Bu sonuncusu bir yabancı elçiliğin kapısının önünde devriye geziyordu. Benim hayatıma kasteden iki girişimde bulunuldu. Ancak, bu girişimler benim devrimci arkadaşlarımdan oluşan kişisel muhafızlarımın uyanıklığı sayesinde boşa çıktı.*

Debray : *Bunun yerine Ordu Genelkurmay Başkanı öldürüldü değil mi?*

Allende : *Esas niyet edilen kurban bendim. Ne kadar acıdır ki, gerici tertipte yer almayı reddeden Ordu Genelkurmay Başkanını öldürdüler. Tertipçiler, cinayetin benim temsil etmekte olduğum siyasal yapının sorumlu tutulacağı ve böylece silâhlı kuvvetlerin özellikle de kara kuvvetlerinin, halkın göreve bizi getirme yolunda kullandıkları iradenin uygulanmasını önlemek için siyasi müdahalede bu-*

lunacağını ümit ediyorlardı. Ne var ki, Ordu İstihbaratı suikastçıların kökenlerine ışık tutan kanıtları ele geçirdi.

Debray : *Bir iç savaş patlayabileceği ihtimalini sezdin mi? Onun geldiğini görebiliyor muydun? İç savaştan çekiniyor muydun? Böyle birşey ne kadar yakındı?*

Allende : *Gerçekten, General Renê Schneider'in (14) katledilmesi bir iç savaşa ne denli yakınlaştığımızı kanıtladı. Gericiler, Ordu Genelkurmay Başkanını kaçırabilselerdi, kendimizi hiç şüphesiz iç savaşın eşiğinde bulacaktık. Sürekli olarak Kongre'yi lağvetmesi için silâhlı kuvvetleri tahrik etmeye devam ettiler. Unutma ki, canice saldırı başkanlık seçimi sonuçlarını anayasal olarak onaylamak üzere Parlâmentonun birleşik toplantısını yapmasından 48 saat önce meydana geldi. Bu aşamaya gelinceye kadar, Halk Birliği, 4 Eylül seçimlerinde kazanılan zaferin onaylanması için Parlâmentoda gerekli oya zaten sahip olmuştu. Böylelikle yenilgiye uğramış başkan adayı Jorge Alessandri'nin (15) gönderilmiş bir mektuptan ibaret olan anayasaya aykırı manevrası boşa çıkartılmış oldu. Halk Birliğini yasal olarak yenilgiye uğratma yolunda olanaklarının tümünü yitiren tertipçiler, burjuva hukukunun dışına*

kaydılar. Halk ve yapabilirdi? Kendimizi savunma durumundaydık.

Debray : *Sonuç olarak, burjuvazinin temiz, demokratik bir kampanya yürüttüğüne dair dış görünümü olgulara uygun düşmemektedir değil mi? Senin Devlet Başkanlığını üstlenmene karşı bir direniş de söz konusu muydu?*

Allende : *Muhtemelen. Kişisel düzeyde olmasa bile mevcut rejim açısından bir bütün olarak muhakkak vardı. Böyle olması da akla yatkındır. Bir Marksist olarak bunu sen de benim kadar iyi biliyorsundur Régis.*

Debray : *Gericiler sonuna kadar gittiler, her olanağı sonuna kadar kullandılar...*

Allende : *Her olanağı değil, hayır. çünkü, hala faaliyetlerini sürdürüyorlar...*

Debray : *Doğru, bu da beklenir zaten. Bu durum, ilgili olur ya da olmayabilir ama beni bir soru sormaya götürüyor... Şili'nin Devlet Başkanı olarak ilk işin bir kişisel muhafız tutmak oldu. Böyle birşeye niçin başvurmak zorunluluğunu duydun?*

Allende : *Sana söylediğim gibi, bir kısım yoldaşlara korunmam için başvurdum. Zira burjuvazinin Siyasi Polisine güvenim yoktu. Saldırıdan sorumlu olanları yakalamak için Baş Savcının hiçbir şey yap-*

madığını biliyordum. Daha kötüsü, o, bu işi yapanlardan birinin kim olduğunu da biliyordu. Bundan emindim. Bu nedenle, kendi hayatım için değil ama, temsil ettiğim şey için başka güvenlik yollarını denemek zorunda kaldım. Bu yüzden, her biri kendini kanıtlamış bir devrimci, her biri gönüllü militan olan bu genç yoldaşlar bana refakat etmekte ve benim kişisel güvenliğimi sağlamaktadırlar.

Debray : *Daha önce Yönetimin seni koruduğunu hissetmiyor muydun?*

Allende : *Hayır. Sana söylediğim gibi, üst düzeydeki polis görevlileri siyasal kuklalardı.*

Debray : *Kendi ailenin fertlerine karşı evinin önün de bir saldırı olduğu ve Hükümetin seni korumak için jandarma ayırmayı* «unuttuğu» *için elinde silâh dışarı çıkıp savunma durumunda kaldığın doğru mu?.*

Allende : *Silâhlı kuvvetlerin nasıl davranacağına dair tam bir güvenim olduğunu söyleyebilirim. Jandarmaya gelince, hatırlaman gerekir ki, onlar İçişleri Bakanlığı kanalıyla emirlerini Hükümetten alırlar. Evime yapılan saldırılardan birinin sırasında kapıda yalnızca bir tek polis nöbet tutmaktaydı. Saldırganlar hayli kalabalıktı bu nedenle ben dışarı çıkarak onların korkup kaçmalarını sağlamak için ateş etmiştim.*

Debray : *«Barışçı süreç» olarak nitelenen ilk aşamalardan geçebilmek için bir takım adamlara ve yöntemlere başvurmak zorunda kalıyorsun. Senin kişisel güvenliğini sağlama noktasından hareket eden bu kişi ve yöntemlerin söz konusu «barışçı» çizgiyle pek az ilgileri var. Bu olgunun sence önemi nedir?*

Allende : *Bu, biçim ilişkin bir soru: Taktikler farklı olsa bile hedef yine aynı. Bugün Uruguay'da Tupamoralar, Sosyalist ya da Komünist Partiyle bir alış verişleri olmadığı halde bu ülkede geniş bir temele dayanan bir birliği gerçekleştirmek için çalışıyorlar. Bunu biliyorsun. Yine biliyorsun ki, burada MIR ile Komünist Partisi arasında Concepcion'daki (16) üniversite seçimleri nedeniyle neredeyse çatışma çıkıyordu. Ben müdahale ettim ve böyle birşeyin meydana gelmesini önledim.*

Debray : *Soldaki partileri birleştirici niteliktek ve halkçı güçlerin bir katalizörü olarak yüklenmiş olduğun bu roldür ki, iç ve dış düşmanlarına seni bu zamanda tasfiye etmeleri için mükemmel bir sebep teşkil edebilir. Eğer böyle birşey gerçekleşirse sence ne olur?*

Allende : *Tarihin çeşitli kişiler üzerine kurulu olduğu yolundaki görüş, burjuva sınıfına*

özgü ortak bir yanılgıdır. Gerici güçler bu inanışı körüklerler ve bunu kendi politik amaçları adına kullanmak isterler. Bu tür yöntemlere başvurmak onların en gözde taktiklerinden biridir. Ne var ki, bizim bu taktiklere cevabımız halkın bilinç düzeyidir. Şuna inanıyorum ki, bu çözüm yolu gericiler için görünüşte her ne kadar başvurulacak en kolay yöntem olsa da, böyle bir hareket tarzının sonuçları onlar için çok kötü olabilir. Benim varlığımın onları engellediği anlamında birşey söylemek istemiyorum. Ancak hiç şüphe yok ki böyle birşey olduğu taktirde gericilerin kendi icat ettikleri kurallara uygun olarak oynamaya artık hazırlıklı olmadıkları tamamen açığa çıkacaktır. Böyle bir durumda beni artık suçlayamazlar. Zira sivil özgürlüklerin tümü yürürlüktedir: Toplantı, düşünce ve basın vb. bütün özgürlükler. Toplumsal süreç, liderlerinden biri eksildi diye duracak değildir. Geciktirilebilir ya da uzatılabilir, fakat uzun vadeli durdurulamaz. Şili örneğinde ise beni öldürseler bile halk devam edecektir, yolunu izleyecektir. Ancak belki de bir farkla: İşler o zaman çok daha sert, çok daha şiddetli olacaktır. Çünkü bu, kitleler için çok nesnel ve açık bir ders olacaktır ve kitleler, gerici güçlere halkın hiçbir şeyden yılmayacağını gösterecektir. Ve ben

bu ihtimali hesaba katıyorum. Ancak böyle bir ihtimal karşısında elim kolum bağlı beklemiyorum. Böyle birşeyin gerçekleşmesine fırsat vermek istemiyorum. Fakat aynı zamanda böyle bir ihtimalin sürekli ortada olabileceğini de düşünemiyorum.

Debray : *Gerici güçler yasa dışı yollara başvururlarsa siz de aynı şeyi yapacak mısınız? Onlar saldırırlarsa, siz de aynı biçimde cevap verecek misiniz?*

Allende : *Bize yasa dışı bir sille indirmeye kalkarlarsa mı? Biz de onlara yüz misli daha şiddetli bir silleyle cevap vereceğiz, bundan emin olabilirsin.*

Debray : *Beni şaşırtan husus şu: Halkın görece hareketsizliği söz konusudur. Seçimler sırasında halk hiç şüphesiz büyük ölçüde harekete geçirilmişti. Ancak bana öyle geliyor ki, şimdi bu husus tavsatılmış halde. Bundan ötürü sana şunu soracağım: Seçimsel bir kitleyi bir devrimci kitle haline dönüştürmeyi nasıl becereceksin?*

Allende : *Bak, bu sorunu cevaplamadan önce, değindiğin hususun bir ölçüde doğru olduğunu sana belirtmek istiyorum. Halkla bağlantı hatları, Halk Birliğinin devrimci nitelik taşıyan kitle partileridir. Ayrıca ben de halkla olan doğrudan ilişkilerimi kesmedim. Aksine, belli toprak-*

ları işgal ederek yerleşmiş olanlarla, madencilerle ve tarım işçileriyle onların yaşadıkları ve çalıştıkları yerlere giderek görüşmelerimi sürdürüyorum. Buna ek olarak, kitle haberleşme araçlarına da sahibiz. Bunların hepsi düşmanlarımızın ellerinde değil.

Debray : *H ü k ü m e t süreci içine yavaş yavaş bir çeşit biçimsellik sızması şeklinde bir tehlike söz konusu olmayacak mı? «Caudillo» sistemini kastetmek istemiyorum. Fakat öyle bir durum ortaya çıkabilir ki, halkı bir kararname yağmuruna tutabilirsiniz, halk bunları anlayabilir, fakat bunu istemeden, farketmeden yapmış olabilir. Şunu söylüyorsun: «Yöneten halktır» «Halk La Moneda'dadır». Bu sloganları nasıl gerçeğe dönüştüreceksin?.*

Allende : *İlk önce, Şili'nin koşullarını bilmelisin; devrimci Partilerin mücadelesi, on yıllarca süren bir mücadeledir, bunu bilirsin. Şili'de olanların dünyada bir örneği daha görülmemiş bir olgu olduğunu kabul etmelisin: Her ikisi de Marksist partiler olan Sosyalist ve Komünist Partilerin uyumlu bir eylemidir söz konusu olan. Bu birlik son onbeş yıldır devam edegelmekte ve her iki parti de kendi niteliklerinden herhangi birşey yitirmiş değillerdir. Ayrıca Halk Birliğini meydana*

getiren altı siyasal partinin, Sosyalizme giden yola açılan ortak bir program düzenlediklerini de unutmamalısın. Şili'deki süreç ne biçimseldir ne de gökten inme birşeydir. Kişisel düzeyde ise, daha önce de söyledim bir kez daha tekrar edeceğim, ben ne gökten inme bir kurtarıcıyım ne de bir Caudillo'yum. Halkçı gücün temelden yukarıya doğru inşa edildiğini biliyoruz. Halk Birliğinin tabandaki örgütleri olan Komitelerin, programın uygulanmasını gözetlemekten sorumlu olduklarını akıldan hiç çıkarmamalısın.

Debray : *Ancak, seçim öncesinin heyecanı içinde doğan bu Komitelerin, zaferden beri heyecanlarından bir miktar kaybettiklerini sanıyorum.*

Allende : *Evet, bunda bir gerçek payı var. Fakat bunun böyle olmasının nedeni daha bir çok başka sorumluluklar yüklenmiş olmalarıdır. Örneğin, yarım litre süt dağıtımıyla uğraşan Komiteleri (CUP) (17) al; aynı Komiteler (CUP), gayri menkul, Toprak Reformu gibi toprak sorunlarıyla da haşır neşir. Bir düşün, böylesine bir dönemde, 65'den fazla çiftlik CORA (Toprak Reformu Şirketi) tarafından devralınmıştır. Kendi adamlarımızı bu işlere koştuğumuzu, bu bölgelerdeki ve bu topraklardaki Komitelerin (CUP) bu*

faaliyet içinde yer aldıklarını da hesaba katmak durumundayız. Yeryüzündeki belki de en büyük toprağı —528.000 hektar— kısa bir süre önce kamulaştırdığımızı da unutma. Bununla birlikte, halkın bütün bu süreç içindeki payının daha etkin ve daha örgütlü olması gerektiği şeklindeki görüşüne katılıyorum.

Debray : *Bu noktada belki de bir düzensizlik söz konusu. Belki de ben öyle görüyorum. Tepede, tam bir devrimci heyecan ve adanmışlık hüküm sürüyor. Buna karşılık tabandaki mülksüzleşmiş, yurtsuz kırsal kitlelerde bir enerji göze çarpıyor. Ancak bu enerji, örgütsüz. Zaman zaman da tam karmaşık bir nitelik taşıyor. Tabandan gelen kitlelerin baskısıyla ülkeyi yönetmekten sorumlu olanlar arasında nasıl bir örgütlü bağ kurmayı düşünüyorsun?.*

Allende : *Bağlantıyı sağlayacak hatlar ortada; Partiler, sendikalar ve halk örgütleri. Ayrıca, devrimci sürecin ilk aşamalarında bu gibi dengesizlik her zaman vardır. Sovyetler Birliğindeki Toprak Reformu sırasında mütecanis bir örgütün yokluğunu hatırla, başlangıçta Küba'yı hatırla.*

Debray : *Kabul ediyorum. Küba konusuna gelince, buraya gelen herkesin gözüne çarpan*

bir şeye dikkat ediyorum: Şili'nin bir geleneği var, halk içinde siyasal bilinçliliğin egemenliği söz konusu. Bu, 1959'ların Küba'sında izahı gayet kolay nedenlerden ötürü yoktu. Şili'nin bu geleneğinden iyi yolda nasıl yararlanmayı düşünüyorsun?

Allende : *Bundan iyi yolda yararlanmamak bir cinayet olur. Bu gelenek bizim ihtiyat kuvvetimiz. Bu temele dayanarak, emperyalizmi ve bu ülke içindeki düşmanlarımızı yenilgiye uğratmamız mümkün olacak. Kendi kendisinin bilincinde olan, örgütlü ve siyasal bakımdan bizimki kadar bilinçli olan bir ulus, önüne koyduğu amaçları gerçekleştirir.*

Debray : *Bir ulus var, ancak buna karşılık, Halk Birliği içinde altı hareket ya da parti var. Bütün bu hareketlerin tek bir siyasal güç içinde eritilebilmesinin mümkün olacağı bir zamanı gelecekte düşünüyor musun?*

Allende: *Bunu yalnızca zaman gösterir. Devrimci sürecin dinamikliği zaman içinde bir noktada devrimci bir partinin kuruluşu için gerekli şartları giderek yaratacaktır. Ancak şimdi tek bir Devrimci Partiden sözetmek en basitinden hayalperestlik olur. Daha sonraki bir aşamada, eğer koşullar ilerleme kaydetmeye de-*

vam ederse, böyle birşey için gerekli koşullar doğabilir. Fakat, bugün için gerçeği olduğu gibi ele almalıyız. Bu gerçek dinamiktir hiç şüphesiz. Düşmanlarımızın direnişi ne denli güçlü olursa, bizim birliğimiz de o kadar güç kazanacaktır. Ve direnmeye devam edeceklerdir. Şunu söyleyeyim ki sana Régis, halâ tuzak kuruyorlar. Örneğin, bir tarih saptadılar, Şubat'ın 5'i, o gün harekete geçecekler. Bunu biliyoruz ve gerekli tedbirleri aldık. Tepkimiz unutamayacakları cinsten olacak.

Debray : *Öte yandan, tek bir parti, kendiliğinden, halkı nazarı itibare almaksızın bürokratik bir tedbirle kurulamaz. En önemli husus, halkın böyle bir partiye olan ihtiyacını hissetmesi ve ona olan arzusunu dile getirmesi gerekir.*

Allende : *Hiç şüphesiz, hiç şüphesiz. Bak, Julius Cezar bir Marksist değildi belki ama, şöyle söylerdi: «Festina Lente.» (*).*

Debray : *Birbirimizle anlaşıyoruz. Bu noktaya değindim zira, Halk Birliği içinde bu kadar çeşitli hareketlerin olması biraz şaşırtıcı. Hiç olmazsa bir kısmı bir araya getirilip birleştirilemez mi? Örneğin, Katolik solun halkçı program arkasında*

(*) Festina Lente; Yavaş ye!.. (Ç. N.)

daha anlamlı bir biçimde birleştirilebileceğini hiç düşündün mü?

Allende : *Muhakkak. Bu tür siyasal örgütlerden yoksun değiliz. Örneğin MAPU (Birleşmiş Halkçı Eylem Hareketi) —Hristiyan Demokratlardan kopmuş bir hareket— gerçek Hristiyan düşüncesini, sol Hristiyan düşünceyi kanalize edebilecek bir harekettir. Sen de gördün, bunun önemi büyüktür. Şili'deki Hristiyan Kilisesinin tavrı geçmişe kıyasla değişti. Bu tavır dünyanın diğer yerlerindeki kiliselerinde pek bulunmayan bir nitelik taşımaktadır. Medellin'deki piskoposlarını ve orada Şili'li piskoposların aldığı tavrı hatırla. Yönetimin ant içme töreninde burada değildin. Fakat sana birşey söyleyeyim, o zaman yapılan genel dini ayin, şimdiye kadar olanların içinde en anlamlısı en önemilsi idi. Ayrıca, burada bir de Genç Kilise olarak bilinen bir grup var. Bu kesime mensup olan papazların hepsi çok aktif militan olup sefalet içinde yüzen kasabalarda yaşarlar ve buralarda toprak sahibi kılınan çevre halkına yardımcı olurlar. Cautin (18) bölgesi Katoliklerinin toprak sahiplerini suçlayan bir çağrıları gazetelerde daha yeni yayınlandı. Bu Katolik kesimlerinde gerçek bir devrimci öz saklı. Bizim bunu örgütlememiz ve koordine etmemiz gerek.*

Debray : *Bugüne kadar ve halen, burjuvazinin yasalarından devrimci yolda yararlanılıyor. Ancak bu süreç daha ne kadar zaman devam edecek? Bugüne değin burjuva hukuku burjuvazinin kendisine karşı kullanıldı. Düşman karşısında hukuktan fedakârlık etmemesi Halk Birliğinin büyük gücünü ortaya koymaktadır. Halk Birliğinin büyük gücünü ortaya koyan ve akılda tutulması gereken bir diğer olgu da şudur: Şili öyle bir ülkedir ki, ortaya çıkan bir sorunu çözmek için, öteki ülkelerde orduya davet çıkarılırken, bu ülkede bir avukata başvurulmaktadır. Ancak sınıf düşmanının kendi hukukunun dışına kayacağı zamanlar gelecektir ve bu durum daha şimdiden gerçekleşmektedir. Cautin'deki toprak sahipleri silâhlanmışlardır ve bu topraklarda çalışan işçilerle kanlı çatışmaları tahrik etmektedirler. Yurt dışından önemli ölçülerde silâh kaçakçılığı olmaktadır. Tehlikeli nitelikte yıkıcı tertiplere girişilmektedir. Bu kargaşayla ne şekilde mücadele etmeyi düşünüyorsun?.*

Allende : *İlk önce, bütün bu gelişmeleri onların kendi yasalarıyla önlemeye çalışacağız. Daha sonra, gerici şiddete devrimci şiddetle cevap vereceğiz. Çünkü onların kuralları çiğneyeceklerini biliyoruz. Şimdi lik hukuk çerçevesi içinde kalacağız, söy-*

leyeceğim budur. Bunu söylemiştim zaten. Şili'de durum öyle ki, Anayasa halk oylamaları aracılığı ile kendi içinde değiştirilebilir. Bir diğer olgu daha söz konusu ki, bu hayli çelişik ve anlaşılması güç. Halkın yasaları burjuvazinin yasaları değil. Örneğin, burjuvazi öyle yasalar çıkarmıştır ki, bunlar, toprak işgal edenlere karşı, pek önemli bir suç teşkil etmediği gerekçesiyle çok hafif cezalar getirmektedir. Buna karşılık, aynı yasalar, aynı toprağı yeniden ele geçirmeye kalkan başkalarına karşı çok sert hükümler getirmektedir. Diğer bir deyişle, yasa toprağı işgal edenleri cezalandırmamakta, *ancak, işgal edilmiş toprağı yeniden ele geçirenleri çok sert bir biçimde cezalandırmaktadır. Niçin? Çünkü toprak sahipleri geçmişte buraların yerli halkına ait toprakları işgal ederek mülk edinmişlerdi. Yerli halk, evvelce kendine ait olan toprakları yeniden ele geçirmeye kalktıkları zaman da toprak sahibini koruyan yasaların gücüne kurban gitmişlerdi. Burjuva yasa koyucuları, bir an için olsa bile kendi yasalarının bir gün halk tarafından kendilerine karşı kullanılacağını düşünmemişlerdi bile. Şimdi ne olmaktadır? Toprakları işgal etmekte olanlar yerli halktır, örneğin Mapuche Yerlileri. Buna karşılık, toprakları şiddet yöntemleriyle yeniden ele ge-*

çirme çabası içinde bulunanlar ise mülksüzleşmiş olan toprak sahipleridir. Kısacası, toprak sahipleri kendi yasalarının tüm ağırlığını sırtlarında hissetmektedirler. Ancak yine de bu olgunun bazı sınırları vardır: Örneğin Yüksek Mahkemenin kararı (19).

Debray : *Fakat Mahkemeler de onların elinde.*

Allende : *Bir ölçüde onların elinde olduğundan şüphe yok. Örneğin bunların içinde bir tanesi, en yükseği, Yüksek Mahkeme daha geçenlerde halkı ve dolayısıyle Hükümete bir darbe indirdi. Yüksek Mahkeme bundan kısa bir süre önce bir Senatörü hakkındaki tüm iddialardan tamamiyle arındırdı. Oysa, silâhlı kuvvetler Genelkurmay Başkanının öldürülmesiyle ilgili soruşturmayı yürütmekte olan Askeri Mahkeme üyeleri bu senatörün davranışı hakkında çok önemli şüphelerin varlığı nedeniyle kendisinin yargılanması görüşündeydiler. Yargıtay Üyeleri Askeri Mahkemenin bu yoldaki önerisini neredeyse tam bir görüş birliği içinde —18 üyeden 17'si— onayladılar. Buna rağmen, öneri, Yüksek Mahkeme üyelerince çoğunlukla reddedildi. Bu Mahkeme, özellikle, görevini tam bir sınıfsal taraflılıkla yerine getirmekle suçlanmaktadır. Söz konusu vesileyle, gerici tertipçilerin içinde yeraldıkları bir cinayetin*

ayrıntılı ve kılıkırk yararcasına yürütülmesi gereken tahkikatını önlediler. Genelkurmay Başkanının kateldilmesinde sadece en ön plânda rol oynayanların ortoya çıkarılması değildir amaç.

Allende : *Bunun gerçekleşmesi için elimizden ne gelirse yapıyoruz ve bunda başarılı olacağımıza inanıyorum. Bir kez daha tekrarlayayım, bu konuda Şili Ordusunun şeref ve itibarı tehlikededir. General Schneider öldürülmüştür, zira kendisi gericilerin siyasal bir tertibine karşı çıkmıştır. Onun ölümünün kolaylıkla unutulmasına izin vermeyeceğiz. Genelkurmay Başkanı, Şili'de silâhlı kuvvetlerin sahip olduğu geleneğin temsilcisiydi. Bu suikastın gerçek suçluları cezalandırılmalıdır.*

Debray : *Dün ezenleri koruyanların, kendilerini değiştirmeksizin ya da yerlerini başkalarına bırakmaksızın bugün ezilenleri savunabileceklerine inanıyor musun? Diğer bir deyişle, daha dün yasaları toprak sahiplerinin lehine yorumlayan aynı Yüksek Mahkeme, kendini değiştirmeksizin bugün aynı yasaları köylüler lehine işletebilir mi? Daha dün işgal ettikleri topraklardan halkı kovan aynı güvenlik kuvvetleri, bugün, ezilenleri korumaya kalkabilir mi?*

Allende : *Yargı alanında yapılacak reformları*

önermiş bulunuyoruz. Yasalarda reform yapacağız. Anayasal Reformu uygulamakla yargı alanında değişiklikler yapmış olacağız. Sana daha önce de söylediğim gibi, Anayasal reformla ilgili bir teklifimiz bütünüyle reddedildiği takdirde halk oyuna başvuracağız ve kazanacağız. Kazanacağız zira, bizim getirdiğimiz değişikliklerin halka ilk defa adalet sağlayacak biçimde formüle edildiğini onlara göstereceğiz. Hukuku ve düzeni sürdürmekle görevli güçlere gelince, halen yasaları uygulamakta olanların bizler olduğunu kabul etmelisin. Seçim kampanyası sırasında bunu açıklığa kavuşturduk. Öteki siyasal gerici güçler, toplumsal düzensizliği kendi içlerinde taşımaktadırlar. Çünkü, küçük bir azınlığı koruyacak ve çoğunluğun çıkarlarının ayaklar altına alınmasını sağlayacak bir ortamın sürdürülmesinde onların çıkarları vardır. Halk Birliği adaylarının elde ettikleri oylar açısından, şematik olarak, soruna bakma. Bugün Hükümet, çok daha geniş bir desteğe sahiptir ve bu destek gün geçtikçe büyüyecektir. Çünkü halkın bilinç düzeyi daha da gelişecektir. Jandarma Birliklerinin subaylarıyla konuştum ve onlara, yurttaşlarca saygı duyulan ve onları yalnızca işlenecek suçlardan korumaya kendini adamış bir polis kuvveti görmek istediğimizi söyle-

dim. (20). Silâhlarını halka karşı kullanmamaları gerektiğini söyledim. Hükümetimi kurduktan kısa bir süre sonra bir Jandarma Generalini istifa ettirdim. Çünkü bu Jandarma Generali, Toprak Reformunu uygulamakla görevli bir resmi memurun bazı toprak sahipleri ve onların memurlarınca dövülmesi olayına kayıtsız kalmıştı. Bu, memur, yediği dayak sonunda ölmüştü. Bu olay sırasında Jandarma Birliğinin Komutanı arkasında ikiyüz askerle birlikte olaya sadece seyirci kalmıştı. Hiç şüphesiz bunun tersi olsaydı da, köylüler toprak sahiplerine saldırmış olsalardı, çok gaddarca davranırdı. Bu olay, Halk Birliğinin iktidara gelmesinden önce meydana gelmişti. Bu elini kolunu dahi bu olay karşısında kıpırdatmamış olan subayın generalliğe terfi ettirilmesi önerisi benim Hükümetim sırasında yapıldı ve ben de o zaman bu kişinin istifasını istedim. Kanımca kendisi görevini yapmamıştı ve onun davranışını bir örnek olarak ele aldım. Bütün kademelerdeki Jandarma yetkililerinin bunun anlamını kavradıklarından eminim. Ülke de meseleyi anlamıştır.

Debray : *Senin partinin Sosyalist Partinin liderlerinden biri bana geçenlerde şöyle dedi: «İhanet yoksa, çatışma var.» Benim kanımca çatışma yok, ancak kaçınılmaz*

olarak ihanet olacak. Bir çatışma olacağını sanıyor musun?

Allende : *Çatışma hayatın günlük olaylarından biri zaten Régis, her yanda ve değişik biçimlerde.*

Debray : *Söylemek istediğim, kararlı ve belirleyici bir çatışma, varolan birlikte yaşama durumuna son verecek nitelikte şiddetli bir çatışma. Örneğin bir askeri ayaklanma...*

Allende : *Böyle bir durumun ortaya çıkması onlara bağlı. Başlatırlarsa eğer, bu olacaktır. Ancak herhalükârda onların başlatmasını bekleyeceğiz. Uyanığız. Fakat biz de mekanik bir tavır içinde değiliz. Şili Tarihi çok uzun yıllardan beri çatışmalarla doludur. Burjuva yönetimi altında işçi ve köylü katliamlarının uzun listesini hatırlamalısın. Çatışmadan ne anlaşılır? Toplumda çeilşkiler olduğu sürece ki, bu çelişkiler bizim sosyalizmi inşa aşamasında da varlıklarını sürdürecekleredir, çatışma meydana gelecektir. Temel düşmanca çelişkileri bir yana bırakalım: Onlar sınıf mücadelesi ile çözülecektir.*

Debray : *Ve sınıf mücadelesi halen gün geçtikçe keskinleşmektedir.*

Allende : *Açıkça. Takdir edeceğin gibi, anayasal reformu bir kere gerçekleştirdik mi, ül-*

ke içinde ve dışındaki güçlü çıkarlar bundan zarar göreceklerdir. Toprak Reformumuzun ya da Bankaların millileştirilmesinin etkilerini hissedecek olanlar tepki göstermek isteyeceklerdir. En önde gelen ilkelerimiz sınıf savaşı gibi önemli bir olgu temeline dayalıyken nasıl olur da düşmanca çelişkiler söz konusu olmaz? Oligarşik grupların, servet sahiplerinin, feodallerin her ne pahasına olursa olsun kendi ayrıcalıklarını savunmak isteyeceklerini biliyoruz.

Debray : *«Feodal» kesimden «oligarşi» den söz ettin. Bu sadece bir terminoloji sorunu olsa bile bu noktada bir şüphe unsuru olabilir. Bu vesileyle bazı kavramlara açıklık getirmeme izin ver. Gel istersen hayli sıkıcı olan şu sorunları bir yana bırakalım: İç ve dış pazarlar için üretim yapan toprak sahiplerinin feodal ya da yarı-feodal kapitalist mülkiyet ilişkilerinden ayrı tutulup tutulamayacağı veya bunun içinde düşünülüp düşünülmeyeceği; bağımlı ekonominin bu iki kesiminin son tahlilde tek bir sınıf teşkil edip etmedikleri. Bunlar bir yana Başkan Yoldaş (comrade president), ancak Şili'nin Peru olmadığını ve sosyalist devrimin askeri reformizmden çok daha derinlere indiğini biliyorum. Yoksa, Şili'deki bu devrim, burjuvazinin geri, verimsiz sektör-*

lerini tasfiye edip burjuvaziyi modern kapitalist gelişme süreci içine itme meselesi mi? Ya da, ülkeyi modernleştirmek ve geleceğin güçlü sanayicilerine büyük bir iç pazar sunmak amacıyla çağdışı tarımsal yapıyı değiştirmeyi mi amaçlıyor?

Allende : *«Feodal» sektörler deyimini, daha doğru olarak «Şili'nin toprak kapitalizmi» nin geri biçimleri olarak nitelenebilecek oluguyu göstermek için geniş anlamda kullanıyoruz. Gerilik şu olguda yatıyor: Bu kapitalist ilişkiler halâ çağa aykırı kişisel ve derebeyce niteliklerin izleri ile —ancak bunlar gün geçtikçe kaybolmaktadır— kökleri büyük ölçüde ta geçen yüzyılın mülkiyet yapısına giden muazzam bir toprak yoğunlaşmasını yapısında barındırmaktadır. Ayrıca bu gibi durumlarda çok sık rastlandığı gibi, hayli farklı tipte büyük bir küçük çiftçiler grubu vardır. Bu toprak sahiplerinin bir kesimi ile kentlerdeki tekelci grupların bir kesimi arasında çok güçlü bağlar olduğu da doğrudur. Geniş anlamda alındığında bu ikisinin tek bir sınıf teşkil ettikleri iddia edilebilirse de, Şili'nin bağımlı kapitalizminin çalışması Çinde oynadıkları roller açısından aralarında farklılıklar olduğunu kabul etmelisin. Bu durum, sık sık büyük siyasal ayrılıklara yol açagelmektedir. Tıpkı Toprak Re-*

formunda olduğu gibi. Şimdi, tarım kesimini el alacak olursak, Régis, ve sorunu bizim programımızda önerdiğimiz çerçeve içinde değerlendirirsek eğer, sen in duyduğun kaygının dayandığı temel konusunda aynı kanıda değilim. Toprak Reformunun uzun yıllardan beri soyutlanmış olarak tek başına ele alındığını sen de biliyorsun. Öyle bir Toprak Reformu ki, burjuva demokratik diye nitelenen değişikliklerden biri olarak çok iyi bilinen ve diğer bir deyişle, kapitalizmin kendisini geliştirmekte bir itici güç olacak reform. Temel çatışmanın sosyalist dönüşümler aşamasına ulaştığı modern dünyada oysa, tarım işçileri ile çeşitli orta ve küçük köylü kategorilerinin çıkarlarına uygun düşen geniş kapsamlı bir Toprak **Reformunun işçi** *sınıfının öncülüğünde bütün ezilen sınıfların ittifakıyla gerçekleştirileceği kabul edilmektedir. Bizim örneğimizde Toprak Reformuna kapitalizm eşlik etmiyor. Aksine Reforma eşlik eden kapitalizmin özünün imha edilmesidir. Yani ulusal ve yabancı tekelci kapitalizmin imhası. Bundan ötürü, bizdeki Toprak Reformu kırsal kesimde kapitalizmin geliştirilmesini değil, aksine bizim tarihsel ve toplumsal gelişmemizin niteliğne en uygun araçlarla tarımsal yapıyı Sosyalizme doğru itme sürecini amaçlıyor. Yeni yarımsal yapı,*

anlaşıldığı gibi, bazı durumlarda en ileri tipi temsil edecektir: Komün mülkiyeti, bir başka yerde kooperatif sistemin çeşitli biçimleri; ve son olarak küçük özel mülkiyet kesimlerinin muhafaza edilmesi gözönünde tutulmalıdır.

Debray : *Öyleyse Başkan Yoldaş (comrade president), siyasi programını uyguladığın ve bunun sonucu olarak çatışma halinin devamlı olduğu söylenebilir mi?*

Allende : *Evet, sürekli bir haldir bu. Bunu isterlerse, bunu tahrik ederlerse çatışma durumu tam bir süreklilik kazanacaktır ve biz buna psikolojik olarak hazırlıklıyız. Hiç şüphen olmasın.*

Debray : *Bundan şüphem yok. Fakat bu durum yalnızca, senin ve Hükümetin hazırlıklı olmanız sorunu değil. Aynı zamanda halk da buna direnebilmeli. Bugün ya da yarın kendilerini çok nazik bir ortam içinde bulabileceklerinin farkında olmalıdır.*

Allende : *Bunu halka tekrar tekrar anlattık. Halk bunu biliyor. Ayrıca, sana da söylediğim gibi bizim mücadelemizin uzun yıllara giden bir geçmişi var. Büyük ölçüde bir bilinçlilik söz konusu. Böyle bir durum halk için sürpriz değildir. Yapmamız gereken şey, Yüksek Mahkeme kararı gibi birkaç örneği kendilerine vermektir. Devlet Başkanı ve bir Devlet organının baş-*

kanı olarak mevcut yönetim sistemi içinde bir başka Devlet organının kararlarına saygılı olmak zorundayım. Ancak bu tavrım beni sonuçlar üzerinde, bunun gibi bir sistemin siyasal yankıları üzerinde görüşlerimi açıklamaktan hiçbir surette alıkoyamamaktadır. Hele kanımca, sonuçlarından ötürü bir sağ-kanat tertibinin soruşturulmasını yani General Scheider'in ölümünün tümüyle aydınlığa çıkması ihtimalini kaldıran bir karar örneğinde görüşlerimi açıklamaktan alıkoyamaz. Benim görevim şudur: Halka anlatmak, onlara uyanık olmalarını söylemek, ben bunu yapacağım.

Debray : *General Schneider'in katledilmesine katılanların sayısı kabarık mı?*

Allende : *Bol miktarda. İnan bana, gerici Sağın siyasal çıkarlarını ve yüksek finansın çıkarlarını temsil etmiş olan, halâ da temsil eden bir sürü insan var bu işe karışan.*

Debray : *Bunlar yalnızca Şili'nin içinden mi?*

Allende : *İçinden de dışından da.*

II

Debray : *Başkan Yoldaş, dün Valparaiso'da yaptığın konuşmanda birşey dikkatimi çekti. Büyük bir kitleye hitap ederken şöyle*

dedin: «Yüksek Mahkemeyle ilgili olarak eleştirici nitelikte birşey söylemeyeceğim. Onlar orada, biz buradayız.» Bununla ne kastettin, zira pek iyi anlayamadım?.

Allende : *Pekiy öyleyse, Halk Birliği programında gerçekten bağımsız bir yargı istediğimizi açıklamıştık. Ayrıca, partiler, özellikle Sosyalist Parti, Yüksek Mahkemenin kararlarını eleştirmişler ve aralarında halen Mali Savunma Konseyi Başkanı Eduarda Novoa (21) nın da bulunduğu bazı tanınmış avukatlar da, Yüksek Mahkemenin ayrıcalıklı sınıflar lehine yüksek, çok yüksek oranlarda karar almak yolunda gittikçe büyüyen bir eğilim gösterdiğini doğruladılar. Daha basit olarak ifade edecek olursak, yaptıkları iş, tekrar etmeliyim ki sınıf adaletidir.*

Debray : *Diğer bir deyişle, işçiler belki iktidarda lar, ancak yargı erkinde bir güce hiç sahip değiller.*

Allende : *Tamamiyle katılıyorum.*

Debray : *Bu sınıflamalardan kaygılanmıyor musunuz?*

Allende : *Evet, çok kaygılanıyorum. Ancak söylediğim gibi bir sistemin getirdiği sınırlamalara saygı göstereceğim. Bizim kurmamış olduğumuz bu sistem üç bağımsız güçten oluşmaktadır. Ve benim, bu*

sistemi eleştirmeyeceğimi söylemem bir parça çelişik bir davranıştır. Ancak gerçekte, Yüksek Mahkemenin kararının siyasal sonuçlarını açıklığa kavuşturduğumun ve eleştirdiğimin farkındasın. Bunu yaparken, senatörün serbest bırakılmasının en belli başlı şüpheli kişilerin ortaya çıkmasını pratikte olanaksız kıldığına dair görüşümü de ifade etmekten geri kalmadım. Ayrıca, gerçek suçluların bulunabilmesi için elimdeki bütün olanakları —hukuksal, yasal ve yönetimsel— sonuna kadar kullanacağımı da ekledim.

Debray : *Dikkatimi çeken bir başka nokta daha var Başkan Yoldaş (comrade president), hayli sık tekrarladığın bir deyim: «Biz bir kanalız, bir baraj değil.» Fakat, benim edindiğim bir izlenim var, o da şu: Herşeye rağmen, topraklara el koymalara, toprak edinmelerine ve evsizlerin evleri işgal etmelerine karşı koymakla bir anlamda baraj görevine sahipsiniz. Frei Hükümetinin tipinde bir baraj olmadığını söylemeye gerek yok. Çünkü Hristiyan Demokratlar, toprakları işgal eden evsizleri, topraksız köylüleri kovmak için Jandarmayı, Halk Birliğinin lağvettiği Mobilize Muhafız Birliklerini seferber etmişlerdi. «San Miguel» ve Puerto Montt'daki (22) çiftliklerde meydana gelen kat-*

liamlar bunun çok açık örnekleridir. Açıktır ki bir Halkçı Hükümet bunun gibi davranamaz. Bununla birlikte öte yandan, siz de mülksüzleri harekete geçmeleri için cesaretlendirmiyorsunuz.

Allende : *4 Eylül'de ulusun katıldığı tarihsel sürecin bir aşaması tamamlandı. 3 Kasım'da ise Hükümetimizi kurduğumuz zaman diğer bir adım daha atmayı başardık. Bu nedenle, yaptığımız ve yapacağımız işlere güvenmeleri gerektiğini anlamalarını arkadaşlarımıza rica etmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyoruz. Sorun çok açık, Régis. Konut sorununu çözmüş hiçbir ülke hatırlamıyorum. Küba da dahil olmak üzere. Küba'nın kentsel reformunun birçok yanını kabul etmiyorum, çünkü bunların doğru bir çözüm yolu olduğuna inanmıyorum. Fidel'e de böyle söyledim. Konut sorununu olduğu gibi, bütün ciddiyetiyle ele almak istiyoruz. Konut sağlamak arzusundayız. Ancak sorunun çözülmesinde anarşik yaklaşımların yanında değiliz. Şili'de bugün evlerinde içme suyu olmayan onbinlerce gecekondu sakini var. Yine onbinlerce kadın, evlerinin dışında bir yerde bir musluk bulup kovalarını suyla doldurabilmektedir. Eğer kentlerin tek katlı gecekondular halinde dışarıya doğru büyümelerine izin verirsek, her eve içme suyu, kanali-*

zasyon, elektrik, gaz, ışık vb. sağlamamız olanaksız bir hal alır. Her eve bütün bu kolaylıkları sağlamanın maliyetini bir düşün. Tecrit edilmiş tek katlı evler inşa edemeyeceğimiz bölgeler var. Blok apartmanlar inşa etmemiz gerekli, zira, yüksekliğin avantajlarından yararlanmak daha yerinde bir davranış olur.

Debray : *Halk tek tek ev fikrine mi bağlı?*

Allende : *Onlar, «bireyci ev» fikrine bağlılar.*

Debray : *Belki bu, belli bir yaşantının ideal bir biçimi olarak, burjuva ideolojisinin işçileri etkilediğini gösteren bir belirtidir.*

Allende : *Ve işte bu aşılmalıdır. Bunu gerçekleştirmenin tek yolu da, halkın anladığı ve farkında olduğu tezlerden yararlanmaktır. Bunun mükemmelen anlayacaksın. Topraklara el koymalar sırasında meydana gelenlerin aynısı değil mi? Bir yasa var. Ve bu yasa bizim kamulaştırma işlemlerimizde bir araç olacak. Bu yasanın koyduğu asgari ölçüyü yani merkezi bölgede 80 hektarı geçen tüm sulak araziyi yine bu yasa sayesinde kamulaştıracağız. Ancak biz Toprak Reformunu bölgesel temelde gerçekleştirirken dikkat ettiğimiz nokta Şili'nin ihtiyacı olan üretimi sürdürmektir. İklim, toprak ve bölge üretim biçiminin belirlenmesinde hesaba katılmaktadır. Eğer reform uygula-*

masında anarşik bir yol izlenecek olursa üretimi plânlamak olanaksızlaşır. Sorun, budur. Bu yüzden, bizim bir baraj değil bir kanal olduğumuzu halkın anlaması gerekir. Halk eğer Yönetimdeyse hiçbir zaman bir baraj olamaz. Daha da kötüsü, tamamlanmış ya da tamamlanmakta olan işçilere ait evlere işçilerin el koymalarıdır. Aynı sınıfın üyeleri arasında çatışmayı kabul etmeyiz. Bu anarşidir.

Debray : *Sınıfsal çatışma konusuna dönecek olursak, kişisel kanıma göre, sağ'ın çok yakında bir çatışmayı tahrik edecek kadar ahmak olduğunu pek sanmıyorum. Burjuvazinin sessiz protestosunun daha korkulacak birşey olduğunu düşünmüyor musun? Burjuvazinin bir hareket savaşından ziyade bir tür siper savaşı, kurnazca ve inatçı bir yıpratma savaşı sürdürdüğünü düşünmüyor musun?*

Allende : *Her ikisine karşı da hazırlıklı olmalıyız. Her ikisini de kullanıyorlar, Régis: Siper savaşı ve hareket savaşı.*

Debray : *Bugüne değin hareket savaşını kaybettikleri gözüküyor. Ancak siper savaşı, yalnızca siyasal mücadele alanında değil bütün cephelerde devam ediyor. Birçok sızma ya da engelleme araçları var. Bunlarla, bir Halkçı Hükümet ve onun dev-*

rimci süreci sınırlanabilir ve rayından çıkarılarak burjuva biçimlere kaydırılabilir. Onların neler olduğunu biliyorsun: Yasallığa ya da fırsatçılığa aşırı bir saygı olabilir; kamu görevleri için tam bir fare yarışı, bürokratikleşme olabilir; veyahut da, kitlelerin politikadan uzaklaştırılmaları, böylece de sömürücü sınıfın yani burjuvazinin ideolojisine açık hale getirilmeleri söz konusu olabilir. Daha başka birçok şey de olabilir. Sezilmesi daha az kolay olduğundan belki de en büyük tehlike şudur: Sınıf düşmanının içinden gelen ilerici bir devralma. Bu sorunu nasıl görüyorsun, Başkan Yoldaş (comrade president)?.

Allende : *Söyleyeceğim sana Debray Yoldaş. İki ihtimale sahip olduklarını sanıyorum: Bir tanesi senin biraz önce siper savaşı olarak nitelediğin şey. Bugüne değin, diğer savaşı, hareket savaşını kaybettiler. fakat, bu onların vazgeçtiği anlamına gelmez. Güçlerini toparlamaya ihtiyaçları var. Toparlayabilselerdi yine devam etmiş olurlardı.*

Debray : *Öyleyse başka çözüm yollarına başka yöntemlerle başvuracaklar değil mi?*

Allende : *Senin işaret ettiğin yola.*

Debray : *Bu yalnızca Şili için söz konusu değil, bildiğin gibi, bazı Sosyalist ülkelerde de görülebilir...*

Allende : *Daha ileri olanlarda bile. Buna verilebilecek tek cevap, bilinç verecek geniş çapta kampanyaya başvurmak: Yani, kitlelerin sürekli bilinçliği, sorunlarla dolaysız ilgilenmesi, Partilerdeki militanların bilinçliği ve uyanık tavırları. Sürece bir dinamiklik kazandıracak bir etkendir hiç şüphesiz bu. Aynı zaman da yıkıcı ya da açık direniş, Halk birliğinin saflarını daha da sıklaştırmakta, böylece muhalefeti engellemektedir. Zira biz mücadele içindeyiz, bir hasmımız var, düşmana sahibiz ve eğer belli biçimlerde bazı tavırları sezersek, harekete geçmemiz, tedbir almamız ve faaliyetlerimizi yoğunlaştırmamız mantıki olacaktır. Sen de görmektesin, her an darbe indiriyoruz. Çin'le diplomatik ilişkiler içine bu denli çabuk gireceğimizi kimse ummadı değil mi? Bunun gibi, Vietnam ve Kore ile ticari ilişkilere gireceğimize inanmamışlardı, fakat bu da oldu.*

Debray : *Belki de bu açıdan bakıldığında, Hükümet merkezinin bir taşra başkentine, Valparaiso'ya nakledilmesi bürokrasiye karşı verilen bu mücadeleyle ilgili olduğu kabul edilebilir.*

Allende : *Evet hiç şüphesiz öyle. Zira, ilerlemenin yavaşlığı, etkin hareketin yokluğu, başarıların eksikliği gibi geçen hükümetlerden zamanında alışageldiğimiz hususları*

taşrada insan diğer yerlere oranla daha kolay seziyor. Bunların tümünden kopmamız gerekiyor. Bu yüzden, Halkçı Yönetimin gerek biçim gerekse özünü değiştirmesi gerektiğini dün söyledim. Burada toplumun temel sorunlarının neler olduğunu araştıracağız. Çözüm yollarını burada toparlayacağız ve önemli tartışmalarda halkın aktif olarak yer almasını ve katılmasını sağlayacağız. İşçilerin, köylülerin, aydınların ve öğrencilerin tümünün kendi rollerini oynamalarını istiyoruz.

Debray : *Bu katılma fikri ile ilgili olarak pek çok kez, iktidarın temelden doğduğunu ifade ettin. Halk Birliğini oluşturan siyasal partiler, yeterli olacaklar mı? Halk Birliği Komitelerinin (CUP) mevcut biçimleri içinde yeniden canlandırılabileceklerini düşünmüyor musun? Halkın kendi hayat koşulları üzerinde denetim kurmalarını sağlayacak bir öz kazandırılamaz mı onlara? Tüketim mallarının kalite ve ve daha sonra giderek Devrimin savunucusu durumuna yükselmeleri mümkün değil mi?*

Allende : *Kitleleri örgütlemeliyiz, yurtsuzları örgütlemeliyiz, gıda maddelerinin kalite ve fiyatlarını denetlemeleri için kadınlarımızı örgütlemeliyiz. Örneğin Régis, dün söylediğim gibi, Ulusal Kadın Hareketi-*

nin halen 20 bin üyesi var ve bunlar gönüllü refah çalışması yapacaklar. Toplam olarak bir ayda 160 bin saat gönüllü olarak çalışacaklar, bu da küçümsenmeyecek birşeydir. Bu faal bir katılma olacak: süt dağıtımında yardımcı olacaklar, çocuklarda ishali önlemek için annelere bilgi verecekler, az önce konuştuğumuz konuda yeni kalite ve fiyatları kontrol edecekler, örneğin ekmek konusunda bu işi yapacaklar.

Debray : *Genel olarak koyduğumuzda fiyatları dondurmak mümkün oldu mu?*

Allende : *Bugüne kadar tamamen mümkün oldu.*

Debray : *Konuşmalarından birinde şunu okudum: «Kamu Yönetiminde herhangi bir (grand duke)'e sahip olmayacağız.» Ayrıca, pek iyi anlayamadığım şuna benzer birşey daha söylemiştin: «Herhangi bir işçi sınıfı aristokrasisine izin vermeyeceğiz?». Bunlarla neyi kasdediyordun? Şili dışında ki bir kimseye hayli şaşırtıcı bir şeyi kas tediyordun: Chuquicamata'daki maden işçilerinin oylarını Sağ'a vermiş olduk ları olgusunu. Bunu anlamak hayli güç. İşçi sınıfı oyunu Allende'ye vermişti, an cak az da olsa bazı bölgelerde...*

Allende : *Çok az...*

Debray : *Çok az da olsa emperyalist şirketlerin bu*

lunduğu bazı bölgelerde oylarını Alessandri'ye verdiler.

Allende : *Hayır, sadece Chuqui'de oldu bu, ne Salvador'da ne de El Teniente'de böyle birşey olmadı. Daha da önemlisi, El Salvador'daki bir seçim bölgesinde 300 kayıtlı seçmen vardı. Bunlardan 300'ü de sandık başına gittiler ve 300 oyun hepsini de ben aldım. Diğer bir deyişle bu işçilerin yüzde 100'ü Halk Birliği'nin başkan adayını desteklemişlerdi.*

Debray : *Bu, akla gelebilecek birşey. Asıl anormal olan Chuquicamata (23) da meydana gelen olaydır. Bunu nasıl izah ediyorsun?*

Allende : *Bak, şöyle izah edilebilir: Gayet iyi bildiğin gibi, sendika örgütleri bizim burjuva demokrasimizin çerçevesi içinde belli güç ve nüfuz bölgeleri meydana getirmişlerdir. Bakır işçilerinin hayatı çok güçtür. Onların büyük bir kısmı akciğer hastalıkları gibi mesleksel hastalıklardan muzdariptirler. Ancak, bu güç yaşam koşulları yüksek ücretlerle telafi edilir. Ulusun doğal kaynaklarından büyük kârlar vuran Şili'deki yabancı şirketler, bu yüksek ücreti ödeyebilmektedirler. Kuzey Amerikan Şirketleri yıllardır Şili'yi terkettikleri gün işçilerin özellikle dolar kazanan işçilerin durumlarının çok daha kötüye gideceğini söylemekteydiler. Ege-*

men sınıfın büyük ölçüde tecrit edilmiş halde yaşayan nüfusun bir kesimine kabul ettirdiği düşünce çerçevesini kırabilmek için çok zayıf haberleşme olanaklarına sahiptik. Chuquicamata'nın emperyalist iş çıkarlarının tahakkümü altında olan tecrit edilmiş bir kale olduğunu hatırlamalısın. Gerçeği bu işçilere götürebilmek için mücadele etmek zorundayız. Devrimci ideolojiye sahip olmadıkça ve olana kadar, bu işçilerin sendika örgütüne sahip olmaları bir anlam ifade etmez. Komünist ve Sosyalist Partiler «Central Unica de Trabajadores» (Tek İşçi Birliği) in devrimci ideolojisini desteklemek yolunda mücadele süregelmektedirler. Bunun yanısarı halkın kendi kendini örgütlemesini sağlamaya çalışıyoruz. Şili'de işçi sınıfının sadece yüzde 20'sinin örgütlü olduğunu, geri kalan yüzde 80 gibi muazzam çoğunluğun örgütlenmediğini de bu arada söylemeliyim.

Debray : *Bu eksikliği nasıl izah ediyorsun?*

Allende : *Birçok nedenleri var. İlk olarak, bizden önceki hükümetler, işçilerin örgütlenmelerini teşvik edici bir tavıra sahip değillerdi, çünkü belli bir sınıfsal niteliğe sahip hükümetlerdi. Örgütlü bir işçinin, daha güçlü, daha bilinçli ve hakları için mücadele yolunda daha iyi bir mevkie sahip bir işçi olduğunu bilirsin.*

Debray : *Bu nedenle, geçmiş hükumetler Tek İşçi Birliğine (CUT) yasal bir statü tanımayı reddettiler, değil mi?*

Allende : *Hayır, ancak biz bunu yapacak güce sahibiz.*

Debray : *Sendikal hareketi teşvik etmek ve onu daha geniş bir tabana dayandırmak istiyorsun galiba?*

Allende : *Genel, bütünü kapsayıcı nitelikte olsun istiyoruz. Kamu kesiminde çalışanlar dahil bütün işçilere açık olsun istiyoruz. Bir örgüte sahipler ancak bu örgüt resmen tanınmış değil. Bununla birlikte kamu sektörü biraz farklı. Örneğin, okuduğuma göre Fransa'da polis dahi grev tehdidinde bulunmuş. Şili'de ise, bizim burjuva demokrasimizin çerçevesinde böyle birşey Şili'liler için kabul edilebilir birşey değildir. Kendi devlet memurlarımızın da kendi gerçek örgütlerine sahip olmalarını sağlayacağız. Ancak, mevcut yönetimin kendi yönetimleri olduğu noktasından hareketle, kendi sorunlarını çözmek için greve gitmeleri gerekli olmayacak. Gerçekte olan nedir? Bakır işçileri şunun gayet iyi farkındadır. Bakır endüstrisinde 60 ya da 30 gün sürecek olan bir greve hiçbir Hükümet hoşgörüyle bakamaz. Zira böyle bir grev Şili için büyük bir darbe olur ve Devlet açı-*

sından da muazzam bir gelir kaybı teşkil eder. Bu yüzden, bakır işçileri, yapacakları herhangi bir grevin ulusal ekonomiyi etkileyeceğini ve Hükümetin problemi çözmek zorunda olduğunu mantıki görüyorlar. Hükümet bunu nasıl çözecektir? Tabiatıyla bakır işçilerinin taleplerinin büyük bir kısmını karşılayarak. Öyleyse, bu duruma ne cevap verilir? Bakır endüstrisindeki işçilerin herşeyden önce, sırf bakır endüstrisinde çalışıyorlar diye öteki işçilerden çok daha yüksek ayrıcalıklara sahip olamayacaklarını anlamaları gerekir. Kendilerinin sınıf statüleri aynı kalmalıdır. İşlerine ve verimliliklerine Şili için ihtiyacımız olduğunu ve işçilerin çoğunluğunun ancak geçinebilecek kadar ücret aldıklarını anlamaları gerekir. Bunlar olgulardır, meselenin özü, bir bilinç sorunu ve halk açısından bir sınıf bilinci meselesidir. Bakır sanayiinde işçilerin bir bölümü yönetici mevkilere terfi ettirilmişlerdir ve bunların bir kısmının maaşları Şili'li olmalarına rağmen dolar'la ödemektedir. Bunların bir kısmını da, hepsi demek istemiyorum aldıkları dolarları kara borsada bozdurmaktaydılar. Onlara ne kazandıklarını sorduğun zaman, resmi döviz kuru yerine doların karaborsa değeri karşılığında şu kadar escudos diye cevaplarlar.

Debray : *Üretim merkezlerinde işçilerin rolü ile il-*

gili olarak toplumsal ekonomi alanında şirketlerin yönetiminde Hükümetin işçilere pay vereceğini belirtmiştin.

Allende : *Yalnızca işçilere değil, beyaz yakalı işçilerle, teknik personele de verilecek.*

Debray : *Kanımca, senin bir sosyalist olman ve benim de Sosyalist Parti ile Yugoslavya arasındaki uzun geçmişe sahip ilişkilerin farkında olmamdan ötürü, böyle bir uygulama işçi denetimini akla getiriyor.*

Allende : *Hayır hayır. Beyaz yakalı işçiler ve kol işçileri ile teknik personelin işletmelerimizin yönetimine katılmaları konusunda ısrarlıyız. Ancak bu durum, bu işletmelerin üretim konusunda bağımsız kalacakları anlamına gelmiyor. Biz, merkezi bir ekonomi ile şirketlerin Hükümetin üretim plânına uygun bir davranış içinde olmalarından yanayız ve her zaman da böyle olacağız. Bunu gerçekleştirebilmek için işçilerle sürekli bir diyalog içinde kalacağız. Bununla birlikte, bir şirketi işçilere bırakıp neyi arzularlarsa onu üretmeleri gibi bir olayın karşısındayız. Ya da, ülkeleri için hayati öneme haiz bir şirketi, diğerlerinden daha yüksek kazançlar talep etmek için kendi kişisel çıkarları için kontrol etmeleri gibi bir duruma meydan vermeyeceğiz. Bu nitelikte herhangi bir politikanın karşısındayız.*

Debray : *Öyle anlaşılıyor ki, güdümlü bir plânlamaya paralel olarak demokratik nitelikte bir plânlamayı amaçlıyorsunuz, ancak bu plânlamada alınacak kararlarda işçilerin de bir payı olacak.*

Allende : *Hiç şüphesiz. Aksi halde ihtiyaç duyduğumuz kalkınmayı sağlamamız olanaksız olur. Bu nedenle işçilere dedik ki, örneğin kömür madenlerine yaptığım ziyaret sırasında (Senin de benimle birlikte gelmeni rica etmediğim için o kadar üzgünüm ki. Gerçekten senin de birlikte olup o bölgeyi görmen ve işçilerle konuşmanı o kadar isterdim ki.) Evet, şimdi, işçilere ne dedim? Şunu: Halen günde 3800 ton kömür üretiyorsunuz. Oysa 4700 ton kömür üretimine ihtiyacımız var, bu yüzden verimliliği yükseltmek durumundayız. Daha çok çalışmak, daha çok üretmek ve daha çok fedakârlık etmek zorundasınız. Ancak artık çalışmak zorunda kaldıkları özel şirketin kasalarını doldurmak için fedakârlık etmeyecekler. Şimdi kendileri için çalışacaklar. Onlara daha iyi koşullar sağlayacağız, insanlara yakışır konutlar vereceğiz, spor yapabilecekleri yerler, çocukları için süt, eğitim hizmetleri sağlayacağız onlara ve onlar da ülke için çalışacaklar. Bir enerji kaynağı olarak kömüre halâ ihtiyacımız var. Zira petrol kaynaklarımız gittikçe*

azalıyor. Bu ,ulusal sorunların farkında olan işçilerin önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca, ister kömür madenlerinde ister bakır madenlerinde ya da tarım kesiminde çalışsınlar, yaptıkları işin, yalnızca kendi kişisel sorunları ya da kendi sendikal problemlerini ilgilendirmeyip Şili için olduğunu idrak eden işçilerin önemini göstermektedir.

Debray : *Diğer bir deyişle, onlara güçlerinin bilincini aşılamak, göstermek.*

Allende : *Tamamen. Ayrıca, bu gücün ülke ve bizim ulusal iktisadi kalkınma plânlarımız için ne anlama geldiğini de göstermek.*

Debray : *Dar kafalılıktan, bölgecilikten ve kişisel çıkarlardan uzak bir tutum bu, söylemek gerekirse. Sınıf olarak iktidara sahip olsun olmasın işçi sınıfı ile siyasal iktidar arasındaki ilişkiye biraz daha yakından bakabiliriz. Siyasal bakımdan hakim bir mevkide bulunmak ile belli bir toplumda toplumsal, ahlâksal ve kültürel liderliği sürdürmenin başka başka şeyler olduğunu gayet iyi bilirsin. İşçiler siyasal iktidara sahip olsalar bile, burjuvazinin kendi ideolojisini kabul ettirmeye devam etmesi, kültürel değer yargılarını ve toplumsal davranış biçimlerini kontrol altında tutması mümkündür. Kitlelerin kendi inisiyatiflerini dile getirmelerini en-*

gelleyen varlığını devam ettiren kurumsal yapının gücü bir yana, kaygıya yol açabilecek nitelikteki husus, bankalar ve tekelci şirketler millileştirildiği zaman dahi hakim bir sınıfın sahip bulunduğu yaygın kontrolün varlığıdır. Açıkçası bunlar günün sorunu olmasa bile, acil nitelikteki sorun, kitle haberleşme araçları sorunudur. Geçmişte olduğu gibi bugün de bunlar halkın değil paranın güdümü altındadır. Sanıyorum ki bu husus, bir yönetici olarak senin için çok güç bir meseledir.

Allende : *Hiç şüphesiz öyle. Ancak bunun farkındayız.*

Debray : *Herhangi bir biçimde buna bir çözüm getirmeye niyetli misin?*

Allende : *Evet, söylediğimiz gibi, halen burjuvazinin elinde bulunan haberleşme araçlarını yasaklamayacağız. Ancak kendi elimiz de bulunanları koordine edeceğiz, sayılarını çoğaltacağız. Ayrıca, burjuvazinin elinde olan haberleşme araçlarında çalışanlar bile, yani gazeteciler, böyle bir gelişmeden ilk yararlanacakların kendileri olduğunu açıkça görecekler. Kendi patronlarının izledikleri politikanın Halkçı Hükümete karşı olduğunu görecekler ve bu şirketlerdeki varlıkları burjuvaziye karşı bir direnç unsuru olmak*

gibi bir rol oynayacak. Gazetecilere güven duygusu gelecek ve başka bir yerde de iş bulacağını bildiğinden şirkete karşı şöyle bir çıkış yapabilecek: «Bak, bu haberi yayınlamayacağım» ya da, «gerçekleri yayınlayacağım». Örneğin Régis, Valparaiso'daki dünkü açık hava toplantısında sen de bulundun. Bak, Şili tarihinde ilk kez (ve birçok yıllar, birçok defa adaylığımı koyduğumu, onsekiz yıldan beri devlet başkanlığına aday olduğumu biliyorsun), emin ol Şili tarihinde ilk kez, El Mercurio *açık hava toplantısına katılmış olan kalabalığın gerçek bir resmini yayınladı.*

Debray : *İlk kez mi?*

Allende : *Evet, ilk defa. Bu toplantı seçimlerden önce yapılmış olsaydı, 3000 kişinin katıldığını yazarlardı, oysa 40.000 kişinin katıldığını yazdılar ve doğru rakam da buydu.*

Debray : *Adaylığın sırasında bundan çok daha büyük kalabalıkların katıldığı toplantılar düzenlememiş miydin?*

Allende : *Evet, ancak ne demişlerdi? Birkaç bin kişilik toplantıydı nokta. 3000 ya da 5000 Allende taraftarı, Talca, Valparaiso veya Concepcion'da kendisini karşılamak için toplanmıştır diye yazmışlardı. Oysa, gerçekte yüz ya da üçyüzbin kişilik bir*

kitle toplantısı söz konusuydu. Ne var ki onlar gerçek rakamları görmezlikten gelirlerdi.

Debray : *Ancak, düzenlediğin toplantılardan başka —seni hiç şüphesiz eleştirmek istemiyorum zira burada senin konuğun olarak bulunuyorum— ama yine de şunu sana bir soru olarak yöneltmek niyetindeyim.*

Allende : *Eleştirmek için her türlü hakka sahipsin. Zaten belli bir diyalog kurabilmek bu demektir.*

Debray : *Yine bunu bir soru olarak sormak istiyorum: Burada üç televizyon kanalı var, Kararname açıkladığında, gerekenden daha az resmi, daha az katı bir biçimde halka niçin hitap etmiyorsun? Ne yapmağını açıklamak için niçin daha sık halka hitap etmiyorsun? Basınla, halkın temsilcileriyle niçin daha sık sık tartışmıyorsun? Bütün ülkede şimdi yaptığımız gayri resmi bir hava içinde sohbet ederken kendini niçin göstermiyorsun?*

Allende : *Bunu yapmayışımın iki nedeni var: İlk olarak, geçmiş hükümetler, bizim zorunlu diye nitelediğimiz ulusal radyo ve televizyon yolunu o kadar çok istismar ettiler ki, sonunda halk bundan bıktı ve bu tür programları dinlememeyi, izlememeyi tercih eder oldu. Bir diğer neden de, kendi Hükümetimin yoldaş Başkanın*

tek adam şovu haline gelmesini istemiyorum. Bu yüzden Bakanlarıma ve yüksek devlet memurlarına bakanlıylarıyla ilgili sorunları açıklayıcı nitelikteki televizyon programlarına katılmalarını bildirdim. Sözünü ettiğin üç televizyon kanalından yalnızca bir tanesinin devletin kontrolünde olduğunu hatırlaman gerekir. Dahası var: Televizyon İdaresinin Hükümet konusunda getirdiği bir hayli sınırlamalar var. Bu da siyasal nitelikteki bir tutum. Öteki iki televizyon kanalı Üniversitelere ait. Bu olgular, konu ile yakından ilgilidir ve hesaba katılmaları gerekir. Bununla birlikte, televizyondaki tartışma programlarına her hafta bir ya da iki bakanın katıldığını sanıyorum; buna gelince ben de önceden hazırlanmış bir plâna bağlı kalmaksızın her on günde falan televizyonda görünüyorum. Televizyona çıkışlarımı daha çok önemli konulara ayırmaya karar verdim.

Debray : *Az öncekine benzer bir soru daha. Davranışlarda, konuşmalarda ve Halk Birliğinin dikkatle hazırlanmış propagandalarında hep aynı şey var: «Yeni insan», «yeni ahlâk» vb... Daha tasfiye edilecek eğitim kurumları olan ve esasında bir burjuva toplumuna sahipken, böyle konuşma sana Ütopik gelmiyor mu?*

Allende : *Hayır. Bu toplumda yetişmiş eğitilmiş*

insanların sözünü ettiğimiz «yeni insan»la hiçbir ortak yanı olmadığının gayet iyi farkındayız. Burjuva ideolojisi bizim toplumumuzda egemendir. Fakat, hayli açık olan husus şudur ki, «yeni insan», yeni toplumun bir yurttaşı olarak ortaya çıkacaktır. Bizim şimdiki görevimiz, kitlelerin bilincinde yeni bir toplum kurulmasına ilişkin bir ilgi uyandırabilmek için eğitim alanında büyük bir atılım yapmak ve bu yeni toplumun üyelerinin, «yeni insanlar»ın imajını verebilmektir. Halen, önder güç, böylesine davranmaya kararlı devrimcilerden oluşmaktadır. Ve bu devrimciler «yeni insan»ın yükseleceği temellerini atmaktadırlar. Bundan ötürü, bu insan sanki halen bu toplumda yaşıyormuşçasına konuşuyor olsak bile, bunu Ütopik olarak kabul etmiyorum. «Yeni insan» yeni toplumda ortaya çıkacak.

Debray : *Böyle bir toplumun iktisadi temelleri daha inşa edilecek...*

Allende : *Bunun temelleri, «yeni insan» yeni toplumsal birlikte yaşama tarafından biçimlendirildiği zaman, sınıfsız bir toplum sahip olduğumuz zaman, bir sosyalist toplum sahip olduğumuz zaman atılmış olacak.*

Debray : *Diğer bir deyişle, bunlar bugünün sorun-*

ları değil mi? Pekiy öyleyse şimdi günün sorunlarını konuşalım. Bakır, kömür ve öteki kilit sanayileri etkileyen millileştirmeler çok geniş kapsamlıydı. Ancak burada anlayamadığım nokta Halkçı Hükümetin izlemeye niyetli olduğu tazminat politikasıdır. Yabancı şirketlere ödenecek tazminat miktarlarının, toplumsal barışı sürdürmek ve hatta belki de Şili'yi barış içinde tutabilmek için çok yüksek fiyat olduğu söyleniyor. Bu konuya ilişkin görüşün nedir? Bu, Devleti fakirleştirmek pahasına tekellerin yararına bir davranış olmayacak mı?

Allende : *İlk önce, bakır konusunda herhangi bir tazminat ödemek için bir taahhüt söz konusu değil. Her sanayide durumu ayrı ayrı inceleyeceğiz. Başlangıçtaki sermaye yatırımı, kazanç, piyasaya oranla aşırı kâr, amortisman payı vb. Bütün unsurları gözden geçireceğiz ve tek bir zırnık ile bir milyar dolar arasında her hangi birşeyi ödeyebileceğiz. Bu bizim sorunumuzdur; bizim olmayan birşeyi gaspettiğimiz ve birşeye elkoyduğumuz tarzında konuşulmasını istemiyoruz, bunu da açık ça söyledik. Bankalarda hisseleri olanlara önerdiğimiz seçme hakkını ele alalım; böyle bir yolu benimsememizin nedeni, küçük hisse sahiplerini incitmemek içindi. Bütün cephelerde dövüşemeyiz;*

böyle bir davranış aptalca ve haksız olur. Öte yandan, bu alanda birkaç milyon harcamakla, bir başka alanda bizi meşgul edecek direnç, çatışma ya da muhtemel bir silâhlanmanın maliyetinden tasarruf etmiş oluyoruz.

Debray : *Silâhlar konusunda anladığım kadarıyla burada devrimciler hiç te yeteri kadar silâhlanmış değil, hatta kendi kendilerini savunmak için dahi böyle birşey söz konusu değil. Bir Fransız sol kanat dergisinde Şili üzerinde çıkmış bir makale görmüştüm, başlığı şöyle idi: SİLAHSIZ DEVRİM. Bu formül sana gerçekçi gözüküyor mu? Hiç şüphesiz, burada Şili'de silâhların çok az ya da hiç yararı yok. Ancak, burada olanlar gerçekten bir devrim mi?*

Allende : *Öyle olduğuna inanıyorum. Devrimci bir aşamadayız. Söyle bana, devrimi nasıl tanımlıyorsun? Sosyolojik bakış açısından?*

Debray : *Bu noktayı hemencecik belirtmek isterim. Benim için, şiddet sorunu, hayati bir sorun değildir.*

Allende : *Güzel. Devrim, iktidarın bir azınlık sınıfından bir çoğunluk sınıfına geçmesidir.*

Debray : *Hiç şüphesiz öyle. En azından açık bir tanımlama.*

Allende : *Burada, azınlık sınıfı halk tarafından alaşağı edilmiştir ve bu sergilenmiştir. Çünkü, azınlık sınıfı halâ iktidarda olsaydı, ne bakırın millileştirilmesi, ne bankaların millileştirilmesi ve ne de toprak reformu olurdu. Régis.*

Debray : *Bununla birlikte, bugüne değin, Hükümet bilmiyorum söylenebilir mi ama, reformist çerçevenin dışına çıkmış değil. Geçmiş burjuva Hükümetinden arta kalan Anayasa içinde davranmıştır Hükümet. Kurulu kurumsal çerçeve içinde hareket etmiştir. Bu nedenle, bugüne kadar ne olduysa hepsinin reform olduğu söylenebilir. Sanıyorum 1905'lerde, Lenin, iki tip reform arasındaki ayırımı ortaya koymuştu: Sosyalist devrime yolu açacak nitelikteki reform ile onu saptıracak ve sonunda engelleyecek tipte reform.*

Allende : *Bizim, yolu devrime açacak tipte reformu kullandığımıza inanıyorum. Farklı bir yol yarattığımızı ve üzerinde devrime giden yolun inşa edildiği temel değişiklikleri yapmamızın mümkün olduğunu gösterdiğimizi iddia ediyoruz. Demokratik ulusal devrimci ve halkçı bir hükümet kurduğumuzu ve bu Hükümetin sosyalizme giden yolu açtığını, çünkü sosyalizmin kararnamelerle gerçekleştirilemeyeceğini söyledik. Aldığımız tedbirlerin hepsi, devrime gidecek tedbirlerdir.*

Debray : *Ancak, benim sorum belli bir tarihsel geçmişe sahip. Şili'de daha önceleri bir Halk Cephesi ve demokratik hükümetler dönemi olmuştu. Sen kendin, Pedro Cerda'nın kabinesinde bakanlık yapmıştın. Daha sonra Soğuk Savaş başladığı zaman kötü bir biçimde son bulan Gonzales Videla Hükümeti (24) vardı. Daha sonraki dönemde Ibanez popülizmine tanık olunmuştu. Bu yalnız değil fakat bütün Kıta çapında bir başarısızlık olmuştu.*

Allende : *Hata olan neydi? Özür dilerim.*

Debray : *İşçi partileriyle burjuva demokratik olarak nitelenebilecek partiler arasında basit bir seçim kombinasyonu üzerinde kurulu belli bir işbirlikçi, uzlaşıcı politika: Hata olan buydu. Başkan yoldaş (comrade President), geçmişteki hataların 1970 Şili'sinde tekrarlanmayacağından nasıl emin olabilirsin?*

Allende : *İlk olarak şunu söyleyim ki Régis, Şili'nin Halk Cephesi şu basit nedenden dolayı bir hata değildi: Şili Halk Cephesi Şili'de devrimci dönüşümü gerçekleştirmek için yola çıkmamıştı. Pedro Aguirre Cerda, «Yiyecek, konut, giyecek» şeklinde bir sloganı olan bir program yapmıştı. Bu, insancıl bir programdı, toplumsal bir içeriğe sahip değildi. Pedro Aguirre Cerda'nın bir devrimci oldu-*

ğunu düşünen bir kimse, doğal olarak onun başarısızlığa uğradığını söylemek zorundadır. Oysa gerçek şuydu: Sistemin sol kanatı oluşturmak için bilinçli olarak koalisyona girmiştik; hepsi o kadar. Bugün ise aksine, programımızın da gösterdiği gibi, sistemi değiştirmek için mücadele ediyoruz ve bu o zamankinden tamamen farklı bir durumdur. Halk Cephesinde Régis, ağır basan bir parti, bir çoğunluk partisi, burjuvazinin partisi Radikal Parti vardı. Bugün ise Halk Birliğinde hiçbir egemen parti yoktur, ama, işçi sınıfının iki partisi, devrimci, Marksist partiler var. Ayrıca, arkadaş, Cumhuriyetin Başkanı da bir sosyalisttir. O zamana kıyasla işler çok farklı. Şili'de ekonomik ve toplumsal dönüşümleri gerçekleştirmek ve sosyalizme giden yolu açmak için bu göreve geldim. Bizim hedefimiz, topyekûn, bilimsel, Marksist sosyalizmdir.

Debray : *Ancak, enternasyonalist açıdan bir farklılık var değil mi?*

Allende : *Hiç şüphesiz. Bu hedefe ne zaman ulaşacağız? Evet, ben 1953'de Çin'de idim. O zaman Çin'de devrim kaç yaşına basmıştı?*

Debray : *Üç ya da dört.*

Allende : *Biraz daha fazla idi sanıyorum.*

Debray : *Mao Pekin'e 1949 Ocak'ında girmemiş miydi?*

Allende : *Pekalâ. Örneğin Şangay, ne oluyordu? Halâ o zaman bile yarı özel şirketler vardı. Hong Kong'da da vardı. İngilizler Şangay'da o zaman bile gümrük kolaylıklarına sahiptiler. Çin'in Çin Halk Cumhuriyetinin Formoza'nın işinin yirmidört saat içinde bitirebileceğini herkes bilir. Bu yola niçin gitmiyorlar? Neden çok basit: Böyle bir girişimin dünya barışını ve kendi devrimlerini tehlikeye düşürebileceğini biliyorlar. Fidel Guantanamo'yu niçin almıyor? Amerikalıların oradan defolup gitmesini Fidel'in istemediğini herhangi bir kimse söyleyebilir mi? Orayı niçin almıyor?*

Debray : *Fakat, bu nitelikteki tedbirlerin bir savunucusu olmadığını özellikle belirtmek isterim. Her zaman sol sapma içinde görülmek benim arzum değil! Zamanlamayı ayarlamakta ve işleri kendi hızı içinde götürmekte tamamen haklı olduğuna inanıyorum. Aydınlığa kavuşturulması gereken esas mesele, şu ya da bu türden fiziksel şiddetin kullanılması değildir; temel sorun şudur: Bu sürecin arkasındaki itici güç hangi toplumsal kesimdir? Hangi sınıf bu sürecin yönetimini yüklenmektedir?*

Allende : *Proleterya; işçi sınıfı.*

Debray : *Eğer öyleyse ve bu ortam sürdürülüyor ve sağlamlaştırılıyorsa, o zaman garantiler de olacaktır. Anayasal garantiler bir yana...*

Allende : *Anayasal garantileri vermek zorundaydık. Zira, bunları vermek demek, bizim, programımızı herhangi bir biçimde tehlikeye atmaksızın yönetimi üstlenmemiz demekti.*

Debray : *Bunu vermek tamamen gerekli miydi? Demokratik garantilere ilişkin Statü (25) üzerinden pazarlık yapılması o kadar önemli miydi?*

Allende : *Evet. Onu bu nedenle gerçekleştirdik. Garantiler Statüsünü getirmenin haklı olduğuna inancım halâ tamdır. Ancak, burada pazarlık kelimesinin kullanılmasının haksız olduğunu belirtmeliyim, çünkü, biz, Hükümet programımızın çizgisinden bir tek taviz vermedik. Bu Statü'nün kitablara geçtiği dönemi şöyle bir gözünün önüne getirirsen, onun taktiksel bir gereklilik olduğunu anlayacaksın. 4 Eylül ile 24 Ekim tarihleri arasındaki dramatik dönem hakkında bir hayli konuştuk. «Terör Kampanyası» diye nitelenen dönem altındaki bir Şili'yi gözünün önüne getir. «Terör Kampanyası» adı, halka karşı yürütülen psikolojik yıldırma savaşına halk düşmanlarının ver-*

diği addı. Bu kampanya, dış dünyanın bu küçük ülkeye bakıp da şunu söylediği bir zamanda yürütülmüştü: «İlk kez bir Marksist bir seçimi kazanarak iktidara geçti.» Hristiyan Demokrat Partinin bir kesimi, liderlerinden birinin Radomiro Tomic'in önderliğinde şu karara varmıştı: Eğer Partileri, kendi milletvekili ve senatörlerinin oylarını, bizim zaferimizi yaşatacak olan bir çoğunluğu sağlayacak şekilde kanalize edemezse Şili'de iç savaş patlayacaktı. Bu nedenledir ki, partinin bu kesimi, bir «Garantiler Statüsü» karşılığında Halk Birliğinin zaferinin tanınmasını önerdi. Bir yandan, bizim teröre sebep olduğumuzu, devrimci sınıfın ideolojisine bağlı olduğumuzu söylediler, ancak öte yandan iç savaş sorumluluğunu üzerlerine alamayacaklarını da açıkça belirttiler. Ve böylece «Statü» doğdu. Onu okuduğun ve bizim Hükümet programımızla karşılaştırdığın zaman, programımızın bir tek virgülünü dahi değiştirmediğimizi göreceksin. O zamanlar önemli olan Hükümetin kontrolünü ele geçirmekti.

Debray : *Geride kalan birşeye daha bakabiliriz herhalde. O zamanki koşullar altında, seçimlerden önce Halk Birliğinin programı biliniyordu; ayrıca, senin kişiliğin ve özellikle senin politik kariyerin de herke-*

sin malûmu idi. Pekiy, böyle bir durumda, burjuvazinin, Sağ'ın, ya da öteki kesimin, iki aday ortaya çıkartacak oylarını bölmesini nasıl açıklıyorsun? Tomic'in programının sizinkine benzer birçok yanları bulunmasından ötürü, biliyorum benim sorum biraz ters düşüyor. Ama yine de, hedefleri böylesine açıkça belirlenmiş bir sol kanat karşısında Sağ'ın birlik içinde olmamış olmasını nasıl izah ediyorsun?

Allende : *Santiago'daki konuşmamızda bu konuya değinmiştik. Birçok etkenlerin rol oynadığını ve bu etkenlerden bir tanesinin öteki ülkelerdeki deneylerle mukayese edilemeyeceğini söylemiştim. Bu da, Şili'de Sağ'ın ilk kez Hristiyan Demokratların kazanamayacağına inanmış olmasıydı. Bunun çeşitli nedenleri vardı: Bir kere Hristiyan Demokratlar birçok hatalar işlemişlerdi; etkili olamamışlardı; gerçek geleneksel sağın oylarını alamayacakları gibi, soldan da fazlaca birşey koparamayacaklardı. Böylece tüm umutlarını bir ada bağladılar. Çünkü Jorge Alessandri diye bir kimse olmamış olsaydı, Sağ, adının etrafında bir efsane yaratabileceği bir aday daha bulamayacaktı. Efsaneye inandılar ve Alessandri de bu inancın genel olarak yayılmasından çok hoşnuttu. Onlar için, Alessandri imajı*

soruna tam bir cevap teşkil ediyordu, bütün politik sınırları aşan tarifi imkânsız bir ışıktı. Alessandri kazanacaktı, zira Alessandri idi o. Takdir etmen gereken bir husus var: Bu ülkede, kişilerin, isimlerin muazzam etkiye sahip olduklarını tarih göstermektedir. Alessandri'nin babası Şili tarihinin 50 yılını doldurdu; İbane ise kırk yılını. Bütün bu nedenlerle, Devlet Başkanlığında bulunmuş ve babasının zamanından beri aktif olarak politik hayatın içinde olan —ülkemiz tarihinde kılık yıllık ya da daha uzun bir süreyi kapsar bu dönem— Jorge Alessandri'nin seçimiydi bu. Öte yandan, mütevazı olmak bir yana, ben dahi görece daha yeni sayılsam bile Şili'nin tarihinde 30 yıllık bir rolüm var.

Debray : *Halkçı güçlerin başarısını hiç ummadılar mı?*

Allende : *Hayır, kesinlikle.*

Debray : *Belki de yeni bir tarih yasası —ya da bir antiyasa— keşfedilmeli: Sürprizler yasası. Tarihte ne zaman önemli birşey meydana gelse, bunun bir sürpriz sonunda ortaya çıktığı kabul edilebilsin.*

Allende : *Hayır tamamen, sürpriz sonunda ortaya çıkmadı bu durum. Genel durum, bir dizi özel ve geçici nitelikte koşullarca etkilendi.*

Debray : *Ancak, sürpriz faktörü önemli bir rol oynadı, öyle mi?*

Allende : *Bak, sana birşey söyleyeyim. Koşulların böylesine bir rol oynamasına Sağ'ın razı olabileceği inanılmaz birşeydir. Çünkü, onlar her zaman ansıyabilecekleri bir 1964 deneyine sahiptirler. Eğer üç aday olmuş olsaydı, 1964'de Devlet Başkanlığına seçileceğimi gayet iyi anlamışlardı. Bunun kanıtı da 1964'de Sağ'ın kendi adayından vaz geçerek Frei'yi desteklemesi olmuştur.*

Debray : *Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Körlük mü?*

Allende : *Kibir. Sağ'ın örneğinde ise cüretkârlık. Ayrıca, genel olarak, toplumun çeşitli kesimleri arasındaki çelişkilerin karşılıklı etkisinin kavranmasındaki yetersizlik.*

Debray : *Evet. Bir diğer etken de, Latin Amerika'da yaygın bir toplumsal ayaklanma, uyanmakta olan anti-emperyalist bir bilinç, bağımlı ülkelerdeki kapitalist sistemin siyasal iflâsının yeni yeni farkına varılmasıdır. Ki bu son etkene, burjuvazinin çeşitli kesimlerinde dahi rastlanabilir. Tomic'in, küçük burjuvazideki radikalleşmenin bir ürünü olarak değerlendirilebileceğine inanıyorum.*

Allende : *Doğru, bunun aksini kimse iddia edemez. Tomic'in programında bizimkiyle ortak*

olan birçok yan var. Hatta bazı noktalarda bizim programımızdan daha ileri olduğu da söylenebilir. (26)

Debray : *Başkan Yoldaş (comrade President), biraz da ileriye dönmeme izin ver. Leninizmin uzlaşmalara karşı olmadığını bilirsin. Ancak bu uzlaşmaların, taktik açıdan proleteryanın devrimci stratejisine yararlı olması, gerçekten gerekli olması ve sınıf mücadelesinin uzun vadeli gelişmesini tehlikeye düşürmemesi gereklidir. Uzlaşıcı koşullar (ki halen izlemekte olduğumuz süreç bu koşullar altında ilerlemektedir) hiç şüphesiz Şili'nin nesnel ve özel koşullarına uygun düşmektedir. Bugünkü sorun, bu koşulların bu sürecin ilerlemesini mümkün kılmaya devam edip etmeyeceğidir. Diğer bir deyişle, bir burjuva sistemden daha demokratik daha devrimci ve daha proleter bir sisteme geçiş, bir aksama olmaksızın nasıl mümkün olacak? Tarih, bütünüyle tepetaklak gitmemek, elini ve kolunu kurtarmak için bir ya da iki parmağını feda etmeyi tercih eden bir toplumsal sınıfın birçok örneklerine sahiptir. Proleterya ve müttefiklerinin burjuva kurumlarınca engellenip engellenemeyeceği ve şurada burada gerçekleştirilen bir-iki reformla pasifize edilip edilmeyeceği ya da belli bir anda çerçevenin bir proleterya de-*

mokrasisini ortaya çıkarmak için kırılıp kırılmayacağı merak konusu olabilir. Proleterya kendi egemenliğini burjuvaziye kabul ettirecek mi? Yoksa, burjuvazi proleteryayı giderek yeniden biçimlendirecek ve onu kendi dünyasına yeniden uyarlayacak mı? Hiç şüphesiz, ben sorunu fazlasıyla genelleştiriyorum ancak esas olarak benim sorum şöyle olacak: «Kim kimi kullanıyor— Kim kimi tepelemek için yola çıkarıyor?» Bu meseleyi kaba bir biçimde koymak ve belki biraz kışkırtıcı nitelikte.

Allende : *Kışkırtıcı bir niyete sahip bir yoldaşın bana soru sorabileceğine inanmıyorum.*

Debray : *Ancak, Başkan yoldaş (comrade President) benim profesyonel bir kışkırtıcı ajan olduğumu söyleyenler var.*

Allende : *Kendimin kışkırtılmasına izin vermem.*

Debray : *Soru önemli.*

Allende : *Ve cevap kısa: Proleterya.*

Debray : *Bu aşamada bu bir kumardır. Çünkü sen de biliyorsun ve izah ettin ki, Halk Cephelerinin ayakta kalmaları artık olanaksızdır ve bir kez daha tekrar edilemezler.*

Allende : *Hayır, bu bir Halk Cephesi değildir ve bu nokta açıkça belirtilmelidir.*

Debray : *Öyleyse bunu nasıl adlandıracağız, bir Emekçi Cephesi olarak mı?*

Allende : *Temel dayanağının emekçi sınıfın tartışma götürmez yönetici güç olduğu bir Emekçi Cephesi, bir Yurtsever Cephe, bir Halk Birliği önderliğine sahip olmasak da, Sosyalist ve Komünist Partiler emekçilerin yüzde 90'ını temsil etmektedirler: işçileri, köylüleri, memurları, teknisyenleri ve serbest meslek erbabını. Öyleyse şimdi, soru olacak: «Kim kimi kullanacak?» Sorunun biçimi kabul edilse bile, cevap, proleterya olacaktır. Böyle olmasaydı, ben burada olmazdım. Ben Sosyalizm için ve Sosyalizm aracılığıyla mücadele ediyorum.*

Debray : *Cevabın benim için ikna edici. Şili'de bugün meydana gelmekte olan olayların uluslararası geçmişe aykırı düşmesi ve savaş öncesi Halk Cepheleri yıllarından bu yana dünyadaki güç dengesinin bir hayli değişmiş olması gibi nedenlerden ötürü bu cevabın benim için daha da ikna edici niteliktedir. Bu noktanın akılda özellikle tutulması gerekir, çünkü bu ülke dışındaki birçok kimse şuna benzer lâflar etmektedir: «Şili, Latin Amerika'nın İngiltere'sidir» ve «Onlar iyi bir halk tır, bize benzerler, tropikal değillerdir, şiddetten hoşlanmazlar vb.» Ancak benim durumu kavrayabildiğim kadar. Şili'de olanlar emperyalizme karşı dünya*

çapındaki mücadelenin çizgisi üzerindedir. Bu doğru mu değil mi?

Allende : *Evet, doğru.*

Debray : *Havana'da yapılan Üç-Kıta Konferansına katıldın mı?*

Allende : *Şili delegesinin Başkanıydım ve OLAS'ı (27) öneren de bendim.*

Debray : *O zamandan beri de hiçbir fikrini değiştirmedin herhalde?*

Allende : *Hayır.*

Debray : *Halkçı Şili halâ Üç-Kıta içinde mi?*

Allende : *Özür dilerim anlayamadım?*

Debray : *Üç-Kıta örgütü içinde olup olmadığını kasdetmedim. Ancak, biraz önce de tartıştığımız gibi, Üç Kıtada verilmekte olan antiemperyalist mücadelenin içinde mi? Tabii ki çşüphesiz metropolit ülkelerde proleteryanın antikapitalist mücadelesini tehlikeye düşürmeksizin.*

Allende : *Özür dilerim ama, özellikle senin gibi bir yoldaşla konuşurken bu nokta üzerinde açık olmak istiyorum. Sosyalist ve Komünist Partilerini temsil eden bir grup ya da heyet Üç-Kıta Konferansına gitti. Sosyalistler ve Komünistler hep birlikte Konferansa katıldık. OLAS'ın kurulmasını önerdim zira Afrika ve Asya'da bu*

nun gibi örgütler vardı. Latin Amerika'da da bölgesel bi rörgüt kurulmalıydı ve böylece Asya'da bir tane, Afrika'da bir tane ve üçüncüsü de Latin Amerika'dan olmak üzere saçayağı tamamlanmış olacaktı. Şimdi, bunu önerdim ama, o zamandan beri OLAS'ın uluslarüstü bir devrimci karargâh olmaması gerektiği görüşünü savunmaktayım.

Debray : *Tamamen haklısın. Böyle bir davranış, askeri bir harekât gibi bir genelkurmayın harita üzerinde bayrak yürütmesine benzer biçimde ele alınamayacak çok karmaşık bir sürece idealist bir açıdan yaklaşmak olurdu.*

Allende : *Tam anlamıyla. OLAS'ın bir enformasyon örgütü olmasını ve dayanışmayı gösteren ve koordine eden bir kuruluş olması gerektiğini sürekli olaraksavunageldim. Senato Başkanı olarak da buna yetkim vardı. Açıkça ve kesin olarak OLAS'ın başkanı olmadığımı, ancak OLAS Yönetici Heyetinin bir üyesi bulunduğumu ve bu görevimi beni menetseler dahi bırakmayacağımı da söyledim. Gerçi onlar da böyle bir şey yapmaya cesaret edemediler. Aslında, Hristiyan Demokratların böyle birşey yapmaya hakları yoktu, çünkü onlar da bir uluslararası örgüte sahiptiler. Özetlersem, soruna cevabım şudur: Şili Hükümeti, OLAS içinde de-*

ğildir. Niçin? Çünkü, Radikal Parti gibi, MAPU Partisi gibi hükümete üye bazı siyasi partiler var ki bunlar OLAS'ın içinde değiller. Bununla birlikte, Komünistler ve Sosyalistler olarak biz halâ OLAS'a üyeyiz. Ancak, şunu da içtenlikle söyleyebilirim ki, OLAS burada hiç bir zaman çok güçlü olamadı.

Debray : *Hayır, OLAS'ın sadece bir basamak olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, burada belki de en şaşırtıcı olan husus Şili Hükümetinin halâ, Fidel'in daha geçenlerde genelev olarak nitelediği OAS'ın, (*) Amerika Devletleri Teşkilâtının üyesi bulunmasıdır. Öyle ki Şili, bu genelevin devamlı bir müşterisidir. Buna akıl erdirmek hayli zor. Zira, Halk Birliğinin Programında —seçimlerden önce açıklandığı için herkes de biliyor— bugünkü OAS'ın reddedileceği yeralmaktaydı. Ayrıca, Halkçı Hükümetin, Latin Amerika ülkelerini gerçekten temsil niteliğine sahip olabilecek bir örgütün kurulması yolunda çalışacağı programda belirtilmekteydi. Bu çelişki, görünüşte mi yoksa gerçek mi?*

Allende : *Bak Régis. Bu programın hazırlanmasında yardımcı oldum. Ancak hiç şüphe yok*

(*) OAS : Amerika'nın dahil olduğu birlik.
OLAS: Amerika'nın dahil olmadığı birlik.

ki, Latin Amerika'ya şöyle bir göz attığında sanıyorum ki Hükümetlerin çoğunluğunu göreceksin ve şunu takdir edeceksin: Şu ya da bu biçimde ABD temsil edilmeksizin Latin Amerika halklarını gerçekten temsil niteliğine sahip bir organ kurmak çok güçtür. Bundan ötürü, varolan koşullar altında, bu platformdan vazgeçmenin büyük bir hata olacağına inanıyorum. Ayrıca, Küba örneği de hayli farklı, çünkü Küba, OAS'dan atıldı.

Debray : *Ancak Küba, bu örgüte tekrardan asla katılmayacağını söylüyor.*

Allende : *Hiç şüphesiz. Niçin? Çünkü, Fidel Kastro ile Küba, emperyalist bir politikanın sonuçlarından çok çektiler. Küba'nın OAS'ı terketmesi, onu tecrit etmek ve iktisadi bakımdan çökertmek için düzenlenen plânın bir diğer aşamasının uygulamaya sokulmasına rastlar. Ancak Şili Küba'nın OAS'tan atılması yolundaki bu kararın lehinde oy kullanmamıştır. ABD'nin Küba'ya uyguladığı iktisadi abluka OAS'ın onayı olmaksızın ABD Dışişleri Bakanlığının inisiyatifiyle yürütülmüştür. Bu nedenle, Castro'nun OAS'ı değerlendirmesini anlayabiliyorum. Şimdi, hangi sınırlar içinde bulunduğumuzun gayet iyi farkındayım. Ama yine de, görüşlerimizi duyurmak ve OAS'da yapılması gereken değişikliklerin neler olduğunu anla-*

tabilmek için bu platformdan yararlanmamızın gerekli hatta elzem olduğuna inanıyorum.

Debray : *Böylelikle, belki de olaylar değişirken olumlu bir rol oynamak mümkün olacak ve ayrıca bu kıta herşey o kadar çabuk değişiyor ki. Şimdi de ABD ile ilişkilerinize gelelim. ABD'nin tavrının daha da kötüye gideceğine inanıyor musun? Ne bekliyorsun?*

Allende : *Tarihe böyle bir gözattığımız zaman, hiç şüphesiz korkmamız gereken çok şey olduğunu görürüz. Bu bakımdan Latin Amerika'nın deneyi çok dramatik ve kanlıdır. Güç politikası, dolar politikası ya da Amerikan deniz piyadelerinin gönderilmesinden söz edebiliriz. Bütün bunlarla gayet iyi aşinayız. Bununla birlikte şunu da gayet iyi hissediyoruz: Bir halk olarak, bir ulus olarak ABD, bugün geçmişe kıyasla hayli farklı dönemlerden geçiyor. Kökleri çok derinlere inen iç sorunları var. Yalnızca ırk problemi değil. Emekçi nüfus, öğrenci ve aydın kesimleriyle ilgili sorunlar. Toplumun bu kesimleri, saldırganlık politikasını onaylamıyorlar. Nitekim, ABD'nin, Vietnam'daki tavrı dünya çapında bir tepkiye yolaçtı. Bu nedenle, Latin Amerika'da böyle bir harekete girmeleri çok daha güç. Kuzey*

Amerika halkına karşı bizim saldırgan bir tavrımız yok.

Debray : *Ve eğer bir saldırı gelecek olursa sizden değil ABD'den gelecek demektir değil mi?*

Allende : *Şunu söylemeliyim: Bizim taraftan sözle dahi böyle birşey söz konusu olmayacaktır. Nixon, ABD'nin ben de Şili'nin devlet başkanıyız. Nixon, Şili Cumhurbaşkanına saygı gösterdiği sürece, ben de Başkan Nixon'la ilgili olarak hakaret niteliği taşıyan bir söz sarfetmem. Eğer vecibelerini bir yana bırakırlar ve bir kere ulusların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesi ilkesi ile ülkelerin içişlerine müdahale ilkelerini bir kenara atacak olurlarsa, bir halka ve onun temsilcisine lâyık olan cevabı alacaklardır.*

Debray : *Bunu onlar da biliyorlar ve böylesine ahmakça bir iş yapacaklarını sanmıyorum. Bununla birlikte başka türlü saldırı biçimleri de bulunmaktadır: İktisadi tedbirler ve abluka gibi.*

Allende : *Buna benzer birşey yapacaklarını sanmıyorum. İlk olarak, söylediğim gibi, Şili'nin yasaları ve Anayasa çerçevesinde hareket ediyoruz. Bu nedenle Régis, seçim sandıkları yoluyla zafere gitmenin böyle bir politikayı, boşa çıkardığı görüşüne inanıyorum, zira böyle bir durumda elleri kolları bağlanmış oluyor.*

Debray : *Yani, herhangi bir müdahale meşru bir gerekçeye sahip olmayacak, öyle mi? Ancak, müdahale söz konusu olduğunda devletler hukukuna en küçük bir saygı duymadıkları da gerçek. Son olarak, Şili'de meydana gelen olaylardan alınması gereken ders sence nedir? Latin Amerika için nasıl bir ders söz konusu sence?*

Allende : *Her bir ülkenin kendi özel koşulları olduğu ve bu koşulların ışığında davranılması gerekildiği; alınması gereken ders budur. Önceden konulmuş bir formül yoktur. Bu örneğimiz, ihtimalleri ortaya koymakta, yolu göstermektedir. Seçim sandıklarından hareketle zafere ulaştık. Açıkça, bizlerin sadece reformist olduğumuz söylenebilir. Bununla birlikte, devrimi gerçekleştirmek istediğimizi gösterir nitelikte tedbirler almaktayız. Bu tedbirler, toplumu değiştiren ve sosyalist toplumu giderek inşa edecek niteliktedir.*

Debray : *Senin imajından Latin Amerika sahnesinde Fidel ve Che'ninkini dengeleyecek biçimde nasıl yararlanıldığını biliyorsun. Şili'de daha geçenlerde olanların başka yerlerdeki, halk savaşı tezini, silâhlı mücadelenin geçerliğini yalanladığını söyleyenler hakkında ne düşünüyorsun?*

Allende : *Bu konuya ilişkin görüşümü zaferimizden az önce belirtmiştim. Devrimci mü-*

cadele, gerilla foko'su ya da şehir gerillası şeklinde verilebilir. Halk savaşı yoluyla verilebilir ya da seçim sandıklarında yükselen bir ayaklanmayla olabilir. Mücadelenin verildiği öze dayalıdır bu. Bazı ülkelerde silâhlı mücadeleden başka yol olmayabilir: Öyle bir ülke ki, siyasi partiler, sendikalar yok, fakat bir diktatörlük var. Böyle bir ülkede seçimsel bir zafer imtimaline kim inanabilecektir? Bu gibi yerlerde seçimlerden hiçbir şey ümit edilemez. Ve bu insanlar, bu devrimciler, mutlaka asıl hedeflerine erişmek zorundadırlar.

Debray : *Kişisel olarak, senin zaferini mücadeleye devam etmek hususunda cesaret verici nitelikte birşey olarak görüyor ve değerlendiriyorum.*

Allende : *Hiç şüphesiz, bu doğru bir yorum.*

Debray : *Latin Amerika hakkında sahip olduğum gayet az bilgim ve kısa politik tecrübemle, burada kendilerini devrimci olarak tanıtan birçok Yönetimin bulunduğu dikkatimi çekti. Bazıları yaptıklarından daha çok konuşurlarken, çok az olan diğerleri de söylediklerinden daha çoğunu yapıyorlar. Burada insan, ikinci kategoriye sahip bir kişiyle temas halinde bulunduğu izlenimini elde ediyor.*

Allende : *Biz burada çok lâf yerine çok iş yapıyoruz.*

Debray : *Öyleyse muhtemelen, söyleyece çok az şeyimiz kaldı. Bununla birlikte son bir sorum kaldı: Şili'deki deneyi gözönünde tuttuğunda, arkanda Şili'deki halkın zaferine dayanarak Latin Amerika'nın geleceğini nasıl görüyorsun?*

Allende : *Zafer olsun, ya da olmasın, her zaman aynı şeyi söyledim: Latin Amerika kaynayan bir volkandır. Halkın yaşayan ölüsü kendini devam ettiremez. Gayet iyi bildiğin gibi, bu Kıta'da 120 milyon yarı cahil ve okuma yazma bilmeyen insan yaşıyor. Bildiğin gibi Latin Amerika'da konut darlığı var: 19 milyon konut. Halkın yüzde 70'i yeteri kadar beslenemiyor. Bildiğin gibi bizim halklarımız potansiyel olarak çok zengin, ancak bugün için işsizlik ,açlık, cahillik, akli ve fiziki sefalet her yerde rastlanan bir olgu. Latin Amerika halkları mücadele etmekten başka çareye sahip değiller. Bu mücadele, her ulusun kendi koşullarına uygun olarak verilecektir, verilmek zorundadır. Ne için? İktisadi bağımsızlıklarını kazanmak ve siyasal bakımdan da tamamen özgür uluslar haline gelebilmeleri için. Bizi bekleyen en büyük hedefin bu olduğuna inanıyorum. Başkan olarak, özellikle gençlere şunu söyleyebilirim: Büyük hedef ve büyük fırsat, bu mücadelede, bu isyanda ve işçilerle dayanışmaya*

bağlılıkta yatmaktadır. Bu Kıta, siyasal bağımsızlığını kazanmak zorundadır. Bunun iktisadi bağımsızlıktan geçen yolunu hazırlamaya mecburuz. Bir gün, Latin Amerika bir Kıta olarak birleşik bir halkın sesiyle konuşacak. Bu öyle bir ses olacak ki, saygı görecek ve dinlenecek. Zira bu ses, kendi kaderine hükmeden bir halkın sesi olacak. Düşündüğüm budur Régis ve senin de arkadaş, bizim davamıza, dünya kamuoyuna burada gördüklerini ve neler yapmak istediğimizi anlatarak büyük ölçüde katkıda bulunacağına inanıyorum.

Debray : *Böyle yapmaya çalışacağım. Ancak şimdi senin daha çok zamanını almak istemiyorum arkadaş. Teşekkür ederim.*

NOTLAR:

1

Komünist Partisi

Ocak 1922'de Sosyalist Emekçiler Partisinin bir kongresinde kuruldu. Bu parti yaptığı bir isim değişikliği ile Komünist Partisi haline geldi. Sosyalist Emekçiler Partisi, 1912'de Şili işçi mücadelelerinin öncüsü Luis Emilio Recabarren tarafından kurulmuştu. Komünist Partisi Üçüncü Enternasyonal'in üyesi idi. 1927 Ocağında yapılan sekizinci kongresinde partinin doktriner temeli atılarak şöyle denildi: «Parti, bolşevikleşme sürecini güçlendirecektir. Komünistler, kapitalist rejimi takdis etmek için değil

fakat yıkmak için parlamentoya gireceklerdir. Proleteryanın kuruluşu, demokratik değil fakat devrimci yöntemlerle gerçekleştirilecektir. İşçi sınıfının kurtuluşu, Parlamentoda değil sovyetlerde yatmaktadır.» Bu kongrenin, Ibanez'ın (Not 3'e bakınız) iktidarı ele geçirmesinden önce Partinin son faaliyeti olduğu söylenebilir. Ibanez'ın iktidarı ele geçirmesiyle birlikte, Komünist Partisinin militanları ağır bir biçimde ezildiler ve idam edildiler.

Dördüncü Enternasyonal'n kurulmasıyla birlikte Komünist Partisi bir bölünmeye uğradı. Daha sonra Pedro Aguirre Cerda Hükümetine (Not 6'ya bakınız) iktidar yolunu açan Halk Cephesine katıldı. 1946 - 52 yılları arasında Gonzales Videla'nın yönetimi sırasında (Not 24'e bakınız) Komünist Partisi, bir ara kabineye katıldı, ancak çok geçmeden çıkartılan bir yasayla kanun dışı ilân edildi. «Demokrasiyi Savunmak İçin Yasa» adını taşıyan bu yasa, «Lânet lenmiş Kanun» olarak bilinir. Bu olaydan sonra Komünist Partisinin liderleri sürgün edildiler, hapse atıldılar ve idam edildiler. Ancak bu durum partiyi yeraltı çalışmalarından alıkoymadı. Hatta Salvador Allende'nin 1952 yılındaki ilk cumhurbaşkanlığı adaylığını desteklemek için harekete bile geçtiler. 1958 yılında partinin serbestçe faaliyet göstermesine yeniden izin verildi. Aynı yıl, Halkçı Eylem Cephesini meydana getiren sol kanat güçlerine katılmalar. Bu Cephe, Allende'nin ikinci cumhurbaşkanlığı adaylığını destekledi. Komünist Partisinin seçimlerde aldığı oy miktarı sürekli büyüme kaydetti. Son seçimlerde ise toplam oyların yüzde 17'sini aldı. 1969'da yapılan Halk Birliği Kurultayında Komünist Partisinin «Cumhurbaşkanı aday adayı» şair Pablo Neruda idi.

Sosyalist Parti

19 Nisan 1933 yılında kuruldu. Bu tarihten bir yıl önce Grove ve Matte'nin darbesini (Not 2'ye bakınız) desteklemiş olan bir dizi küçük sosyalist hareketler, bu partinin temelini oluşturur. Partinin kuruluşunda ilân edilen ilkeler bildirisinde şöyle deniliyordu: «Gerçeği yorumlama yöntemi olarak Marksizme bağlıdır ve sınıf mücadelesini tarihin itici gücü olarak kabul eder.» Partinin kuruluşu, nesnel ulusal koşulların bir ürünü idi, şöyle ki: Uzunca bir mücadele geleneğine sahip işçi sınıfının olgunluğu; geleneksel partilerin emekçilerin çıkarlarını savunmaktaki yeteneksizlikleri; lider kadrosunun içine düştüğü bunalımdan proleteryanın tedirgin olması. Bu son durumun nedeni, Şili işçi sınıfına sızmış olmasına rağmen Komünist Partisinin o zamanlar iki uzlaşmaz hizbe bölünmüş olmasıydı.

Sosyalist Parti, Komünist Partisiyle belli noktalarda farklı görüşlere sahipti. Ünlü bir Sosyalist Parti teorisyeni bu ayrılıkları şöyle özetlemekteydi: «Çok katı ideolojik görüşleriyle, dünya stratejisine kesin boyun eğişiyle ve şematik sloganlardan meydana gelen taktiğiyle Komünist Partisi, işçi sınıfının kendiliğinden ihtiyaçlarına tam anlamıyla cevap veremez.»

Sosyalist Parti, İkinci ve Üçüncü Enternasyonalleri eleştirdi ve onlara olan mesafesini sürdürdü. Enternasyonal politikasını yalnızca Kıta içinde sınırladı. Bu nedenlerle ilkeler bildirisinde şöyle denildi: «Sosyalist öğreti enternasyonal nitelik taşır ve bütün dünyadaki işçilerin birlikte hareketini ve dayanışmasını amaçlar. Sosyalist Parti, bu ilke-

leri gerçekleştirmeye başlayabilmek ve Kıtasal Sosyalist Cumhuriyetler Federasyonu ile anti-emperyalist bir ekonomi yaratabilmk için, Kıta halklarının ekonomik ve siyasal birliğini savunacaktır.» Devlet gücü ile ilgili olarak da bildiride şu cümle yeralmaktadır: «Sistemin bütünüyle değiştirildiği süreç içinde örgütlü işçilerin diktatörlüğü gereklidir.»

2

Marmaduke Grove'nin Sosyalist Cumhuriyeti

Ibanez Diktatörlüğünün (1931) (Not 3'e bakınız) siyasal baskısı ve emperyalizm teslimiyetçiliğini Montero'nun sınıf yönetimi izledi. İbanez diktatörlüğü ülkeyi tam bir karmaşa içine sokmuştu. Bu karmaşa, Albay Marmaduke Grove (askeri lider) ile Eugenio Matte'nin (sivil lider) yönettikleri bir devrimci hareketi zafere götürdü. 4 Haziran 1932'de Montero devrildi ve sosyalist bir hükümet kuruldu. Sosyalist Hükümetin programı 150 maddeden ibaretti. Ancak devrimcilerin programı, ne üretim araçlarının sosyalize edilmesine ne de büyük servetlerin müsadere edilmesine girişti. Ayrıca hükümet, programını uygulamak için kararlı bir biçimde kitlelere dayanmak yoluna gitmedi. Bu yüzden, kuruluşundan oniki gün sonra ulusal burjuvazi ve emperyalizm tarafından desteklenen bir darbeyle iktidardan düşürüldü.

3

Carlos Ibanez del Campo

1877'de doğan Ibanez, kara kuvvetlerinde general oldu. Şili siyasal hayatı içinde 30 yıllık bir kişiliği vardır. İlk olarak 1927 yılında Cumhuriyetin Başkanlığı için aday oldu ve oyların yüzde 98'ini toplayarak «Ibanez Diktatörlüğü» (1927 - 1931) olarak bilinen hükümetini kurdu. 1960 yılında öldü.

4

Lautaro Locaları

Ondokuzuncu Yüzyılın başlarında kurulan bir çeşit mason locaları. Üyeleri arasında İspanyol sömürgeciliğine karşı bağımsızlık mücadelesine liderlik etmiş olan ünlü kişiler var.

5

Radikal Parti

Radikal Parti, 1858 yılında Liberal Partinin yönetiminden ayrılan bir grup tarafından kuruldu. 1888 yılında yapılan Kongrede partinin temel ilkeleri şöyle saptandı: Devletin kiliseden ayrılması; zorunlu ve laik ilk öğretim sisteminin kurulması; kadınların yasal haklarının geliştirilmesi. Bütün bu ilkeler, o zamana göre çok ileri reformlardı.

Radikal Parti, Yirminci Yüzyılda çeşitli koalisyon hükümetleri aracılığıyla birçok kez kabineye katıldı. Ayrıca, 1938 ve 1952 yılları arasında Cumhurbaşkanlığı görevinde Radikal Partinin üç üyesi bulundu. 1969 yılında Radikal Partiye kamuoyunun da desteğiyle partinin en ilerici kanadı egemen oldu ve en gerici fraksiyon partiden temizlendi. «Halk Birliği»nin kurulması da desteklendi ve birlik içinde yer aldı.

6

Pedro Aguirre Cerda ve Halk Cephesi

Komitern'in 1935 yılında yapılan Yedinci Kongresinden sonra, Şili Komünist Partisi, bütün faaliyetini ülkede bir Halk Cephesi'nin kuruluşu yolunda yapmaya başladı. Bu çaba, Radikal Partinin büyük bir kesiminde de yankı yaptı. Halk Cephesinin temel çizgisi, faşizme karşı mücadele ve demokrasinin savunulmasıydı. Halk Cephesi 1936'da kuruluşundan hemen sonra milliyetçi sağ kanatla sert bir çatışmaya girdi. 1938'de yapılan Kurultay, Halk Cephesini Cumhurbaşkanlığı seçiminde temsil edecek olan aday olarak Aguirre Cerda adındaki radikal bir öğretmeni seçti. Seçim kampanyası, Cerda'nın 4000 oyluk bir zaferiyle sonuçlandı. Halk Cephesinde başlıca gücü teşkil eden Radikal Partiden başka Komünist Partisi, Sosyalist Parti, Demokrat Parti ve bazı Ibanist gruplar Aguirre Cerda'yı cumhurbaşkanlığı seçiminde desteklediler. Hükümet programı, reformist bir nitelik taşıyordu. Halk Cephesi fikrinin dünya çapında önemini kaybettiği bir dönemde 23 Kasım 1941'de Aguirre Cerda öldü.

7

Victor Raul Haya de la Torre ve APRA

Haya de la Terro, 1918 yılında Peru'da sekiz saatlik işgününü desteklemek için yapılan bir günlük gösteri sırasında bir öğrenci lideri olarak ortaya çıktı. 1923 yılında sürgün edildiği Meksika'da Amerika için Devrimci Halk İttifakını (APRA) kurdu. Partinin kuruluşundaki temel amaç, kapsamlı bir tarım reformunu gerçekleştirmek ve büyük toprak mülkiyeti ile oligarşiyi ortadan kaldırmaktı. Çok güçlü bir milliyetçi niteliğe sahip bir devlet kurulmasını öngörüyordu. Bununla birlikte, antiemperyalist mücadelede sınıfların ittifakını savunması nedeniyle Haya de la Terro, burjuva sosyal reformiziminin en saf biçimini temsil etti.

Juan Jose Arevalo

Arevalo, Guatamala'lı bir politikacıdır. Ubico'nun diktatörlüğü döneminde (1931 - 45) Arjantin'e sürüldü. Ubico'nun devrilmesinden sonra kapsamlı bir reformist hareketin başına geçmesi için geri çağrıldı. Anta-emperyalist nitelikte çok satılan ve büyük ün kazanan bir kitap yazdı ve halkın anti-emperyalist bilincinin güçlenmesine katkıda bulundu.

Romulo Betancourt ve Demokratik Eylem

Venezüella'lı bir politikacı olan Betancourt, 1926 yılında

bir öğrenci lideri olarak politik mücadeleye girdi. İki yıl sonra Costa Rica'ya sürüldü ve orada Marksist - Leninist bir gruba katıldı. Ancak, «Komünist» olduğu gerekçesiyle bu ülkeden de sürüldü. 1936'da Venezüella'ya dönüşünde Betancourt Milliyetçi Demokrat Partiyi örgütledi. Ancak bu partinin yasal hale gelmesini Lopez Contrera Hükümeti, «komünist» olduğu suçlamasıyla önledi. 1937 de Betancourt yeniden ülke dışına sürüldü. Venezüella'nın demokratikleştirilmesi, Porto Rico bağımsızlığı için ve militarizm ve emperyalizme karşı uluslararası bir kampanya düzenleyerek zamanını iyi değerlendirdi. 1941 13 Eylül'ün de ise anti-emperyalist bir köylü partisi olan Demokratik Eylem Betancourt'un liderliği altında doğdu. Parti, 1958'de yapılan seçimleri kazanarak iktidara geldi. Muhalefette yalnızca Komünist Partisi vardı. Ancak, Betancourt, emperyalizm ile burjuvazinin desteğini sağlamak için Komünist Partisini kapattı. Betancourt ve hükümeti bundan sonra sürekli olarak emperyalizmin yanında yer aldı.

8

Augusto Cesar Sandino

Sandino, 1925 yılında Amerikan birliklerinin Nigaragua'yı işgaline karşı silâhlı mücadeleyi örgütledi. Ülkesinin ormanlık bölgesinde bir gerilla hareketini başlattı. Mücadele 1933 yılına kadar devam etti ve bu yıl içinde ABD kuvvetlerini ülkeden geri çekti. Aynı yıl, bir suikast sonucunda Cumhurbaşkanlığı sarayından çıkarken öldürüldü. Sandino adı, Latin Amerika'da ilk silâhlı anti-emperyalist mücadeleyi başlatan bir kişi olarak anılmaya başlandı.

9

Carlos Rafael Rodrigue

Küba Komünist Partisi Sekreterliği üyesi ve Devrim Hükümetinde bakan.

10

Salvador Allende ve Gerilla Savaşçıları (Easter Adası, Tahiti)

17 Şubat 1968 gün La Paz'dan gelen bir telgraf, Ernesto Ché Guevara'nın yönettiği Bolivya gerillarından hayatta kalan son beş gerillanın (üç Küba'lı iki Bolivya'lı) Bolivya-Şili sınırını geçtiklerini bildiriyordu. Bunun haberi Santiago'ya geldiğinde, basın, Parlamenter sol ve Hükümet hazırlıklarını tamamlamıştı. Ülkenin çeşitli yerlerinde bir dizi kendiliğinden gösteriler ve toplantılar yapıldı. Ülkenin kuzeyinde gerillaların Şili makamlarına teslim oldukları Iquique'de üçbin kişilik bir gösteri yapıldı. O tarihte Senato Başkanlığı görevinde bulunan Allende, iltica eden gerillaların korunması için Kuzey bölgesine ilk gideni kişi oldu. Allende daha sonra, Senato Başkanı olarak Easter Adasına ve daha sonra Tahiti'ye kadar onlarla birlikte seyahat etmek konusunda israr etti. Böylece gerillaların başlarına birşey gelmemesini sağlamak istiyordu. Önerisini kabul ettirdi ve önce Easter Adasına daha sonra da Tahiti'ye kadar onlarla uçak yolculuğu yaptı. Gerillalar Tahiti'den önce uçakla Avrupa'ya, oradan da Küba'ya git-

tiler. Allende'nin, bu davranışından ötürü Şili'deki gerici basın kendisine çok sert bir kampanya açtı.

11

MAPU (Birleşik Halkçı Eylem için Hareket)

Hristiyan Demokrat Partinin en ilerici kesimi (büyük ölçüde gençlik kesimi) tarafından kuruldu. Bu kesim partinin 1968'deki çalkantılı kongresinden sonra Hristiyan Demokrat Partiden ayrılmıştı. Halk Birliğinin Marksist olmayan hareketlerinden biridir.

Sosyal Demokrat Parti

Sosyal Demokrat Parti, 1966 yılı Temmuz ayında Hristiyan Demokratlarla Frei Hükümetinden ayrılan Patricio Hurtado adındaki bir milletvekili tarafından kuruldu. Sosyal Demokrat Parti, kendisini Latin Amerika'nın kurtulusu ve Küba Devrimiyle dayanışmayı hedef alan ulusal bir hareket olarak tanımlamaktadır.

API (Bağımsız Halkçı Eylem)

API, Halk Birliği içindeki en küçük siyasal güçtür ve çok kısa bir geçmiiş vardır.

12

CUT (Tek İşçi Sendikası)

CUT içinde konfederasyonlar, federasyonlar, çeşitli gruplar ve lonca merkezleri bulunmaktadır. 12 Şubat 1953'de kuruldu. Bundan önceki dönemde, Şili İşçi Federasyonunun 1946 yılında parçalanmasından sonra Şili işçi hareketi kendi içinde uzunca bir süre bölünmeler geçirdi. CUT'un politik çizgisi, 1962, 1965 ve 1969 Kongrelerinde sürekli olarak sağdan sola kaydı ve Halk Birliği Hükümetini tamamen destekler hale geldi. Şimdiki başkanı Luis Figueroa adında bir Komünist milletvekilidir. Genel Sekreteri ise Sosyalist Parti Merkez Komitesi üyesi Hernan del Canto'dur.

13

İki Meclisli Kongre

Şili'nin iki meclisli Kongresi, 1822 tarihli Anayasası ile kuruldu ve 1833 Anayasası ile güçlendirildi. İki Meclisin biri Senato, diğeri Millet Meclisidir. Senato 1925 Anayasası ile siyasal kimliğini yitirdi ve bir Yüksek Mahkeme ile danışma organı haline geldi. Mali yetkileri yoktur. Milletvekilleri ve senatörler, doğrudan doğruya halk tarafından seçilirler. Milletvekili seçilebilmek için 21 yaşını, senatör olabilmek için 35 yaşını bitirmiş olmak yeterlidir. Millet Meclisi 150, Senato ise 50 üyeden oluşur. Milletvekilleri dört, senatörler 8 yıl için seçilirler. Ancak senatörlerin belli bir kısmı her dört yılda bir yenilenir.

14

René Schneider'in aktledilmesi

Genelkurmay Başkanı René Schneider, 22 Ekim 1970'de Millî Savunma Bakanlığındaki görevine giderken silâhlı kişilerce pusuya düşürülerek öldürüldü. Sonradan yapılan soruşturmalar, genelkurmay başkanının kaçırılmak istenmesinin Allende'nin seçim zaferinin iki gün sonra Kongre'de onaylanmasını önlemek için düzenlenmiş plânın birinci aşaması olduğunu gösterdi. Allende'yle Genelkurmay Başkanının kaçırılması şeklindeki ilk plân başarıya ulaşabilmiş olsaydı, Şili kendisini bir iç savaş içinde bulurdu.

15

Jorge Alessandri Rodriguez

İnşaat mühendisi, eski milletvekili, eski senatör ve eski Maliye Bakanı olan Alessandri, 1958 ve 1964 yılları arasında Cumhurbaşkanlığı görevinde de bulunmuştu. Babası da iki kez Cumhurbaşkanlığı görevini yapmıştı.

16

MIR — Komünist Partisi (Concepcion olayı)

Concepcion Üniversitesinde okuyan ve Devrimci Sol Ha-

'ekete (MIR) mensup bir militan olan yirmiüç yaşındaki Oscar Arnoldo Rios'un, Komünist Gençlik Teşkilâtı üyeleriyle Aralık 1973'de yapılan bir çatışmada vurularak ölmesiyle sonuçlanan olay. Çatışma, Concepcion Üniversitesi öğrenci federasyonu seçimlerine solun tek bir listeyle katılması için yapılan görüşmeler sırasında meydana geldi.

17

CUP (Halk Birliği Komiteleri)

Halk Birliği tarafından kurulan kitle örgütleri. Bu örgütler, kitlelerin seçim kampanyasına katılmalarını sağlamak ve kanalize etmek için, fabrikalarda, küçük kasabalarda, okullarda, bürolarda kuruldular.

18

Cautin

Güney Şili'de yerlilerin en yoğun bulunduğu bir tarım bölgesi. Aynı zamanda Halk Birliğinin iktidara gelmesinden sonra Şili'de büyük toprak mülklerinin en çok işgal edildiği bölge.

19

Raul Morales'in parlâmenter dokunulmazlığı

Askeri Savcı, 21 Kasım 1970 günü Senatör Raul Morales'-

in dokunulmazlığının kaldırılmasını istedi. (Morales, Radikal Demokratik Parti adındaki bir sağ kanat partisine mensuptur). Böylece, sorgusunun yapılması mümkün olacaktı. Genelkurmay Başkanı Schneider'in öldürülmesi olayından ötürü tutuklanan kişiler, Morales'in de bu olayda parmağı olduğunu söylemişlerdi. Alınan ifadelere göre, Senatör Morales, plânın düzenleyicileri arasındaydı. Dokunulmazlığın kaldırılması önerisi, Yargıtay tarafından da onayladı. Ancak Yüksek Mahkeme, Yargıtayın bu kararını bozdu ve Morales'in sorgusu da bu nedenle yapılamadı. Bu olay Şili kamuoyunda büyük bir tepkiyle karşılandı.

20

Carabineros

İç güvenliği ve kamu düzenini korumak için İçişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulmuş askeri polis güçü. 30 bin kişiliktir ve ülkenin her yanına dağılmışlardır.

Hareketli Karabiner Grubu

1960'da kurulan bu birlik, işçi, öğrenci ve köylü hareketlerini bastırmak için özel olarak yetiştirildi. Modern araç ve gereçlere sahipti. Özel olarak eğitilirdi. 2000 kişilikti. Allende'nin Halkçı Hükümetinin ilk aldığı tedbirlerden biri bu baskı gücünü Kasım 1970'de lağvetmek oldu.

21

Devlet Savunma Konseyi

Oniki tanınmış ve profesyonel avukattan meydana gelen bu Konsey'in adli meselelerdeki görüşü, son söz niteliğini taşır.

22

San Miguel ve Puerto Montt

San Miguel: 1968 yılında bir grup köylü, bir takım taleplerle ortaya çıktılarsa da patronlarca kaale alınmadılar. 39 günlük yasal grev ve yasal müzakere olanaklarının tümü tükendikten sonr «San Miguel» çiftliğini işgal ederek el koydular. Frei Hükümetinin İçişleri Bakanlığı da 600 kişilik bir kuvvet göndererek köylüleri dağıttırdı. Köylülerin büyük bir kısmı hapse atıldı ve yargılandı.
Puerto Montt: Eşsiz yüz kadar aile, Puerto Montt'an iki kilometre uzaklıktaki özel, ancak, kullanılmayan ve parsellenmemiş toprağı işgal etti. Bir hafta süren barışçı bir işgalden sonra İçişleri Bakanlığının gönderdiği 200 kişilik birlik, aileleri oradan uzaklaştırdı ve kulübelerini ateşe verdi. Direnmek isteyenlerin üzerine ise ateş açıldı. Sekiz kişi öldü, 27 kişi yaralandı.

23

Chuquicamata

Dünyanın toprak yüzeyindeki en büyük bakır madeni.

1970'de Şili'nin iyi nitelikli bakırının yarısı bu madende üretildi.

24

Gabriel Gonzales Videla

1946 ile 1952 yılları arasında Cumhurbaşkanlığı yapan Radikal bir politikacı. Kendi Radikal Partisinden başka bir de Komünist Partisi Cumhurbaşkanlığına seçilmesini destekledi. Bununla birlikte, emperyalizm ile ulusal burjuvazinin baskılarına dayanamayarak Komünist Partisinden koptu. Komünist Partisinin uluslararası bir komplo düzenlediği gerekçesiyle ünlü «Demokrasiyi Savunma Yasası» nı çıkartarak, Komünist militanların tasfiyesine kanlı bir biçimde girişti.

25

Anayasal Garantiler Statüsü

Salvador Allende, Halk Birliğinin adayı olarak seçimleri 4 Eylül 1970'de kazanmasına rağmen mutlak çoğunluğu elde edemedi. Anayasaya göre, seçimden tam elli gün sonra Kongre yapacağı bir birleşik toplantıda kendisiyle sağ kanadın cumhurbaşkanı adayı Jorge Alessandri arasında bir seçme yapacaktı. Kendi cumhurbaşkanı adaylarının üçüncü gelmesine rağmen Hristiyan Demokratların oyları, ellli gün sonra seçimlerin sonucunu belirleyecekti. Başlangıçtan itibaren Hristiyan Demokrat Partinin

çoğunluğu ve özellikle gençler, sağ'ın cumhurbaşkanı adayını desteklenmesine karşı çıktılar. Partinin yönetici kadrosu, Halk Birliğini ve Allende'nin cumhurbaşkanlığını bir tek şartla destekleyeceklerini açıkladılar. Şart şuydu: Kongre'nin birleşik toplantısından önce bir Anayasal Garantiler Statüsünü Halk Birliği onaylayacaktı. Çünkü o sıralarda Hristiyan Demokrat Parti, «Allende'nin demokratik niyeti» ne güvenmiyordu. Garantiler Statüsü, Devlet anayasasını tadil eden bir yasal bütündü. Salvador Allende ve Halk Birliği bu öneriyi kabul etti ve Hristiyan Demokratlarla Halk Birliği üyelerinden oluşan bir ortak komisyon kuruldu. Bu komisyon, Statüyü meydana getirecek anayasal değişiklikleri hazırlayacaktı. Hristiyan Demokratlara göre, bu Statü, Şili'de bir demokratik rejimin devamlılığını sağlayacaktı. Statü, kısaca şu hususları içeriyordu: Siyasal partilerin özgürlüklerine ilişkin garanti; basın, toplantı, öğrenim özgürlüklerinin korunması; haberleşme özgürlüğü; seyahet etme özgürlüğü; silâhlı kuvvetlerin ve Karabineros'un profesyonelleştirilmesi.

Allende ve Halk Birliği, Statünün yalnızca bir hükmünü reddettiler. Bu da, Garantiler Statüsünün uygulanmasında Şili Silâhlı Kuvvetlerine hakem rolü verilmesine ilişkindi. Hristiyan Demokratlar bu itirazı kabul ettiler ve bu hükmü Statüden çıkarttılar. Statü, tasarı olarak Kongreye yollandı ve Salvador Allende'nin 153 oya karşılık 36 oyla Cumhurbaşkanlığını ilân eden Kongre'ce onaylandı.

26

Radomiro Tomic

Hristiyan Demokrat Partinin sol kanat lideri.

27

Latin Amerika Dayanışma Örgütü

Ocak 1966'da Havana'da yapılan Tricontinental Konferansında düşünüldü ve Konferansı 1967 Temmuzunda 27 ülkenin temsilcisinin katılmasıyla yapıldı. Kuzey Amerika emperyalizmine karşı kıta çapında silâhlı mücadele, siyasal inancının özünü meydana getirir. Kıtanın yer yanındaki ulusal kurtuluş hareketlerine yardım, destek ve dayanışma getirmeyi öngörür.

HALK BİRLİĞİNİN PROĞRAMI

Aşağıdaki program, Allende'nin Halk Cephesi tarafından Devlet Başkanlığına aday gösterilmesinden önce hazırlanmıştır. Bu nedenle program bir kişinin değil, bütün bir cephenin görüşlerini yansıtmaktadır. 17 Aralık 1969 tarihinde sunulan programı, Komünist Parti, Sosyalist Parti, Radikal Parti, Sosyal Demokrat Parti, Halkçı Eylem için Birleşik Hareket, (MAPU) Halkçı Eylem için Bağımsız Hareket (API) örgütleri onaylamıştır.

GİRİŞ

1. Şili, derin bir bunalım içindedir. İçinde bulunduğumuz sosyal ve ekonomik durgunluk, yaygın yoksulluk, ve genel olarak işçilerin, köylülerin ve diğer sömürülen kesimlerin acısını çektiği bütün haksızlıklar kadar me-

murları, küçük ve orta çapta işadamlarını kapsayan gelişmekteki güçlükler, ve kadınlar ve gençliğe tanınmış hakların en aşağı düzeyde oluşu bu bunalımı kanıtlar.

Şili'nin sorunları çözülebilir. Ülkemiz bakır ve diğer birçok maden yatakları, muazzam hidroelektrik potansiyeli, geniş ormanları, denizciliğin her türlüsünü sağlayabilen sonsuz kıyıları, ve kendine yeterli bereketli toprakları ile geniş zenginliklere sahiptir. Bundan da öte, Şili'liler çalışma ve ilerleme azmine sahiptirler ve bunun için gerekli teknik kapasite ve uzmanlıkları vardır. Peki, o zaman neden başarılamamıştır?

Şili'de başarısızlığın nedeni zamanımızın gerekleri ile bağdaşmayan düzenidir. Şili emperyalizme bağımlı kapitalist bir ülkedir ve yapısal olarak yabancı sermaye ile işbirliği içinde bulunan burjuvazinin çeşitli kesimleri tarafından yönetilmektedir. Bu bağımlı burjuvazi, gönüllü olarak sınıfsal imtiyazlarını hiçbir zaman terketmiyeceği için hiç bir temel sorunu çözemez.

Daha da öte ,dünya kapitalizminin genişlemesine ilişkin olarak ulusal tekelci burjuvazinin emperyalizme bağımlılığı giderek artmaktadır, hem de bağımsızlığını her geçen gün biraz daha kaybederek ve yabancı sermayenin küçük bir ortağı haline gelerek.

Birkaç kişi için, Şili'nin hergün bir parçasını daha satmak, oldukça kârlı bir iş durumundadır. Halkın adına karar vermek günlük işleri haline gelmiştir.

Diğer taraftan, halkın çoğunluğu hergün emeklerini, zekalarını ve güçlerini yok pahasına satmak durumundadır. Ve bu geniş çoğunluk halâ kendi kaderini tayin etme hakkından yoksundur.

2. Şili'de «İlerleme için İttifak» tarafından öne sürülen ve Frei hükümeti tarafından uygulanan «reformcu»

ve «kalkınmacı» formüller herhangi önemli bir değişmeyi gerçekleştirmeyi başaramamıştır. Frei hükümeti zorunlu olarak, ulusal ve yabancı sermayenin hizmetinde olmuş, zayıf çabaları ekonomik durgunluk yüksek fiatlar ve halka yapılan şiddetli baskı içinde boğulup kalmıştır. Bir kere daha kanıtlanmıştır ki, reformculuk halkın sorunlarını çözebilecek güçte değildir.

3. Tekelci kapitalizm demokrasinin gelişmesini engeller ve halka karşı baskıyı arttırır.

Reformculuğun başarısızlığı oranında, yoğunlaşan halk mücadelesi şiddetten başka hiçbir dayanakları olmayan yönetici sınıflar içindeki en gerici kesimlerin durumunu sertleştirir.

Grupo Movil'in (polis örgütü) eylemleri; köylü ve öğrencilerin dövülmesi, maden işçilerinin ve gecekondu sakinlerinin katliamı, hükümetin bütün bu gaddarca şiddeti Şili'lilerin hepsini kapsayan diğer baskı biçimlerinden farklı değildir.

Baskı birkaç kişinin lüks evlere sahip olmasına karşın nüfusun büyük bir çoğunluğunun sıhhi olmayan konutlarda yaşadığı ve bir çoğunun barınacak yer bile bulamadığı koşullarda vardır. Baskı birkaç kişinin yiyecek fazlalarını çöpe atmasına karşın birçoklarının en ufak bir yiyecek bulamadıkları koşullarda vardır.

4. Emperyalizm, ekonomik bakımdan güçsüz ülkeleri birçok biçimde sömürür: Madenlerini (bakır, demir vb.), sanayiini bankacılığını ve ticaretini ele geçirir; teknoloji üzerindeki denetim gücü ile sattığı teçhizat, ve patent hakları için çok yüksek paralar ödememizi fahiş oranda faizlerle yüklü Amerikan yardımları, Amerikan mallarını almayı ve Amerikan nakliyat araçlarını kullanmayı zorunlu kılar.

Bu gerçeği kanıtlamak için 1952'den bu yana Lâtin Amerika ülkelerine yapılan 7 milyar 473 milyon dolarlık Amerikan yatırımlarına karşılık 16 milyar doların Amerikaya aktarıldığını belirtebiliriz.

Amerikan tekelleri eğitim düzenimize, kültürümüze ve kitle haberleşmemize zorla girmiştir. Askeri ve siyasal anlaşmalarla silâhlı kuvvetlerimize sızma çabasındadırlar.

5. Şili'de yürütme ve yasama gücü birkaç kişinin yararına işlemektedir...

Sermaye sahipleri her zaman, daha fazla para kazanma amacını gütmüşler ve Şili halkının ihtiyaçlarının tatmini ile ilgilenmemişlerdir...

Sermaye sahiplerinin çalışmalarını sağlayabilmek için —eğer çalışmaya katlanabilirlerse— şu olanakları sağlamak gereklidir:

— Kendilerine her türlü mali yardımın yapılması...
— Büyük bir çoğunluğun ihtiyaçları yerine, Şili halkının parasıyla istediklerini üretmelerine izin vermek.
— Kârlarını başka ülkelerdeki banka hesaplarına aktarmalarına göz yummak.
— İşçiler daha yüksek ücret talep ettikleri zaman, onları kovma hakkını vermek.
— Besin maddeleri dağıtımını istedikleri gibi evirip çevirmek, suni olarak kıtlık yaratmak ve dolayısıyla halkın sefaleti uğruna zengin olabilmelerini sağlayacak fiyatların artışlarına müdahale etmemek.

6. Hayat pahalılığı işçi sınıfı için ülkeyi bir cehennem haline getirmektedir... Buna karşılık büyük sermaye sahibi enflâsyondan kendini koruyabilmekte ve hatta kazanç sağlamaktadır. Fiyatların ücretlerden çok daha hızla

yükseldiği düzende gerek mülkleri gerekse sermayesi değer olarak artmaktadır.

7. Birçok Şili'li yurttaş kötü beslenmektedir...

Şili'lilerin kötü beslenmelerinin, ve hatta kırsal kesimin azgelişmişilği ve yoksulluğunun sorumlusu latifunda düzenidir... Ve bu sorunlar Hristiyan Demokrat Partinin toprak reformu ile çözülememiştir...

8. Ekonomimizin gelişmesi asgari düzeydedir... ODEPLAN'a göre 1967'den bu yana kalkınma şöyle dursun gerilemiştir bile... Bu demektir ki 1966 yılında her Şili'li bugün olduğundan daha zengindi...

9. (Bu koşullar altında), emperyalizmin, tekellerin ve toprak oligarşisinin egemenliğine son vermek ve Şili'de sosyalizmin inşasına başlamak, halkın gerçek çıkarları için, tek yoldur.

Örgütlenmiş Halkın Birliği ve Eylemi.

Emekçilerin güçlerinin artması —sayıca, örgüt olarak, azmi ve bilinçliliği bakımından— halihazır yapıya karşı verilecek mücadele için kurulu düzenin eleştirisini yaygınlaştırır, temelli değişim arzusunu güçlendirir.. Ülkemizde yapıcı yetenekte üç milyondan fazla işçi (emekçi) vardır... Ancak şimdiki düzen bu yeteneklerini kullanmalarına izin vermez, onları sadece sömürür ve zorla pasifize eder.

... Şili Halkını, siyasal gücü ele geçirmesine yönelik hareketinde desteklemek ve Halkı bu yöne eğilmek için her yerde (Unidad Popular) Halk Birliği Komiteleri kuracağız...

Halk Birliği adayını desteklemek, bir kişiye oy vermek anlamına gelmez. Halk Cephesini desteklemek bü-

yük yerli ve yabancı kapitalistlerin egemen olduğu şimdiki toplumu ivedelikle değiştirmenin yanında olmak demektir.

PROĞRAM: HALKIN GÜCÜ

... Devrimci güçler, sadece bir devlet başkanının yerine bir bir başkasını getirmek, iktidardaki partiyi bir diğeri ile değiştirmek için değil (siyasal ve ekonomik) gücü işçiye, köylüye ve ilerici orta sınıflara vermek ilkesine dayanan, gerekli temel değişimleri gerçekleştirme mücadelesi için birleşmiştir.

Halkın zaferi, tarihimizin en demokratik rejimine giden yolları açacaktır...

YAYGINLAŞAN DEMOKRASİ VE EMEKÇİLERİN ZAFERİ

Halk hükümeti demokratik bütün demokratik hakların kullanılmasının sigortası olacağı gibi herkesin bireysel ve toplumsal özgürlüklerine saygılı olacaktır. İbadet, konuşma, basın ve toplantı özgürlükleri; evlerin yaşadışı aranmasının yasaklanması; birleşme ve örgütlenme hakları, günümüzün yönetici sınıflarının getirdiği sınırlamalardan arınmış bir biçimde sağlanacaktır.

Bunu gerçekleştirmek için, işçilerin, memurların, köylülerin, ev kadınlarının, küçük ve orta çapta işadamlarının ve diğer grup sendika ve örgütlerin, siyasal kurumlarda karar verme mekanizmasına katılmaları sağlanacaktır... Örneğin, sosyal güvenlik kurumları ve sağlık teşkilâtlarında, üyelerin gizli oyuyla yöneticilerin seçimine gi-

dilecektir. Halk şirketlerinde ise yönetim kurulu ve üretim komitesinin doğrudan doğruya işçiler ve memurlar tarafından temsili gerçekleştirilecektir.

Halk hükümetinin gücü ve yetkisi örgütlenmiş kitlelerin ona vereceği destek ile belirlenecektir. Oligarşi ve emperyalizmin yarattığı kavramın aksine güçlü hükümetten anladığımız budur...

Halk hükümeti, demokratik ve etkin bir plânlama ile yürütme mekanizmasında gerçek bir desantralizasyona gidecek, bürokratik merkeziyetçiliği bertaraf edip yerine bütün devlet kurumlarının uyumluluğunu sağlayacaktır...

Polis gücü, halka karşı baskıyı sürdüren bir örgüt olmaktan çıkarılma amacıyla yeniden örgütlenecek, bugün ki niteliğinin tam aksine halkı antisosyal eylemlerden korumaya yönelik bir biçime getirilecektir... Bugünki düzenin en çirkin lekelerinden biri olan hapishane düzeninin baştan sona değiştirilmesi, ve suçluların yeniden kazanılmasını sağlayan bir niteliğe dönüştürülmesi gereklidir.

YENİ KURUMSAL DÜZEN: HALK DEVLETİ

Politik Örgütlenme: Kitlelerin örgütlü bir biçimde harekete getirilmesi ve her düzeyde gerçekleştirilen bir demokratikleştirme sayesinde, yeni bir güç yapısının, kökünden inşasına başlanacaktır.

Yeni bir Anayasa sayesinde kitlelerin Devlet gücüne katılmaları kurumsallaştırılacaktır.

Ulusal, bölgesel ve yöresel düzeyde tek bir Devlet

örgütü kurulacak ve Halk Meclisi en yetkili kurum olacaktır.

Yeni düzen, şimdiye kadar Şili'ye büyük zararlar veren, diktatörcü başkanlık ve bozuk parlâmenterizmi önleyecektir.

Çıkarılacak olan özgül yasalar, Halk hükümetinin etkinliğini sağlarken çoğunluğun isteklerini yansıtacaktır...

Gerçekleştirilecek Ulusal plânlama ile Devletin bütün ekonomik ve toplumsal siyaseti düzenlenecek, uygulanan plânlar Halk Meclisinin onayına sunulacaktır. Emekçi örgütleri, plânlamada temel bir rol oynayacaktır.

Halk Devletinin bölgesel ve yöresel kolları kendi çevrelerinde yetkili olacaklar, ekonomik, siyasal ve toplumsal bir güç oluşturacaktırlar. Bundan da öte, daha yüksek kurumlara öneriler getirebilecek ve onları eleştirebilecektirler.

Bununla birlikte, bölgesel ve yöresel güçlerin kullanımı, ulusal yasalar ve ekonomik ve toplumsal kalkınmayı yönlendiren genel plânlarca belirlenecektir.

Yargı Örgütü: Yargı örgütü ve yönetimi, gerçek ekonomik bağımsızlık ve özerklik ilkesine dayandırılarak anayasaca saptanmalıdır.

Üyeleri Halk Meclisince atanan bir Yüksek Mahkeme kurulacaktır...

Halk hükümeti, şimdiki bireysel ve burjuva yargıçlık kavramı yerine yenisini getirecektir.

Ulusal Savunma: Ulusal bağımsızlık ve sınırlarımıza karşı yapılan her tehdit karşısında Halk hükümeti uyanık bulunacaktır. Bu tehditler, emperyalizm ve komşu ülkelerde sadece kendi halklarını ezmekle kalmayan, yayılma ve intikam duyguları saçan oligarşiler tarafından des-

teklenmektedir... Halk hükümeti, Silâhlı Kuvvetlerin ülkenin ekonomik kalkınmasına yararlı olmasını sağlayacaktır...

YENİ EKONOMİNİN İNŞASI

Halk Cephesinin güçleri, temel amaç olarak, halihazır ekonomik yapıyı değiştirmek ve sosyalizmin kuruluşuna başlamak üzere ulusal ve yabancı tekelci sermayenin ve Latifundaların (Feodal çiftlikler) egemenliğine son verecektir.

Yeni ekonomide plânlama büyük rol oynayacaktır...

Toplumsal Mülkiyet: Ekonomimizi değiştirme süreci, öncelikle, tamamen devletin sahip olduğu veya katıldığı işletmelerle ekonomiye egemen olan bir devlet sektörü yaratma ile başlayacaktır.. İlk adım olarak, yabancı veya yerli tekellerin elinde bulunan bakır, demir ve nitrat gibi ana madenler ulusallaştırılacaktır. Devletleştirilecek olan işletmeler şunlardır:

1. Bakır, nitrat, iyot, demir ve kömür madenleri sanayii.

2. Ülkenin tüm maliye düzeni, özellikle yabancı bankalar ve sigorta şirketleri.

3. Dışticaret.

4. Büyük dağıtım şirket ve tekelleri.

5. Stratejik sanayi tekelleri

6. Genel olarak, elektirik enerjisinin üretim ve dağılımı, demiryolu, hava ve deniz nakliyatı, haberleşme; havagazı, çelik, demir, çimento, petrokimya, ağır kimya maddeleri, selüloz, kâğıt gibi ülkenin ekonomik ve toplumsal kalkınmasını belirleyen bütün faaliyetler.

Bütün bu devletleştirmeler sırasında küçük hisse sahibinin hakları korunacaktır.

Özel mülkiyet: Sayısal olarak sektör girişimleri çoğunlukta olacaktır. 1967'de 3050 sanayi kolunda 150 tekel devlet yardımını, banka kredilerini ele geçirerek, diğer işadamlarının mallarını onlardan ucuza alıp, yüksek fiatla satarak bütün pazarı kontrol ediyordu.

Özel şirketler plânlanan ekonomiden yararlanacaklardır. Devlet, bu işletmelere, ulusal ekonomi içindeki önemli işlevlerini yerine getirebilmeleri için çalışan işçi sayısı ve üretimi gözönüne alarak gerekli malî ve teknik yardımı yapacaktır.

Bundan da öte, uygun ve iyi bir pazarlama yapabilmeleri için bu işletmelerden alınan vergi, patent hakları v.b. azaltılacaktır.

Bu işletmeler işçi ve memurlarına adil bir ücret vermeli ve uygun çalışma şartları hazırlamalıdır. Bu haklara, saygı gerek devlet gerekse bu işletmelerin işçileri tarafından korunacaktır.

Karma mülkiyet: Bu sektör devlet ve özel sermayenin birleştiği işletmelerden oluşacaktır.

Kalkınma örgütlerinin aracılığı ile bu şirketlere verilen borç ve kredi devleti bir alacaklı değil ortak haline getirecektir. Aynı ortaklık devletin doğrudan vermediği ancak verilmesi için teminat verdiği yardımlar için de söz konusudur.

Toprak reformunun etkinliği ve yayılması: Toprak reformu ülkenin amaçlanan toplumsal, siyasal ve ekonomik değişimini tamamlayan ve onunla beraber yürüyen süreç içinde gerçekleştirilecektir. Tüm kalkınmanın ayrılmaz bir parçasıdır. Geçmiş deneyler de ortaya çıkan bozukluklar ve açıkları göz önünde tutarak yeniden ha-

zırlanacak reformda toprak mülkiyetinin dağılımı ve örgütlenmesi şöyle olacaktır:

1. Toprak reformunun hızlanması için ormanlar, meyve çiftlikleri ve bağlar dahil olmak üzere bölgesel koşullara göre azami büyüklüğü aşan bütün topraklara el konacaktır. El koyma işlemi sırasında kendilerine bırakılacak arazinin seçimi toprak sahibine karışamıyacak, gerektiği takdirde arazi ile birlikte makineler ve hayvanlara da el konulabilecektir.

2. Terkedilmiş veya kötü koşullarda işletilen devlet çiftliklerinin derhal ekimine başlanacaktır.

3. El konan topraklar öncelikle kooperatif biçiminde işletilecektir. Köylülerin ev ve topraklarının sahibi olduklarına ilişkin resmi belgeleri olacak ve bölünmez toprakları olan kooperatifteki hakları yasaya bağlanacak.

4. Koşullar uygun olunca köylülere arazi verilecektir. Aynı zamanda modern teknolojiyi uygulayan Devlet çiftlikleri kurulacaktır...

5. Küçük arazilerin daha çok kooperatifleşmesine girişilecektir.

6. Aynı bölgede bulunan orta ölçekli çiftliklerin kooperatiflerle işbirliği sağlanacaktır.

7. Araukanlılar ve diğer yerlilere, yeterli topraklar dağıtımı, makine ve teknik yardımın yapılması garanti altına alınacaktır.

Ekonomik Kalkınma siyaseti: Devleti ekonomik siyasetinin amaçları şunlar olacaktır:

1. Öncelikle ve ivedelikle çoğunluğun sorunlarını çözmek. Bu amaçla ülkenin üretim kapasitesini, yüksek gelirli kesimleri tatmin etmek için üretilen gereksiz ve pahalı mallardan halkın gereksinmelerini karşılayan, ucuz ve kaliteli malların üretimine yöneltmek,

2. Çalışma yaşında bulunan her Şili'liye uygun iş bulmak. Ülke kaynaklarının düzgün kullanımı ve kalkınma için gerekli teknoloji ile birçok iş sahası yaratılacaktır.

3. Şili'yi yabancı sermayeye bağımlılıktan kurtarmak...

4. Hızlı ve eşit bir kalkınmayı gerçekleştirmek...

5. İhracatı geliştirmek, yeni dış pazarlara girmek, teknolojik ve mali bağımsızlık kazanmak ve ekonomimizi yıkıcı devalüasyonların önlemek.

6. Parasal dengeyi sağlamak. Yapısal değişimlerle enflâsyona karşı mücadele etmek...

TOPLUMSAL GÖREVLER

Şili halkının toplumsal özlemleri kolaylıkla gerçekleştirilebilinir. Bu özlemler, örneğin; enflâsyonla beraber kiraları artmayan uygun konutlar, çocukları için orta ve yüksek okullar, yeterli ücret, spor sahaları, ucuz halk plâjları, spor sahaları, düzgün bir sıhhat teşkilâtı, fiat artışlarının durdurulması v.b....

Hükümetin temel siyaseti şöyle olacaktır:

1. Devlet organlarında yüksek ücretler, ülke koşullarına göre sınırlandırılacaktır.

... Kadın, erkek arasındaki ücret eşitsizliği yok edilecek, aynı işi yapanların aynı ücreti alması sağlanacaktır...

2. Sosyal güvenlik sistemini geliştirmek, yaygınlaştırmak...

3. Devlet, işveren ve sosyal güvenlik kurumları tarafından yürütülen parasız doktor ve sıhhi bakımı gerçekleştirmek...

4. Yeterli miktarda konut yapımı için gerekli fonun sağlanması... Kiralar, aile gelirinin % 10'unu geçmeyecektir...

5. Evlilik içi veya evlilik dışı bütün çocukların sivil hakları korunacak...

6. İşçi, memur ayırımı ortadan kaldırılarak her iki side emekçi sayılacak, şimdiye kadar sendikalarını gerçekleştiremiyenlere bu hakları sağlanacaktır.

KÜLTÜR VE EĞİTİM

Toplum için yeni bir kültür.

Halkın zaferi ile başlıyacak olan toplumsal süreç, insan emeğine en yüksek değeri veren, ulusal bağımsızlığın yanında olan ve gerçeklere eleştirisel bir bakışı getiren yeni bir kültürün yaratıcısı olacaktır.

Yeni devlet, hem radikal bir değişimi gerektiren eğitim sistemi hem de halk kültürünün kurulması sayesinde kitlelerin entellektüel ve sanat çalışmalarına katılmalarını sağlayacaktır...

Birleştirilmiş ve plânlanmış Demokratik Eğitim düzeni: ... Hükümet, özellikle işçi ve köylülerin çocuklarının yararlanacağı yeterli derecede burslar sağlayacaktır... Gerektiğinde lüks binalara el konularak okul haline getirilecektir...

Anne olan kadınların çalışmalarına devam edebilmeleri için okul yaşından küçük çocukların ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile çocuk yuvaları açılacaktır...

Çalışma yerlerinin yakınında büyükler için eğitim merkezleri açılarak emekçilerin genel, teknik ve toplumsal eğitimden yararlanmaları gerçekleştirilecektir.

Eğitim düzeninin yeniden düzenlenmesi sadece uz-

manlar sayesinde değil öğretmenin, işçinin, öğrencinin, velinin katıldığı ve ulusal plânlamanın genel çerçevesi içinde olacaktır.

Yüksek Eğitim: Demokratikleştirme, Özerklik ve Düzenleme: Halk hükümeti üniversite reformunu destekleyecektir... Üniversiteler kendi organlarınca yönetileceklerdir...

Sınıfsal imtiyazların yokedilmesi ile emekçilerin çocuklarının da yüksek eğitimden yararlanmaları sağlanacaktır...

Kitle Haberleşmesi: Haberleşme araçları - Televizyon, radyo, gazeteler, film ve yayın evleri yeni bir kültür ve yeni insanın oluşmasında büyük önem taşırlar. Bu nedenle eğitime dönük bir hale getirilmeleri ve ticari amaçtan çıkarılmaları gereklidir...

HALK HÜKÜMETİNİN ULUSLARARASI SİYASETİ

Amaçlar: Şili'de tam bir siyasal ve ekonomik özerkliğin sağlanması.

Diplomatik ilişkiler, ideolojik ve siyasal farklılıklar gözetilmeksizin ve her ülkenin kendi kendini yönetim hakkına saygılı bir biçimde, bütün ülkelerle sürdürülecektir.

Hükümet, başta kurtuluş ve bağımsızlık mücadelelerini sürdüren ülkeler olmak üzere bütün ülkelerle dostça ve dayanışma içinde bağlar kuracaktır.

Lâtin Amerika'da kuvvetli bir anti-emperyalist eğilim desteklenecektir...

Sosyalist ülkelerle olan tüm ilişkiler güçlendirilecektir.

Güçlü Ulusal Bağımsızlık: Şili'nin aktif bağımsızlık anlayışı Amerikan Devletleri Örgütünü, Birleşik Amerika'-

nın sürdürdüğü emperyalist siyasetin bir aracı olarak görür. Halk hükümeti, gerçekten Lâtin Amerika ülkelerinin çıkarlarını savunan bir örgüt kurulmasına girişecektir.

Halkın çıkarlarına ters düşen, siyasal çıkarlar gözetilerek ve güdümlü olarak verilen bütün yardımlar reddedilecektir...

Uluslararası Dayanışma: ... Halk Hükümeti, her türlü sömürgecilik ve yeni sömürgeciliğin karşısında olacak, halkların bu düzenlere karşı giriştikleri mücadeleleri destekleyecektir... Şili dış siyaseti Vietnam'daki Amerikan saldırısının karşısındadır.

Aynı zamanda, Halk Hükümeti Küba devrimi ile dayanışma içinde olacak, kıtada sosyalizmin kurulmasına çalışacaktır.

SİLİ OLAYLARI

1970'den 1973'e Şili...

1970

4 EYLÜL: Sosyalist Allende mutlak çoğunluğu elde edememekle birlikte (Halk Birliği oylarının yüzde 36,3'ünü almıştı) en çok oy toplayarak Başkanlık seçimini kazanıyor.

24 EKİM: Kongre, Hıristiyan Demokrat Parti'nin «demokratik haklar» konusunda garanti elde etmesinden sonra Allende'nin başkanlığını onaylıyor.

4 KASIM: Salvador Allende resmen Eduard Frei'nin yerine geçiyor ve Moneda Başkanlık Sarayına yerleşiyor.

2 ARALIK: Toprak reformu kanununa göre büyük toprakların köylüye dağıtılmasına başlanıyor.

1971

4 NİSAN: Belediye seçimlerinde Halk Birliği oylarının yüzde 49.75'ini alarak oy artırıyor.

18 MAYIS: MİR (Devrimci Sol Hareket) ilk defa, Allende hükümetinin «reformcu eğilimlerini» eleştiriyor.

11 TEMMUZ: Parlâmento oy birliğiyle bakır madenlerinin millileştirilmesini kabul ediyor.

20 TEMMUZ: Hükümet, kongreyi oluşturan iki meclisin yani Senato ve Millet Meclisi'nin kontrolünü kaybediyor. Her iki Meclisin başkanlığını da Hıristiyan Demokratlar kazanıyor.

13 AĞUSTOS: ABD Şili'ye verdiği bazı kredileri kesiyor.

1 — 2 ARALIK: Zengin semtlerin kadınları gıda maddeleri darlığını ve yiyecek kuyruklarını protesto ediyorlar.

22 ARALIK: Kongre, anayasada bir değişiklik yaparak işletmelerin millileştirilmesinin ancak parlâmentoda hazırlanan ve onaylanan bir kanunla mümkün olmasını kararlaştırıyor.

25 ARALIK: Önemli bakır madenlerinin işçileri ücretlerinin artırılmasını istiyorlar.

1972

3 ŞUBAT: ABD, bakır sorununu Şili'nin dış borçları sorunuyla bir arada mütalâa ettiğini bildiriyor.

21 MART: Amerikalı gazeteci Jack Anderson, İTT şirketiyle CIA'nın 1970 ve 1971 yıllarında hükümeti devirmek için iki ortak teşebbüste bulunduklarını açıklıyor.

21 — 22 AĞUSTOS: Tüccarların ve esnafın grevinin başlaması. Sokakta gösteriler. Santiago'da olağanüstü hal ilân ediliyor.

11 EKİM: Kamyon sahipleri ve ulaşımcıların grevi

başlarken, tüccar ve esnaf da yeniden greve başlıyor. Çatışmalar oluyor. Şili'nin 26 İdarî biriminden 25'inde olağanüstü hâl ilân ediliyor.

2 KASIM: 31 ekimde eski hükümetin toptan istifa etmesinden sonra, aralarında General Carlos Prats'ın da bulunduğu üç generalin yer aldığı yeni hükümet kuruluyor.

4 ARALIK: Allende, Birleşmiş Milletler'de, İTT şirketinin Şili'deki komplolarını anlatıyor. Buradan Küba'ya ve Sovyetler Birliği'ne gidiyor.

1973

4 MART: Genel seçimler... Allende'nin Halk Birliği oyların yüzde 43.9'unu alıyor. Bu Allende için bir ilerleme ve başarıdır. Muhalefet partilerinin kurdukları tek blok oyların yüzde 54.7'sini alıyor.

28 MART: Askerler hükümetten ayrılıyorlar.

15 MAYIS: El Teniente madenleri işçilerinin üç haftadır süren görevi siyasal durumu ağırlaştırıyor.

27 HAZİRAN: General Prats'a bir suikast teşebbüsünden sonra Santiago'da olağanüstü hal ilân ediliyor.

28 HAZİRAN: Bir jandarma birliği ayaklanıyor ve Başkanlık Sarayına hücuma geçiyor. Ayaklanma üç saatte bastırılıyor. Allende'nin istediği «tam yetki» parlamento tarafından reddediliyor.

3 TEMMUZ: El Teniente işçilerinin grevi sona eriyor. Bu grev Şili'yi 40 milyon dolar zarara uğratmıştır.

5 TEMMUZ: Askerlerin yer almadığı yeni bir hükümet kuruluyor.

25 TEMMUZ: Kamyon sahipleri genel bir grev başlatıyorlar.

3 AĞUSTOS: Siyasal bunalıma son vermek üzere hükümetle görüşmeler yapmaya yanaşan Hıristiyan Demokratlar, görüşmeleri çıkmaza sokan sert şartlar ileri sürüyorlar.

9 AĞUSTOS: Allende 9. Kabinesini kuruyor. Bu hükümette üç kuvvetin komutanları yer alıyor.

12 AĞUSTOS: Hükümet, grevdeki kamyon sahiplerinin araçlarına el konulmasını kararlaştırıyor. Ama bunlar daha önce kamyonları parçalamışlardır. Aşırı sağ suikastlerini hızlandırıyor.

23 AĞUSTOS: Allende, General Prats'ın istifasını kabul ediyor. Prats hem Savunma Bakanlığından hem de Silâhlı Güçler Başkumandanlığından ayrılıyor.

24 **AĞUSTOS:** Prats gibi Allende'ci bilinen askeri okullar komutanı ve Santiago Garnizon Komutanları görevlerinden istifa ediyorlar.

28 AĞUSTOS: Dört yeni askeri içeren yeni bir hükümet kuruluyor.

4 EYLÜL: Beş saat boyunca 800 bin kişi Allende'nin iktidara gelişinin üçüncü yıldönümünü kutlamak üzere Santiago sokaklarında lehte gösteriler yapıyorlar.

7 EYLÜL: Allende Hıristiyan Demokratlarla yeniden görüşmelere başlamayı kabul ediyor.

11 EYLÜL: Ordunun bir kanadı Allende'nin 24 saat içinde istifa etmesini isteyen bir ultimaton yayınlıyor.

Allende «kaba kuvvete karşı, sonuna kadar direneceğini» bildiriyor.

Başkanlık Sarayı bombalanıyor.

Allende öldürülüyor.

Çatışmalar ve halkın karşı-devrime direnişi başlıyor.

KARŞI DEVRİM GÜNLÜĞÜ

BİRİNCİ GÜN

SANTİAGO — Santiago'da bir askeri radyo yaptığı açıklamada Silâhlı Kuvvetlerin, Başkan Allende'yi devirip yönetime elkoyduğunu açıklamıştır.

Şili Silâhlı Kuvvetleri Komutanları bir cunta meydana getirdiklerini açıklıyarak, Cumhurbaşkanı Salvador Allende'nin Cumhurbaşkanlığı görevini derhal cuntaya devretmesini istemişlerdir.

Kara, Kuvvetleri Komutanı General Augosto Pinochet, Hava Kuvvetleri Komutanı General Gustavo Leigh ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Jose Toribino ve Polis Müdürü General Cesar Mendoza'nın imzalarını taşıyan ve cuntanın başları tarafından okunan bildiride, üç general ve bir amiralin ülkeyi yok olmak tehlikesi ile karşı karşıya getiren son derece vahim iktisadi, toplumsal ve ahlaki buhrana son vermek amacıyla Allende'yi istifaya davet etmeye karar verdiklerini belirtmişlerdir.

Öte yandan Allende yaptığı radyo konuşmasında işçilere çağrıda bulunarak yeni darbe teşebbüslerine karşı seferber olmalarını istemiştir.

ALLENDE ÜLTİMATONU REDDETTİ

Cumhurbaşkanı Salvador Allende yaptığı ikinci radyo konuşmasında Şili Silâhlı Kuvvetler Komutanlarının 24 saat içinde istifa etmesi yolundaki ültimatomunu reddederek istifa etmeyeceğini açıklamıştır.

«Sorumsuz unsurların» kendisini istifaya çağırmış olduğunu söyleyen Allende şunları söylemiştir: «İstifa etmeyeceğim. Bütün ulusun önünde silâhlı kuvvetler mensupları olarak vermiş oldukları sözde durmayan ve yükümlülüklerini reddeden askerlerin bu akıl almaz davranışlarını takbih ederim. Şili'yi savunma kararımdan asla vazgeçmeyeceğim bilinmelidir.

Haksız bir davranışla sadece kaba kuvvete dayanarak hareket edenlere karşı tarihe geçecek bir örnek olması için her türlü yola başvurarak hayatım pahasına bile olsa direneceğim.»

ŞİLİ RADYOSU YAYINI KESTİ

Cumhurbaşkanı Salvador Allende'nin Şili halkına hitaben yaptığı radyo konuşması sırasında hava kuvvetlerine ait uçakların Cumhurbaşkanlığı Sarayı üzerinde «tehdit edici bir biçimde» uçmakta olduklarını bildirmesinden kısa bir süre sonra radyo yayını kesilmiştir.

Batı Yarımküresinin seçim yoluyla işbaşına gelmiş tek Marksist Cumhurbaşkanı olan Salvador Allende 1970

ekiminde altı siyasi grubun desteği ile bu göreve seçil mişti.

64 yaşındaki Allende tarafından kuruian koalisyon hükümetinin ekonomiyi sosyalleştirme çabaları başlangıçtan beri muhafazakârların çoğunlukta olduğu Şili parlamentosunca engellenmekteydi.

Askerler, Allende'nin özel ikametgâhındaki muhafızların karşı koyduklarını ve bu nedenle binanın bombalandığını bildirmişlerdir.

Öte yandan askerler daha önce yaptıkları radyo konuşmasında Allende'nin ulusal polise teslim olmasını istemişlerdir. Daha sonra teslim olması için Allende'ye üç dakika süreli bir ültimatom verilmiştir. Allende bunu kabul etmeyince Saray bombalanmıştır.

ALLENDE ATEŞ-KES İSTEDİ

Askeri radyonun açıkladığına göre, Şili'nin marksist yöneticisi Salvador Allende darbecilerin sürekli ateşleri sırasında, istifa edebilmek için beş dakikalık ateş-kes istemiştir.

Darbeci askerler, Başkanlık Sarayının yakınındaki binalarda pusuda bekleyen ve ateş eden kimseler olduğu için, Allende'nin istifa için mola niteliğindeki ateş-kes arzusunu yerine getirmelerinin imkânsız olduğunu bildirmişlerdir.

BAŞKANLIK SARAYI BOMBALANDI

Öte yandan bir askeri ültimatoma karşılık olarak Şili Devlet Başkanı Marksist Salvador Allende'nin başkanlık muhafızları ile sivil danışmanları teslim olduktan ve

Allende'nin karşı koymasından sonra Başkanlık Sarayı bombalanmıştır.

Saraya karadan girişilen saldırı hafif ve ağır makinalı tüfeklerle yapılmıştır. Bundan başka sarayın bir blok ötesine tanklar ve zırhlı araçlar sevk edilmiştir.

Allende ile yakın danışmanlarının sarayın içinde oldukları bildirilmiştir. Ancak, sarayın bitişiğindeki binalardan atılan tek tük ateşlerin dışında saldırıya düzenli bir dirençle karşı koyulmamıştır.

Yerel saat ile 12.40'da bir grup tank Başkanlık Sarayına doğru ateş açarak ilerlemiş ve Sarayda yangın çıkmasına sebep olmuştur.

Bundan sonra makineli tüfek ateşi durmuş ve Sarayda çıkan yangın söndürülmüştür.

Allende'ye teslim olması için verilen ültimatomun süresi sona erdikten 2,5 saat sonra yeniden ateş açılmıştır...

Üç saatlik direnmeden, üç saat süren amansız ateş ve bomba yağmurundan sonra, marksist lider Allende'ye karşı çıkan askerler, Başkanlık Sarayını ele geçirmişlerdir.

Başkanlık Sarayının ele geçirilmesinden sonra, kısa bir süre önce kendini Şili'nin tek hâkimi olarak kabul eden marksist lider Allende'nin akıbetinden ayrıntılı haber almak mümkün olmamıştır.

ASKERLER AÇIKLAMA YAPTI

Marksist Allende rejimine karşı harekete geçen askeri güçler, ülkede duruma tamamen hâkim olduklarını açıklamışlardır.

Allende'nin marksist yönetimini devirdiklerini kesinlikle bildiren darbeciler, pusuda olanların sürekli ateşine ve çatışma yaratmalarına rağmen ülkenin tek hâkimi olduklarını bildirmişlerdir.

Darbeci güçler, Allende'nin Halk Birliği Partisi koalisyonunun yüksek rütbeli kişilerinin tutuklanması için emir verildiğini ve yüksek rütbelilerin Savunma Bakanlığına gelerek teslim olmalarının kendi çıkarlarına olacağını da açıklamışlardır.

İKİNCİ GÜN

Şili'de yayın yapan «Radio Ağrıcultura» Başkan Salvador Allende'nin intihar ettiğini bildirmiştir.

Radyo, Başkanlık Sarayının bombalanması üzerine çıkan yangını söndürmek üzere binaya giren itfaiyecilerin Salvador Allende'nin cesedi ile karşılaştıklarını bildirmiştir.

Radyonun bildirdiğine göre, Allende ile birlikte, İçişleri Bakan Yardımcısı Daniel Vergera ile Allende'nin basın sekreteri Ugusto Olivares de intihar etmiştir. İtfaiyecilerden sonra saraya girmesine izin verilen «El Mercurio» gazetesinden bir temsilcisi de, sarayın içinin elektrikler kesik olduğu için karanlık olmasına rağmen Salvador Allende ile iki yardımcısının cesetlerini teşhis ettiğini açıklamıştır.

Gazeteciye göre, Allende ağzına piyade tüfeği ile ateş ederek intihar etmiştir.

Öte yandan Salvador Allende'nin intiharıyla Şili'nin demokratik Marksizm denemesi son bulmuş olmaktadır. Ancak Lâtin Amerika'nın radikal sol grupları, şimdi, ra-

hatlıkla ortaya çıkıp, «Biz bunun böyle olacağını söylemedik mi?» diyebileceklerdir.

Şili'deki sol devrim hareketi (MİR), Arjantin'deki Halk Devrim Ordusu (ERP) Uruguay'daki Tupamarolar ve diğer Lâtin ülkelerindeki irili ufaklı gerilla gruplarına göre, Marksist bir devrim için tek çıkar yol «Şiddete başvurmaktadır.»

Bunların kahramanı ise, 1967 yılında, Bolivya Silâhlı Kuvvetlerince öldürülen Küba ihtilâlinin tanınmış siması Ernosto «CHE» Guevara'dır.

Allende de, bugün «CHE» Guevara gibi, devrimci sol'un ölümsüz kahramanları arasına katılmıştır.

Ancak, Allende ,iktidarı süresince, «MİR» in bütün telkinlerinin aksine, Anayasa çizgisi içinde kalmaya dikkat etmiştir. «MİR» Ulusal Halk Birliği Koalisyonunun, sosyalizme düşman olanlara karşı kuvvete baş vurmasını isterken, Allende, daima itidal tavsiye etmiş, kendisine sadık gençleri teşkilâtlandırıp, silâhlandırmaktan kaçınmıştır.

Allende'nin devrilmesinden sonra Şili'de «MİR» in tekrar yeraltına inmesi ve yoğun bir şiddet kampanyasına girişmesi beklenmektedir. Allende, iktidarı boyunca, şiddetten uzak, radikal ekonomik ve sosyal reform politikası ile, kendisini kıtadaki milliyetçi kuvvetlerin kahramanı haline sokmuş, fakat eylemci güçlerin desteğini kazanamamıştır. Allende'nin işbaşından uzaklaştırılmasının diğer Lâtin Amerika ülkelerinde de, geniş tepkilere yol açması beklenmektedir. Komşu Arjantin'de, adam kaçırma sanatının ustası haline gelen «ERP», Juan Peron'a cephe almıştır. ERP'ye göre, Peron'un Arjantin'i, emperyalistlerin boyunduruğundan kurtarma vaadi, boş sözden ibarettir.

İNSAN AVI

Öte yandan Şili'de gerçekleştirilen askeri darbeden sonra silâhlı kuvvetlerin Allende taraftarı olarak bilinen kişiler arasında geniş çaplı bir «insan avına» çıktıkları bildirilmektedir.

Genellikle güvenilir kaynakların verdikleri bilgilere göre, Şili'de, darbenin başlamasından bu yana en az 100 solcu tutuklanmış veya gözaltına alınmıştır. Öte yandan cunta, 68 komünist liderin adlarını ihtiva eden bir liste yayınlamış ve listede adları bulunanların derhal Savunma Bakanlığına teslim olmalarını, aksi takdirde tutuklanacaklarını bildirmiştir.

İÇ SAVAŞ BAŞLAYACAK MI?

İngiltere'nin Liberal eğilimli gazetelerinden «Guardian» Şili'deki darbeyi yorumlayan, bugünkü makalesinde, Lâtin Amerika'da Silâhlı Kuvvetlerin politikacıları zor kullanarak işbaşından uzaklaştırmasının bir gelenek haline geldiğini belirttikten sonra «Ancak» demektedir:

«Cumhurbaşkanı Allende'ye karşı girişilen hareket, neresinden bakılırsa bakılsın, hüzün verecek kadar anormaldir. Şili Ordusu, yıllar boyu politikanın dışında kalmıştır. Dr. Allende ise, koalisyon Hükümeti içinde, beynelmilel bir Marksisten ziyade, Şilili bir milliyetçi olarak dikkati çekmiştir. Silâhlı Kuvvetlerin, demokratik yollardan işbaşına gelmiş bir devlet başkanını devirmesi trajik bir olaydır.

Silâhlı Kuvvetlerin, darbe için hiç bir meşru mazaretleri olamaz, Allende, kongrede, kendisine düşman bir muhalefetin engellemeleri ile karşılaşmıştır. Hatası, kü

çük özel sektör gruplarının nüfuzunu küçümsemek olmuştur.

Şu anda iş işten geçmiştir ve gereksiz bir şekilde ve zamanda harekete geçen generaller, ağır sorumlulukları yüklenmişlerdir. Silâhlı Kuvvetler şu anda, siyasî boşluğu doldurmaya çalışmayacaklar, kutuplara ayrılmış bir ülkeyi kontrol altına almaya çaba harcayacaklardır.

Silâhlı Kuvvetler de kendi içinde bölünmüş durumdadır ve iradesini empoze ettirecek durumda olmayabilir. Böyle bir ihtimal, 936 İspanya iç savaşını andıran bir durumun habercisi olabilir.

Demokratik usullerden işbaşına gelmiş bir hükümeti devirmek kötü bir şeydir... Muhtemel bir iç savaşa yol açmak ise, suçu ağırlaştırmaktadır.

ALLENDE TOPRAĞA VERİLDİ

Buenos Aires'te dinlenen Şili Silâhlı Kuvvetler Radyosu Salvador Allende'nin Santiago'da, yakınlarının da hazır bulunduğu bir törenle toprağa verildiğini duyurmuştur.

Silâhlı Kuvvetler Radyosu, salı günü Başkanlık Sarayına girebilen Şilili gazetecilerin bildirdikleri intihar olayını resmen doğrulamıştır. Ancak intihar olayının nasıl cereyan ettiği konusunda hiçbir ayrıntı verilmemiştir.

Salı günü Santiago'daki şiddetli çarpışmanın kurban sayısını öğrenmek olanağı bulunamamıştır. Ancak, görgü tanıkları sokaklarda çok sayıda insanın yerlerde yattığını bu arada bir çok yaralının da ordu elindeki hastanelere götürüldüğünü söylemişlerdir.

SAĞCI DARBE TEPKİ İLE KARŞILANDI.

BUENOS AIRES — Binlerce Arjantinli genç salı gecesi başkent Buenos Aires sokaklarında, Cumhurbaşkanı Salvador Allende'nin intiharıyla sonuçlanan, Şili'deki askeri hükümet darbesini protesto etmiştir. Darbe hareketinde Amerika'nın parmağı bulunduğunu ileri süren göstericiler, «Şili evet, Yankiler hayır» diye bağırmışlardır. Şili Büyükelçiliği önünde toplanan gençler, daha sonra Amerikan Konsolosluğuna doğru yürüyüşe geçmişlerdir.

MEKSİKA'DA GÖSTERİLER

Mexico City'de ise, Allende taraflısı 300 genç, Şili Elçiliği önünde, Meksika polisi ile çatışmıştır.

Gençler, Allende'nin askeri bir darbe sonucu işbaşından uzaklaştırılmasında, Amerika'nın parmağı bulunduğunu ileri sürmüşlerdir.

Öte yandan Şili'de Başkan Allende'nin devrilmesi haberi Washington'da değişik tepkilere yol açmıştır. Dışişleri Bakanlığı resmi bir tepki göstermemişse de bazı yetkililer, iki ülke arasında bozulan dostluğun yeniden kurulabilmesi için belki de bunun en kestirme yol olduğunu ifadeden kaçınmamışlardır. Ancak bazı yetkililer de bu hareketin Şili'de bir iç savaşa yol açması halinde durumun Amerika bakımından önemini kaybedeceğine işaret etmektedirler.

Bazı Amerikan çevrelerine göre, Allende, Şili'de militan güçlerin burjuva kurumlarından geride kalanlara karşı silâhlı eylemlerini önleyebilecek tek liderdi. Bilindiği gibi Allende son aylarda en büyük hedefinin bir iç savaşı önlemek olduğunu söylemekteydi. Ve bütün gücü ile

bunu önlemeye çalışmakta idi. Allende'ye göre bir iş savaş ülkenin mahvı olacaktı. Bazı gözlemcilere göre Allende'nin bu endişesi sebepsiz değildir.

Öte yandan iyi haber alan Amerikan kaynaklarına göre, askerî darbe Amerikan ve Şili ilişkileri bakımından en iyi sonuçtur. Uluslararası alanda Şili ordusunun Amerika Birleşik Devletlerine sempati duyduğunu esasen bilmeyen yoktur. Amerikan kaynaklarına göre Şili Silâhlı Kuvvetleri Sovyetler Birliğinin cömert askeri yardım tekliflerini şiddetle reddetmişlerdir. Aksine Şili Silâhlı Kuvvetleri Amerika'dan kredi ile silâh satın alınmasını ve eğitim için Amerika Birleşik Devletlerine bel bağlanmasına taraftar olmuşlardır.

Nixon yönetimi 1973 yılı bütçesine Şilili subayların eğitimi için bir milyon dolar koymuştur: Bu meblâğ herhangi bir ülkeye yapılan eğitim yardımının çok üstündedir.

Şili ve Amerika Silâhlı Kuvvetleri arasındaki dostluğun devamı ikili ilişkilerde Allende yönetiminin tutumuna taban tabana zıt düşmekteydi. Uluslararası telefon ve telgraf şirketinin (Amerikan İTT Şirketi) 1970'de Allende'nin seçilmesini önleme teşebbüsü sürtüşmenin açığa çıkan yüzü olmuştu.

ANGELA DAVİS KONUŞUYOR.

Öte yandan New York'ta yüzlerce üniversiteli genç, Amerikan B.M. Misyon binası önünden Times meydanına kadar yürümüştür. Amerika'nın Şili'ye müdahalesini yeren göstericiler, Times meydanında, zenci militan Angela Davis'in konuşmasını dinlemişlerdir.

Amerikan Komünist Partisi üyelerinden Michael Myerson da, darbe günü çok sayıda Amerikan savaş gemisinin Şili karasuları dışında görüldüğünü belirterek:

«Bu, Amerika'nın Şili'deki olaylara müdahalesinin bariz bir belirtisidir» demiştir.

Amerika Savunma Bakanlığı ise, savaş gemilerinin, Şili donanması ile ortak bir tatbikat için Şili açıklarında seyrettiklerini, ancak, tatbikatın, darbe hareketi yüzünden iptâl edildiğini söylemiştir.

Öte yandan Miami'den de dinlenen Havana radyosu yayınlarında Şili'de darbeyi yapan askerlerin Santiago'daki Küba Büyükelçiliğine saldırdığını ileri sürmüştür. Sabahın erken saatlerinden itibaren, elçilik binasından gün boyunca silâh sesleri geldiğinden söz edilmekte ve böyle sürerse elçilik binasının tam anlamıyla saldırıya uğrayabileceği belirtilmektedir. Şili askerî yetkililerinden biri ise, Küba Elçiliğinde bulunanların ateş açmış olduklarını öne sürmüştür.

ÜÇÜNCÜ GÜN

VE... DİRENİŞ BAŞLADI.

Cumhurbaşkanı Salvador Allende taraflısı kuvvetlerin bütün Şili'de askeri cunta hükümetine karşı direnmeye başladıkları ve çarpışmaların bütün ülkeyi sardığı bildirilmektedir.

Meksika'daki Şili Büyükelçiliği, ülkede bir iç savaş başladığını, şimdiye dek binlerce kişinin öldüğünü ve Başkan Allende'nin, intihar etmeyip, cunta kuvvetleriyle çarpışırken öldüğünü ileri sürmüştür.

TOP SESLERİ

Başkent Santiago'da 24 saatlik sokağa çıkma yasağına rağmen top ve makinalı tüfek sesleri gecenin geç saatlerine kadar duyulmuştur.

Cunta hükümeti aşırı sol kuvvetlerin çetin bir direnme gösterdiklerini açıklamıştır. Cuntanın açıklamasında, özellikle başkent Santiago'da, en az 15 yerde Allende taraflısı unsurların hükümet askerleriyle çatıştıkları belirtilmiştir. Cuntanın kesin kontrolu altında bulunan yerler, sadece Cumhurbaşkanlığı ikâmetgâhı ile Allendenin intihar ettiği söylenen Monoda Sarayıdır.

CUNTA GÜÇ DURUMDA

Cuntanın resmi açıklaması, direnmenin gayet çetin olduğunu göstermektedir. Gerçekten açıklamada, hükümet kuvvetlerinin, bazı resmi ve özel sektör binalarını zor kullanarak ele geçirdikleri kaydedilmiştir. Bunlar arasında 4 banka, 3 gazete idarehanesi ve 3 hükümet dairesi bulunmaktadır. Bayındırlık Bakanlığı binası da, uzun bir çatışmadan sonra cunta kuvvetlerinin eline geçmiştir. Devlet teknik üniversitesi ile Devlet Sosyal Sigortalar Kurumu binası da, aynı şekilde, çetin çatışmalara sahne olmuştur.

Ölü ve yaralı sayısı hakkında kesin bir rakam verilmemekle beraber, Meksika'daki Şili Büyükelçiliği, «binlerce ölüden» söz etmiştir.

Santiago'da, Allende taraflısı işçilerin elinde bulunan dört fabrika da cuntaya direnmeye devam etmektedir. Bu arada, Cumhurbaşkanlığı Sarayının 500 metre

kadar ötesindeki O'Hipping parkında, cunta ile Allende kuvvetleri arasında yaylım ateşi açılmıştır.

Çarşamba günü başkentte sürekli olarak makineli tüfek sesleri duyulmuştur. Evlerin damlarına gizlenen keskin nişancılar ile askerlerin devamlı ateş teati ettikleri görülmüştür.

600 KİŞİ TUTUKLANDI

Cunta, aşırı solun merkezi sayılan Santiago Teknik Üniversitesinde yapılan aramada, çok sayıda yabancı menşeli silâh ele geçirildiğini ve şimdiye dek 600 kişinin tutuklandığını bildirmiştir.

Öte yandan cunta hükümeti, Allende'nin ağzına ateş ederek intihar ettiğini resmen ilân etmiştir. Ancak bazı çevreler, Allende'nin teslim olduktan sonra Cumhurbaşkanlığı muhafız erleri tarafından öldürülmüş olmasının da ihtimal dahilinde bulunduğunu belirtmişlerdir.

CUNTAYA GÖRE, ALLENDE'NİN ÖLÜMÜ

Cunta hükümeti, çarşamba gecesi yayımladığı bir bildiride, Cumhurbaşkanı Allende'nin Cumhurbaşkanlığı Sarayını silâhlı kuvvetlere teslim etmeden önce intihar ettiğini bildirmiştir.

Açıklamada, saraya giren bir manga askerin, Allende'nin cesedini odalardan birinde bulduğu kaydedilmiştir. Allende'nin cesedi daha sonra askeri bir hastaneye nakledilmiş ve ölüm raporu, dört doktor tarafından imzalanmıştır. Raporda, Allende'nin ağzına kurşun sıkarak intihar ettiği belirtilmektedir.

BATARYALAR HAREKETE GEÇİYOR.

Buenos Aires'e ulaşan haberlere göre, Santiago'nun dışındaki sanayi tesislerinde, cuntaya direnenler, gruplaşarak mücadelelerine devam etmektedirler. Cuntanın bu kuvvetleri bulundukları yerden söküp atabilmek için topçu bataryalarını harekete geçirdiği söylenmektedir.

«Exelsior» gazetesinin muhabiri, Arjantin «Telam» Haber Ajansı'na telefonla yazdırdığı bir haberde, işçilerin kale haline çevirdikleri bir fabrika çevresinde gayet kanlı çatışmaların cereyan ettiğini bildirmiştir.

Santiago'nun dışındaki «Estadion National» futbol stadı çevresi de savaş alanına dönmüştür. Şehrin en merkezi yerinde bulunan Katolik Üniversitesi de çatışma alanlarından biridir.

Cunta kuvvetleri, çarşamba günü telekomünikasyon merkezine karşı silâhlı saldırıya geçmişlerdir.

ŞİLİ'DE YENİ BİR HÜKÜMET KURULDU.

Öte yandan Salvador Allendeyi devirerek iktidarı ele geçiren askeri cunta, çarşamba günü, yeni bir hükümet kurmuştur.

Santiago radyosu, yeni hükümetin Bernando O'Hipprring Askeri Akademisinde törenle and içtiğini bildirmiştir. Kabine üyelerinin isimleri, açıklanmamıştır.

Radyo, törene bütün cunta komutanlarının katıldığını bildirmiştir. Cuntanın başında, Kara Kuvvetleri Komutanı General Augusto Pinochet bulunmaktadır. Diğer üyeler ise, Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Jose Marino, Hava Kuvvetleri Komutanı General Gustavo Leigh

ve Jandarma Kuvvetleri Komutanı General Cesar Mendoza'dır.

İyi haber alan kaynaklara göre, Tümamiral İsmaiel Huerta Dışişleri Bakanlığının başına getirilmiş, Savunma Bakanlığına da Amiral Carbojal Prledo atanmıştır.

Kabinenin tamamının askerlerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Adalet Bakanlığının başında bir general, Tarım ve Çalışma Bakanlıklarının başında da birer albay bulunmaktadır.

ABD 48 SAAT ÖNCE BİLİYORDU

Diğer taraftan Dışişleri Bakanlığının bir sözcüsü, Nixon yönetiminin Şili'deki darbeye hiç bir şekilde katılmadığını, ancak böyle bir darbe hareketinin cereyan edeceğini en az 48 saat öncesinden bildiğini açıklamıştır.

Sözcü, anti-Allende kuvvetlerinin birgün harekete geçeceğine dair bir kaç ay önce çeşitli istihbarat raporları alındığını belirterek, «Şili'deki darbeden 48 saat önce, silâhlı kuvvetlerin Allende'ye karşı harekete geçeceği öğrenildi. Ancak hareketin günü hakkında bir bilgimiz yoktur» demiştir.

İŞÇİLERE ÇAĞRIDA BULUNULDU.

Şili askeri makamları askeri radyo yayınlarından yararlanarak işçilere ve kan vericilere çağrıda bulunmaktadır.

İşçilerden yerel saatle öğleden başlayarak iş başı yapmaları ve sokağa çıkma yasağı yürürlüğe girmeden önce evlerine dönebilmiş olmak için saat 18'e kadar çalışmaları istenmektedir. Öte yandan, kan vericiler yerel saat-

le 13'ten başlayarak kamu dispanserlerine başvurmağa çağırılmışlardır.

ABD. ŞİLİ BÜYÜKELÇİSİ İSTİFA ETTİ

Amerikan Devletleri örgütü nezdindeki Şili Büyükelçisi Luis Herrara görevinden istifa ettiğini açıklamıştır.

Büyükelçi istifa haberi ile birlikte geçtiğimiz salı günü oluşan darbe sonucu devrilen Allende Hükümeti ile dayanışma halinde olduğunu da açıklamıştır.

ALLENDE'NİN EŞİ BİR MEKSİKA UÇAĞI İLE ŞİLİ'DEN AYRILACAK

Meksika Cumhurbaşkanlığından yapılan bir açıklamaya göre, Şili başkentindeki Meksika Büyükelçiliğine sığınan müntehir Şili Devlet Başkanı Allende'nin eşini almak üzere dün yerel saatle 7.45'te bir Meksika uçağı Santiago'ya hareket etmiştir.

Bayan Allende'nin Santiago'dan uçağa iki kızı torunlarından dördü ve Meksika Büyükelçiliğine sığınan öteki kişilerle ayrılması beklenmektedir.

Öte yandan ölen Şili Devlet Başkanı Salvador Allende'nin kızlarından Beatrice Allende, dün öğleye doğru Şili'deki Kübalı diplomatlarla çok sayıda siyasî mülteciyi getiren Sovyet havayollarına ait bir uçakla Küba'ya gelmiştir.

FAŞİST DARBE KINANIYOR

Şili Cumhurbaşkanı Salvador Allende'ye karşı girişilen askerî darbe, çarşamba günü Paris ve Roma'da düzen-

denen ve binlerce kişinin katıldığı mitinglerde kınanmıştır.

Paris'te 60 bin kişi, Şili'de işbaşına geçen askerî cuntayı yererek, darbede Amerika'nın parmağı bulunduğunu ileri sürmüştür.

Venezuella'dan Moskova'ya kadar, çeşitli komünist ve sol partiler de, Allende'nin devrilmesini «ilerici güçlerin yenilgisi» diye niteleyerek protesto etmişlerdir. Buna karşılık bazı Brezilya ve İtalyan gazeteleri, darbenin haklı nedenlere dayandığını yazmışlardır.

Paris'te on binlerce gösterici, Şili elçiliği önünde toplanarak, «Faşistler... Katiller... Kahrolsun CIA» diye bağırmışlardır.

Roma'da da binlerce solcu, Amerika ve Şilili generallerin aleyhinde gösteri yapmıştır. Bu arada American World Airways'in Milano bürosuna bir yangın bombası atılmıştır.

CASTRO «ŞİLİ ORDUSU BÜYÜK BİR VATANSEVERİ ARKADAN VURDU»

Hanoi'de bulunan Küba Başbakanı Dr. Fidel Castro, Şili ordusunun, büyük bir vatanseveri arkadan vurduğunu söylemiş ve Küba'nın, Şili halkına yardım edeceğini ve «haklı mücadelesinde sonuna kadar destekleyeceğini» vadetmiştir.

PERON VE CEASESCU'NUN SÖZLERİ

Arjantin'in müstakbel Cumhurbaşkanı Juan Peron da, Allende'nin devrilmesinde, Amerika'nın rolü bulunduğuna inandığını kaydetmiştir.

Kolombiya başkenti Bogota'da bulunan Romanya Devlet Başkanı Nicolae Ceasescu da, Şili'deki darbenin «gerici» olduğunu ve Allende'nin öldürüldüğü kanaatini taşıdığını söylemiştir.

ABD'DE EĞİTİLEN SUBAYLAR ŞEREFE KADEH KALDIRDI

Öte yandan Amerika'da eğitim gören Şilili subaylar, askerî cuntanın ülkelerinde iktidara geçişini kadeh kaldırarak kutlamışlardır. Washington'daki bir kulüpte toplanan subaylar, Şili millî marşını söyledikten sonra cunta şerefine kadeh kaldırmışlardır.

Subayların son derece neşeli olmalarının aksine, Washington'daki Şili Büyükelçiliğinde hüzünlü bir hava esmektedir. Elçilikte görevli olan diplomat ve politikacıların çoğu, Allende davasına inanmış kimselerdir.

ABD ÖZEL SEKTÖRÜNÜN ROLÜ

Amerika Dışişleri Bakanlığı, bir hükümet kuruluşu olan CIA'nın, Allende'nin devrilmesinde parmağı olabileceği ihtimalini kesinlikle reddetmiş, buna karşı, bu darbede, Amerikan özel sektörünün rolü hakkında herhangi bir yalanlamada bulunamamıştır. Dışişleri Bakanlığı sözcüsü sadece, «Bakanlığımız özel sektör adına konuşamaz» demekle yetinmiştir.

Bu bakımdan halen Şili'de cereyan etmekte olan olaylar, Amerika'daki «Milletlerarası Telefon ve Telgraf Şirketi»nin (İTT) bir yıl kadar önce Allende'nin iktidara gelmesini engellemek amacıyla CIA'ya bir plan ve işbirliği teklif ettiği hususunu bir kere daha hatırlatmaktadır.

Bilindiği gibi 1972 yılında Jack Enderson adında bir gazeteci, Amerikan basınında İTT'nin Şili sorunlarında oynadığı rolü ifşa etmiş, söz konusu şirketin başkan yardımcılarından biri olan William Marriam'ın gizli bir raporuna dayanarak, bu Amerikan firmasının 1970 yılında Allende'ye karşı bir suikast yapmak üzere, CIA ile işbirliğinde bulunduğunu yazmıştı.

Bu ifşaattan birkaç gün sonra da Nixon hükümeti İTT'den bu yolda bir teklif almış olduğunu üstü kapalı bir şekilde doğrulamıştı. Bu yılın mart ayında ise, Senato Tahkikat Komisyonu önünde ifade veren William Marriam, Allende'ye karşı bir muhalefet yaratmak amacıyla İTT'nin Şili'de bir «ekonomik koas» yaratmayı düşündüğünü söylemiştir. General Motors ve Ford firmaları ise İTT'nin bu tasarısına yardım etmeyi kabul etmediklerini açıklamışlardı.

Öte yandan Amerikan Devletleri Örgütünün toplantısında Şili Başkanı Allende'nin hatırasına yapılan bir saygı duruşuna Amerikan delegesi de katılmıştır. Örgütün Washington'da yapılan bir toplantısında bu saygı törenini Peru heyeti düzenlemiş, bu arada Amerikan heyeti Başkanı da ayağa kalkarak, bir dakika sessiz durmuştur. Konferansa yakın Amerikan çevreleri, Şili olayları konusunda hiç bir şey söylememeğe dikkat etmektedirler. Amerikan heyetinin üyeleri, sadece Şili'deki yeni rejimle ilişkiler kurmak için, önce askerî cuntanın bütün ülkede kontrolu ele alması sonra da Birleşik Amerika'yla ilişki kurmayı istemesi gerektiğini belirtmektedirler.

WALDHEİM, ŞİLİ'DEKİ DURUMDAN ÜZGÜN

Öte yandan Birleşmiş Milletler Örgütü, Şili olaylarının başından beri bu ülkeyle hiç bir irtibat kuramadığı

nalde, Genel Sekreter Kurt Waldheim, sözcüsü aracılığıyla, «insanî bakımdan bu ülkede cereyan eden fecî olaylardan çok üzüntü duyduğunu» açıklamıştır. Genel Sekreter, bu konuda başka bir yorumda bulunmamıştır. Bir toplantı için Şili'ye gitmiş bulunan Birleşmiş Milletler temsilcilerinden şu ana kadar hiç bir haber alınamamıştır.

RİO DE JANERİO'DA DURUM

Öte yandan polisten verilen bilgiye göre, Rio De Janerio'daki Şili Konsolosluğunu havaya uçurmak için telefonla tehditler gelmektedir.

Polis tehditlerin, Brezilya'da solcu bir gerilla grubu olarak tanınan Ulusal Kurtuluş Birliği tarafından geldiğini açıklamıştır.

Tehditler yüzünden konsolosluk ve aynı binada bulunan bütün işyerleri boşaltılmıştır.

DÖRDÜNCÜ GÜN

BAZI BİRLİKLER CUNTAYA KARŞI ÇIKIYOR

SANTİAGO — Şili'de kuvvet kullanarak yönetimi ele alan askerî cunta, dün, Başkan Allende'nin ölümünden bu yana devam eden çarpışmaların, Başken Santiago'da durduğunu açıklamıştır. Öte yandan çeşitli kaynakların haberlerine göre, eski Savunma Bakanı ve Kara Kuvvetleri Komutanı General Prats yönetiminde bulunan bazı birlikler, cunta kuvvetleriyle şiddetli çarpışmalar yapmaktadırlar. Yine bu kaynaklar, Prats ve yönetimindeki birliklerin Santiago'ya doğru ilerlediklerini bildirmişlerdir. Öte yandan,

hükümet adına açıklama yapan kişiler, Prats'ın direnme hareketinin başına geçmesinden kısa bir süre sonra tutuklandığını iddia etmişlerdir. Cunta ayrıca dün yayınladığı bir bildiride Allende'nin intihar ettiğini tekrarlamış ve direndiği belirtilen General Prats'ın, 24 saat içinde ordu içindeki kopmayı önleyecek bir açıklama yapmaya karar verdiğini öne sürmüştür. Siyasî gözlemciler, bu bildirinin, cuntanın silâhlı kuvvetlerin tamamına henüz hâkim olamadığını ortaya koyduğunu ifade etmişlerdir.

Dün Santiago'da durumun sakinleştiği ve halkın, ihtiyaç maddelerini satın alabilmek için sokağa çıktığı görülmüştür. Gözlemciler silâh seslerinin de kesildiğini söylemişlerdir. Santiago'nun sanayi tesislerinin bulunduğu semtleri ile Başkanlık Sarayı La Moneda'nın çevresi ise kordon altına alınmış ve bu bölgelere giriş çıkış yasaklanmıştır. Bu arada askerlerin çarpışma bölgelerinde yaralı ve ölüleri nakletmeğe başladıkları görülmüş, ancak hükümet bültenlerinde herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Yabancı gazeteciler, iki taraf kuvvetleri arasında çetin çatışmalara sahne olan Sosyal Sigortalar binasından 30'dan fazla ceset çıkarıldığını gördüklerini belirtmişlerdir.

GERİLLA OKULU

Öte yandan Silâhlı Kuvvetler Radyosu, dünkü bir haberinde, Şili Ordusunun, Başkent Santiago'nun 20 kilometre Doğusundaki Arrayan'da bir gerilla okulu ortaya çıkardığını bildirmiştir. Radyo ,askerî devriyelerin Santiago'nun 70 kilometre kadar Kuzeyinde bulunan bir çimento fabrikasından patlayıcı maddeler çalmaya kalkışan aşırı eğilimli bir grubun yakalandığını kaydetmişlerdir.

KÜBALILARIN İDDİASI

Perşembe gecesi Havana'ya dönen Kübalı diplomatlar ise, Şili'deki olayları anlatmışlar ve cunta kuvvetlerinin sokaklarda insan avına çıktıklarını, bir çok kişinin askerler tarafından sokak aralarında kurşuna dizildiklerini iddia etmişlerdir. Yüz kırk kişilik kafile hava alanında Küba Cumhurbaşkanı Osvaldo Dorticos ve Başbakan Yardımcısı Raul Castro tarafından karşılanmıştır. Allende'nin kızı Beatrice Allende, gözleri yaşlı olarak uçaktan indikten sonra Dorticos ile kucaklaşmıştır.

Küba Komünist Partisinin resmî organı «Granma» dün tamamen siyah başlıklarla yayımlanmıştır. Gazete geçmişte bu tür yas belirtisine sadece iki kez, Che Guevara'nın ve Ho Şi Min'in ölümlerinde, başvurmuştur.

Küba diğer taraftan, Santiago'daki Küba Elçiliğinin yakılması ve uluslararası sularda seyreden bir ticaret gemisine karşı Şili silâhlı kuvvetleri tarafından girişilen saldırıları görüşmek üzere Güvenlik Konseyi'nin toplantıya çağrılmasını istemiştir. Güvenlik Konseyinin bu çağrı üzerine bugün toplanması beklenmektedir.

GENERAL UGARTE KENDİSİNİ CUMHURBAŞKANI İLÂN ETTİ

Önceki gün yeni Şili Hükümetinin kurulmasından sonra, dün de askeri cuntanın başkanı olan Kara Kuvvetleri Komutanı General Augusto Pinochet Marambio, ülkenin yeni Cumhurbaşkanı olarak ilân edilmiştir. General Pinochet, daha sonra and içmiş ve yeni görevine başlamıştır.

Dün askerî hükümet adına yapılan resmî bir açıklamada, Şili'de durumun hızla normale dönmekte olduğu ve olayların kontrol altına alındığı bildirilmiştir. Bu açıklamaya rağmen, Şili'nin bazı bölgelerinde ve özellikle Concepcion'da çarpışmaların devam ettiği ve işçilerle Allende'ye bağlı bazı askerî birliklerin cunta kuvvetlerine karşı direndikleri öğrenilmiştir. Şili'deki devrik Halk Koalisyonunun bazı liderleri, Allende'ye bağlı bu birliklerin Santiago'ya karşı güneyden hareket halinde bulunduğunu iddia etmişlerdir. Allende'nin bu eski mesai arkadaşları Buenos Aires'te yaptıkları toplantıda, olayların sonunun gelmediğini, ayaklanan birliklerin ve işçilerin Concepcion'da kuvvetle direndiklerini ileri sürmüşler ve bu arada Şili'de meşru anayasa hükümetinin de iş başında bulunduğunu iddia etmişlerdir.

CUNTANIN İDDİASI

Allende'nin yakın mesai arkadaşlarının Buenos Aires'te yaptıkları toplantıda ileri sürdükleri iddialara karşılık, cunta hükümeti de Santiago'da bir basın toplantısı düzenlemiş ve Concepcion'da da durumun kontrol altına alındığını iddia etmiştir. Cuntanın sözcüsü, ülkenin güney ucundaki Beşinci Tümen Komutanı General Manuel Torres de La Cruz'un, Santiago'ya gönderdiği telgrafta, bölgede hiçbir karışıklık çıkmadığını bildirdiğini söylemiştir. Bu bölge, General Prats yönetimindeki kuvvetlerin cunta yönetimine karşı ayaklandıkları bildirilen yerdir.

Buenos Aires'teki basın toplantısında ise, Allende taraftarı liderler Punta Arenas bölgesindeki silâhlı kuvvetlerin Allende'ye sadık kaldıklarını söylemişlerdir. Bunlara göre cuntayı sadece Deniz ve Hava Kuvvetleri ile Kara Kuv-

vetlerinin bir kısmı desteklemektedir. Buna karşılık olmak üzere bazı kent ve bölgelerde işçilerle cuntaya karşı birliklerin direnişi güçlenmekte, bunlar cunta kuvvetlerine karşı başarılı mücadele vermektedirler.

DIŞİŞLERİ BAKANI KONUŞTU

Şili'nin yeni Dışişleri Bakanı İsmael Huerta önceki gün yaptığı bir açıklamada, ülkesinin dış politikasının değişmeyeceğini söylemiş ve Şili'nin bloksuz ülkeler arasındaki yerini koruyacağını bildirmiştir. Tümamiral İsmael Huerta, sosyalist ülkelerle ilişkiler konusuna da değinmiş ve bu ülkelerin durumunun ayrı ayrı ele alınarak düzenleneceğini söylemiştir. Huerta, bu konuşmasında yeni hükümetin ilk icraatının Küba ile diplomatik ilişkilere son vermek olduğunu da kaydetmiştir.

ABD'YE NOTA

Huerta, Santiago'daki ABD Büyükelçiliğine bir diplomatik nota göndererek Şili hükümetinin, ülkenin bütün uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmeye hazır olduğunu ve ABD ile diplomatik ilişkilerini sürdürmek istediğini bildirmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, söz konusu notanın Washington'a ulaştığını, fakat Amerikan hükümetinin henüz buna bir cevap vermemiş olduğunu açıklamıştır.

SINIRDIŞI EDİLENLER

Şili'de bulunan yabancı gözlemci ve gazeteciler ise dün yaptıkları bir açıklamada, Allende döneminde sivril-

miş kişilerin cunta yönetimi tarafından sınırdışı edildiğini bildirmişlerdir. Cunta Hükümeti de dün bu konuda bir açıklama yapmış ve Allende döneminde ülkeye sığınan yabancı solcu eylemcilerin de ülkeden kovulacaklarını bildirmiştir. Allende'nin eşi Hortensia ile iki kızı ve dört torunu halen Meksika Elçiliğinde bulunmaktadırlar. Allende'nin bir kızı da, Kübalı kocası ile birlikte dün Havana'ya gitmiştir.

Cunta Hükümeti dün Santiago'da bazı fabrikaları işgal altında bulunduran işçilere son bir ihtarda bulunmuş ve teslim olmalarını istemiştir. Cuntanın emirlerine uymayanlar ve üzerlerinde silâhla yakalanan işçilerin sorgusuz kurşuna dizilecekleri de ayni ihtarda bildirilmiştir.

BAYAN ALLENDE ANLATIYOR

MENDOZA — Şili Cumhurbaşkanı Salvador Allende'nin dul eşi bayan Hortensiz Bussi de Allende, Meksika'da çıkan «Excelsior» gazetesinin muhabirine Şili'deki hükümet darbesinden bu yana başından geçenleri anlatmıştır. Meksika'ya siyasal sığınma hakkı tanınmış olan bayan Allende Şili'den ayrılmayacağını söyleyerek şunları söylemiştir:

«Memleketimden ayrılmayacağım. Bana siyasal sığınma hakkı verdiği için Meksika'ya minnettarım, ama Şili'den ayrılmayacağım.»

Bayan Allende, eşiyle ilgili olarak da: «Bütün dünya Şili'de neler döndüğünü biliyor. Başkan Allende ihanete uğradı ve faşist bir komployla işbaşından uzaklaştırıldı. Cenazesi tam bir gizlilik içinde toprağa verildi.»

SON GÖRÜŞME

Bayan Allende eşini son kez pazartesi gecesi verilen yemekte General Carlos Brione, Augusto Olivares, Juan Garces ve kızı İsabel Allende'yle birlikte gördüğünü söylemiştir. Bayan Allende yemekten sonra yatmağa gitmiş, ertesi sabah saat 07.40'ta eşinin telefonuyla uyanmıştır. Başkan Allende telefonda eşine şunları söylemiştir:

«Moneda'dan telefon ediyorum. Durum ciddi. Deniz Kuvvetleri ayaklandı. Ben burada kalacağım. Oradan ayrılma. Başkanlık Sarayından çıkmam hemen hemen olanaksız.»

MONEDA SARAYI CEVAP VERMİYOR

Bayan Allende hikâyesine şöyle devam etmiştir: «Radyonun başından ayrılmadım. Eşimin Şili halkına son konuşmasını dinledim. Bu konuşma banda alınmıştır. Bu bandı bütün dünyaya açıklayacağım.

Öğleyin, Moneda sarayından artık cevap alamıyordum. Nihayet sarayla yeniden telefon bağlantısı kurduğum vakit, karşıma güvenlik görevlileri ya da jandarmalar çıkmaya başladı. Başkan Allende'nin yaverlerinden ya da sekreterlerinden hiç biri yoktu.

HAVA AKINI BAŞLIYOR

«Saat 11.30'a doğru oturduğumuz başkanlık konutu üzerinde bir keşif helikopteri belirdi. Hava saldırısı işte o anda başladı, uçaklar üzerimize doğru geliyor, füzeleri savuruyor, sonra üslerine yöneliyorlardı.

«Bu akın sırasında korkunç bir yaylım ateşi başlıyordu. Başkanlık konutu yavaş yavaş bir kül yığını haline gelmekteydi.»

BAYAN ALLENDE'NİN KAÇIŞI

Bayan Allende «Excelsior» gazetesinin muhabirine, başkanlık konutundaki muhafızlara askerlerin üzerine ateş açmamalarını emrettiğini, fakat bombardıman başlayınca muhafızların bu emri dinlemediklerini söylemiştir. Uçakların yakıt ikmali için üslerine dönmelerinden yararlanan bayan Allende aşağıya inerek şoförü Carlos Tello'nun bir süralık başkanlık konutunun arka avlusuna yanaştırdığı bir otomobile binmiştir. Bayan Allende bundan sonrasını şöyle anlatmıştır:

«Eski Maliye Bakanı Philipe Herrera'nın evine gitmeye karar vermiştim. Allahtan bizi kimse izlememişti. Bütün gün Herrera'nın evinde kaldım. Dışarı çıkamıyordum. Çünkü sıkıyönetim ilân edilmiş ve sokağa çıkma yasağı konmuştu. Ne kocamdan ne de çocuklarımdan haber alabiliyordum. »

Bayan Allende hikâyesinin bu noktasında durmuş sonra şunu eklemiştir: «Kocam saat 14 ile 16 arasında ölmüş olmalı.»

BAYAN ALLENDE EŞİNİN ÖLÜMÜNÜ ÖĞRENİYOR

«Ertesi gün bana telefonda Salvador'un askerî hastanede bulunduğunu ve yaralı olduğunu bildirdiler. Doğruca hastaneye gittim, kimliğimi bildirmeme rağmen askerler beni içeriye bırakmadılar. Bunun üzerine oradaki bir generalle konuştum. Bana «Hanımefendi ben Salvador Al-

lende'nin arkadaşıydım. Size bütün yüreğimle başsağlığı dilerim» dedi, böylece kocamın öldüğünü öğrenmiş oldum.

CENAZEYLE UÇAK SEYAHATİ

Adını bilmediğim bu general, kocamın cenazesinin bulunduğu Şili Hava Kuvvetleri 7. Grup Üssüne gidebilmem için bana bir jeep ile bir subay tahsis etmeğe söz verdi. Fakat bu sırada başka bir general müdahale ederek, oraya kendi otomobilimle gitmek zorunda kalacağımı, çünkü elinde verebilecek hiç bir taşıt ve subay bulunmadığını söyledi.

Bunun üzerine yeğenim Eduardo Grove Allende'nin küçük otomobiliyle gitmeğe karar verdim. Hava üssüne geldiğimde Salvador'un cenazesinin hava kuvvetlerinin bir uçağında olduğunu bildirdiler.

Uçağa bindim. Tabutu ilk kez o vakit gördüm. Tabutun yanında öbür yeğenim Patricio Lopez ile Salvador'un kızkardeşi Laura Allende duruyordu .Uçak, Valparasio'nun bir kaç kilometre kuzeyindeki Vina Del Mar'a yöneldi.

CESEDİ GÖSTERMİYORLAR

Uçak Quinteros Hava Üssüne indi. Uçuş olaysız geçmişti. Sonra cenazeyi indirdiler. O vakit ,kocamı görmek ona dokunmak istediğimi söyledim, ama izin vermediler, cenaze arabasını iki otomobil içinde Santaines mezarlığına kadar izledik, etraftakiler bize şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Ne olup bittiğinden haberleri yoktu. Ortalıkta sayısız asker ve jandarma vardı. Akrabalarımla birlikte Salva-

dor'un cenazesini aile mezarlığına kadar izledik, bir ay önce burada Allende'nin kanserden ölen ablası İnes Allende'yi toprağa vermiştik, Salvador'u görmek için tekrar yalvardım. Reddettiler, fakat tabutun kapağını kaldırdılar, yalnızca Salvador'u örten kefeni görebildim ,hıçkıra hıçkıra ağlıyordum. O vakit bana eşlik eden subay bağırarak şunları söyledi:

«Salvador Allende böylesine gizlilik içinde gömülemez. Hiç olmazsa kimi gömdüklerini bilsinler istiyorum.»

O vakit bir kaç çiçek aldım, üzerine artık toprak örtülmeye başlayan tabutun üzerine atarak şunları söyledim: «Başkan Salvador Allende, seni burada bırakıyoruz. Bütün aile efradının sana son görevleri yapmasına izin vermediler.»

SANTİAGO'YA DÖNÜŞ

Cumhurbaşkanlığı yazlık konutunun bulunduğu Cerro Del Castillo'ya dönmek istiyordum. Yeteri kadar horlanmıştım. Daha uçağa binerken intihar etmeyeyim diye üzerimde silâh araması yapmışlardı. Sonra kocamı son bir kez görmeme izin vermemişlerdi. Uzun süre savsakladıktan sonra nihayet yazlık konuta dönmeme izin verdiler, orada beni kâhya karşıladı, ayrıca yeni bir sürpriz bekliyordu beni: Bütün halıları, eşyayı kaldırmışlardı. Kendimin ve Salvador'un elbiselerimizden yalnız bir kaçını aldım ve yeniden Quinteros üssüne döndüm.

Sonra Santiago'ya, Herrera'nın evine gittim. Yeni bir acı bekliyordu beni, Kübalı bir diplomatla evli olan kızım Beatriz ülkeden ayrılmıştı, gidişinden önce kendisini kucaklayamamıştım. Kocamı toprağa vermiştim, şimdi de aynı gün bir daha ne vakit göreceğini bilmeksizin kızımı kaybediyordum.»

YAKINLARI ANLATIYOR

«Telam» ajansı, Başkan Salvador Allende'nin daha önce başına bir askerî miğfer giydiğini ve yanındakileri savaşmak için mevzilenmeğe çağırdığını da belirtmiştir. Başkan Allende bu arada, aralarında kendi kızı da bulunan kadınların saraydan çıkmalarını emretmiştir. «Telam» ajansının edindiği bilgiye göre, kadınlardan hiç biri bu emre uymak istememiştir. Bununla birlikte, Başkan Allende emri tekrarlamış, ayrıca kadınların saraydan uzaklaştırılmaları için ordudan bir jeep gönderilmesini istemiştir.

KIZI, BABASINA KARŞI ÇIKIYOR

Bunun üzerine, Beatriz Allende babasına karşı çıkmış, darbecilerin kadınları yakalayıp kendisine teslim etmeye zorlamak için rehine alabileceklerini söylemiştir. Başkan Allende'nin buna cevabı şu olmuştur:

«Böyle bir şey olursa, onların rehineleri öldürmelerini ben söylerim. Tarih de Allende'nin kendi kızının öldürülmesini istediğini yazar.»

Devlet Başkanının ısrarı karşısında, kadınlar, piyadelerin hücumundan birkaç dakika önce saraydan ayrılmışlardır. Dışarıda hiç bir taşıt bulunmadığından kadınlar kendilerini sığınacak bir yere atabilmek için koşmuşlardır.

Başkan Allende'nin arkadaşlarına verdiği emir ise kesindi: Sarayı terkedin. Buna karşılık kendisi birbiri ardından açılan telefonlara ve teslim olma tekliflerine hep aynı cevabı veriyordu: «Hayır.»

Bunun üzerine Başkan Allende'nin arkadaşları saraydan çıkmağa başladılar ve tam bu sırada Başkan Allende'nin elindeki makineli tüfeğin tıkırtısını işittiler: Başkan elindeki silâhı kendine çevirmişti... Cuntanın ilk birlikleri de saraya o anda girdiler ve ilk ağızda sekiz kişiyi yakaladılar, öbürleri kaçmayı başarmışlardı.

Daha sonra tepkili uçaklar gelip sarayı bombaladılar ve yıktılar.

BEŞİNCİ GÜN

DİRENEN İŞÇİLER ALANLARDA KURŞUNA DİZİLDİLER

Cumhurbaşkanı Allende ve yönetimini zor kullanarak işbaşından uzaklaştıran askerî cunta, ülkede «karma ekonomi» sistemini benimseyeceğini ve zorunlu olmadıkça millîleştirme hareketinden kaçınacağını ilân ederken; cunta yönetimine karşı çıkan işçiler kurşuna dizilmektedir. Bu arada Kara Kuvvetleri eski Komutanı ve Allende'nin yakın arkadaşı Prats dün cunta yönetiminden aldığı izinle ülkesinden Arjantin'e geçmiştir.

Askerî cunta, etkisini her yönde yaymaya çalışmaktadır. Ancak sol muhalefet de tüm direnişini sürdürmektedir. Valparaiso liman şehrindeki bazı fabrikaları kontrolları altında bulunduran işçiler ve onları destekleyen aile fertleri ile silâhlı kuvvetler arasında çarpışmalar olduğu bildirilmektedir. Cuntanın tutukladığı kişiler arasında, İçişleri, Dışişleri ve Adalet Bakanları ile 600 kadar üniversite öğrencisi ve profesörler bulunmaktadır. Tutuklananların çokluğu karşısında bunların cezaevlerine yerleştirme

olanağı kalmamış ve tutuklular açık cezaevi haline getirilen Santiago'nun en büyük iki stadına yerleştirilmişlerdir.

Devlet kontrolu altına alınan pek çok sanayi kuruluşunu tekrar özel sektöre devretmesi beklenen askerî cunta, Şili Merkez Bankası Başkanlığına General Eduardo Cano'yu atamıştır. Haber Alma Servisleri Genel Müdürlüğüne de Karacı General Ernesto Baeza atanmıştır Askerî radyo, bütün görevlilerin işbaşı yapmalarını emretmiştir.

Allende'nin Bakanlarından Buscovitch (Ekonomi) ile Mulas'ın (Maliye) da kurşuna dizildikleri söylenmektedir.

PRATS ARJANTİN'DE

Allende'nin Savunma Bakanı ve eski Kara Kuvvetleri Komutanı General Prats, dün, kendine eşlik eden bir jandarma subayı ile birlikte Arjantin sınırına gelmiş ve oradan yalnız başına Arjantin'e geçmiştir. Darbecilere karşı bir hareketin yönetimini almış olduğu ileri sürülen General Prats, daha önce Şili'de yaptığı bir TV - Radyo konuşmasında, «Hükümete karşı olmayı düşünmediğini ve Silâhlı Kuvvetler saflarında bir bölünmeyi arzulamadığını» bildirmişti.

ALLENDE'LERİN DURUMU

Daha önce öldüğü bildirilen, ancak Meksika Büyükelçiliğine sığındığı anlaşılan bayan Allende, iki kızı ve dört torunu ile birlikte Meksika'ya gitmeye karar vermiştir. Halen Adalet Bakanı ve bazı Senatörlerle birlikte 300 kişinin bulunduğu Meksika Büyükelçiliği binasına dün iki

güvenlik görevlisi girmek istemişlerdir. Ancak görevliler, Meksika'nın Şili Büyükelçisi tarafından geri çevrilmiştir.

Meksika Büyükelçiliğine sığınanları almak için Meksika hükümeti tarafından yollanan DC-9 tipi uçak, Şili'nin cuntacıları tarafından Şili'ye indirilmemiştir. Uçak, Peru başkenti Lima'ya inmek zorunda kalmıştır. Buna rağmen sığınanların ülkeden ayrılmaları için gerekli çıkış belgelerinin geciktirilmeyeceği umulmaktadır.

Bayan Allende, Meksika TV'na bir demeç vererek, «Şu anda Şili'de, yurdumuzun kaderini yöneten ve Anayasayı ayaklar altına alan bir askerî cunta vardır. Bir çok kimse tutukludur. Ölülerin sayısını kimse bilmemektedir »demiştir.

EMPERYALİST KOMPLO NASIL GERÇEKLEŞTİ?

Şili'de son günlerde olup bitenleri ve Allende'nin kanlı bir şekilde devrilmesinin gerçek nedenlerini kavrayabilmek için iki unsuru gözönünde bulundurmak gerekir. Birincisi emperyalizmi, ikincisi de Şili'nin kendine özgü politik gelşmesi ve gelenekleri.

HALK BİRLİĞİ HÜKÜMETİNDEN ÖNCE

Halk Birliği Hükümeti Allende'nin başkanlığında 1970 kasımında iktidara geldiği zaman, geçmiş burjuva ıktidarlarından devraldığı ülke, hiç de şimdi gösterilmek istendiği gibi güllük gülistanlık değildi. Önemli madenlere ve doğal kaynaklara sahip olan Şili, büyük bir ekonomik kriz içindeydi ve halk gün geçtikçe yoksullaşırken, uluslararası finans —kapitale bağlı yerli oligarşi— gün geçtikçe güçleniyordu. İşsizlik her geçen gün artıyordu ve

1970 yılında işgücünün yüzde 8'i işsiz, yüzde 40'ı da aldığı ücretle geçinemez durumdaydı. 10 milyon nüfuslu Şili'de, 6 milyon nüfusa yani yüzde 60'ına millî gelirden düşen pay ancak millî gelirin yüzde 17'siydi.

Endüstriyel üretim geliştirilemiyordu. Bunun başlıca nedeni dış bağımlılıklardı. 1970 yılında, kişi başına dış borçların en yüksek olduğu dünya ülkesi Şili idi.

Allende'nin Halk Birliği bir sol koalisyon olarak iktidara geçtiğinde ilk iş olarak ticaretin yüzde 55'ini oluşturan büyük bakır madenlerini millîleştirdi. Uluslararası tekellerin yönetimindeki diğer kuruluşları da kontrolü altına aldı. Özel bankalar devlet kontrolüne geçti. Büyük toprak sahiplerinin topraklarının yüzde 35'i ve sulak toprakların yüzde 45'i yoksul köylülere verildi. Çelik plantasyonu, elektrik şirketi ve kömür endüstrilerinin kontrolü hükümete geçti.

Böylece Şili'de oligarşi, yani tekelci büyük sermaye iktidarı kaybederken ve çıkarları zedelerken, uluslararası tekeller, yani emperyalizm, başta ABD olmak üzere büyük bir yara almış oluyordu.

Hür seçimler sonucunda halkın oylarının Marksist Başkan Allende'ye ve Sosyalist ve Komünistler başta olmak üzere sola yönelmesi; ve bundan sonra kurulan halk iktidarının oligarşinin çıkarlarını zedelemesi üzerine; politik iktidarı kaybeden finans-oligarşisi, büyük toprak sahipleri, emperyalist güçler ve ülke içindeki çeşitli karşı - devrimci unsurlar, önceki hükümetten miras kalan büyük sorunlara, emperyalistlerin uyguladığı ekonomik abluka, aşağıda sözü edilecek çeşitli entrikalar yüzünden yenilerinin de eklenmesiyle, kendilerine uygun bir bulanık ortam buldular.

Uluslararası finans - kapital ve iç ortakları, Şili deneyinin başarıya uğramasını engellemek için, Allende'nin kendilerine tanıdığı demokratik haklardan yararlanarak sinsi veya açık, her cepheden saldırıya geçtiler.

Başlıca müttefikleri Amerika idi...

KONU BİRLEŞMİŞ MİLLETLERDE TARTIŞILIYOR

Emperyalizmin Şili'ye karşı giriştiği ekonomik saldırı, Devlet Başkanı Salvador Allende tarafından 1972 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda sergilendi. Burada, bütün üye ülkeleri etkileyen ve o sıralarda en önemli konulardan biri olan Şili bakırlarına yabancı şirketlerce el konulmasını protesto eden Allende, büyük bir prestij kazandı ve onun yoksul ve sömürülen ülkelerin gerçek ve en inandırıcı lideri olduğu ileri sürüldü.

Şili'ye karşı tekellerin ve diğerlerinin komploları nelerdir?

Şili'de Allende'nin iktidara yöneldiği anlaşıldığı andan itibaren, demokratik yoldan sosyalizmin kuruluşunun bu ilk önemli deneyini baltalamak için ve Allende iktidara geçtikten sonra da onu devirmek için iç ve dış tekeller her türlü oyuna girdiler.

Önce Şili'ye karşı bir ekonomik abluka uygulanarak, eski iktidardan devraldığı ödemeler dengesi zaten zayıf olan ülkeye kısa dönemli bütün krediler ve yardımlar kesildi.

1970'den hemen sonra, ABD'nin yönettiği uluslararası kredi kuruluşları Şili'deki faaliyetlerini kısıtladılar. 1964 - 1970 döneminde Şili'ye yıllık ortalama 150 milyon dolar olan 1 milyar 31 milyon dolar tutarındaki kredi,

1970'de 40 milyon dolara düştü ve 1972'de tamamen kesildi. Amerikan firmaları Şili'ye gönderdikleri bütün malların bedelini hemen talep etmeye başladılar.

Tam bu sıralarda Kennecot Bakır Şirketi, Batı Avrupa ülkelerinin millîleştirilmiş Şili bakırlarına abluka uygulamasını önerdi ve bazı bakır yüklü Şili gemilerine Avrupa'da el kondu.

Daha iktidara geçmeden çok önce ünlü İTT Amerikan şirketi CIA ile işbirliği halinde Allende'yi öldürmeyi plânlayan bir komplo düzenlemişti. Yine aynı şirket, Allende iktidara geçtikten sonra da çalışmalarını yürüttü.

Kennecot Bakır Şirketinin Şili'deki kolu Braden ise aynı çabaları yürütüyordu. Örneğin Allende iktidara geçtikten sonra işletmenin üretimi birdenbire düştü. Sonradan bu düşüşün nedeninin sağcı - gerici partilere mensup mühendislerin ve yabancı uzmanların sabotajı olduğu belgelerle anlaşıldı.

Allende'nin iktidara namzet olduğu 1964 Başkanlık seçimleri sırasında. Allende'ye karşı sağcı seçim kampanyasını bütün malî yüküyle birlikte örgütleyen Kennecot şirketine bağlı Braden şirketiydi.

1964 seçimlerinde bütün bu çalışmalar semeresini vermiş ve Braben Bakır Tekeli Halkla İlişkiler Bakanı Aracana Miami'deki patronlarına çektiği telgrafta şöyle demişti: «Frei kazandı. Bu Birleşik Amerika'nın kazanması demektir.»

İşte uluslararası tekeller, ABD'nin desteğiyle Allende iktidarına nefes alma fırsatı tanımamak için böyle çalışmışlar ve nihayet 10 Eylül 1973'te bütün iç ve dış çabalar ürününü vermiş, Allende iktidardan kanlı bir şekilde düşürülmüştür.

EŞİ «ALLENDE» NİN İNTİHAR ETMEYİP ÖLDÜRÜLDÜĞÜNÜ SÖYLEDİ.

Başkan Allende'nin dul eşi Hortensia Bussi de Allende «The New York Times» gazetesi ile İngiliz «BBC» Televizyonuna verdiği ayrı ayrı mülakatta, kocasının intihar etmediğine ve öldürüldüğüne «artık iyice kanaat getirdiğini» söylemiştir.

Gazete muhabiriyle Mexico City'de konuşan bayan Allende «İntihar etmediğine eminim, vücudunda o kadar çok kurşun yarası vardı ki..» demiştir.

Daha önce kocasının intihar ettiği kanaatine, diğer tanıkların ifadeleriyle vardığını bildirmiştir.

Son altı gün içinde çeşitli kimselerle görüştüğünü belirten bayan Allende artık bu kanaatinin değiştiğini, daha sakin bir ortam içinde olayları daha sıhhatli bir şekilde değerlendirebildiğini bildirmiştir.

OLAYLARDAN SONRA

RÉGİS DEBRAY ALLENDEYİ ANLATIYOR

Lâtin Amerika'yı, Lâtin Amerika devrimcilerini yakından tanıyan, bu bölgede uzun yıllar hapishanelerde kaldıktan sonra yurduna dönen Fransız gazetecisi Régis Debray, Le Nouvel Observateur dergisine verdiği mülâkatta Allende'yi şöyle anlatıyor:

«Allende yenilgiye uğramadı. Kendi seçtiği bir ölümle öldü. «Beni pijamayla uçağa binip kaçmaya veya bir elçiliğe sığınmaya mecbur edemeyecekler» derdi hep.

Allende kaderin onu nereye sürüklediğini daha 29 haziran dan beri biliyordu. Bu tarihte ordunun bir kanadının darbesini pek kolayca bastırmıştı. Ertesi gün, Silâhlı Kuvvetler komutanlarıyla yaptığı toplantıda, on sekiz general arasında sadece dördüne güvenebileceğini anlamıştı.

Allende umutsuzluğa kapılmadı... Onun dudaklarında bir gülümseme ile öldüğünü biliyorum. Günlük haya-

tıyla bağdaştıramadığı ve bu yüzden acı çektiği «tarihin kahramanca yorumu», nihayet ölümüyle bağdaştı.

Allende'nin en yakın ve en eski dostu gazeteci Augustos Olivares'e bir gün şunu sormuştum: «Günün birinde üç Kuvvet Komutanı koltuklarının altında bir ültimatomla geldiklerinde ne olacak?»

— Biliyorsun, kim silâha ilk davranırsa onun olacak zafer. Salvador boyun eğmek yerine ölmeyi tercih edecektir cevabını verdi...

Üç hafta kadar önce oldu bu konuşma. Olivares, o zaman kendisinin de onunla birlikte öleceğini bilmiyordu.

Allende'nin gerçek kimliğini ortaya koymanın zamanıdır. Yarın, konu üzerinde hırslı tartışmalar yapılacak, ben, bu dost insanı selâmlamak istiyorum.

Allende'de de irade, fikirlere hâkimdi. O her şeyden önce bir duygu ve yürek adamıydı. Konuşmanın daha başından, söze «sen» diye girerdi ve ona aynı şekilde hitap etmek için büyük bir arzu duyardınız. Dışarıya onun «siyasal» yanı yansırdı. Ama ta içinde kimseye göstermek istemediği bir yan saklardı. Kendisi gibi düşünmeyen pek çok dostu vardı. Meselâ Fidel ve Che'ye hayrandı.

Başka şeyler hayal etmişti ve bu hayalleri terketmeye içi razı değildi.

Burjuva iktidarının kıskıvrak yakaladığı bir reformcunun, ergeç halkın üstüne ateş açtıracağı, şiddete başvuracağı, işlerin kanunudur. Bu kuralın istisnaı olmak istiyordu. Oldu da. 1972'de polis, bir gece bir gecekondu semtinde bir işçiyi öldürdüğü zaman, sabah erkenden yürüyerek o mahalleye gitmiş ve halkla başbaşa kalmış, özür dilemişti.

Kafasıyla hayır dese de gönlüyle sonuna kadar Latin Amerika'yı baştan başa sarsan silâhlı eylemi desteklemiş-

ti. Latin Amerikalı gerillalar ondan istedikleri yardımı ve himayeyi buldular. Che bile, hayattayken, sırf kişisel dostlukları yüzünden ondan her türlü yardımı isteyebileceğini bilirdi. Aldı da...

Salvador'u son olarak 19 ağustosta gördüm. Beni, Küba'ya gitmemden önce kır evine çağırmıştı. Herkes, bütün dostlar oradaydı. Ağaçlar, şömineden çıkan duman, kırmızı şarap arasında güzel bir kış günüydü. Hep birlikte dünya basını gözden geçirildi. Salvador birden New York Times'ın cuma günü Hava Kuvvetleri içindeki bir bunalımı haber verdiğini farketti. Aslında bu bunalım ancak cumartesi günü patlak vermişti. Demek ki C.İ.A. ajanı olduğundan şüphe bulunmayan bir açıkgöz gazeteci, askerlerin niyetlerinden Başkandan daha fazla haberdardı. Çok kızan Allende gazetecinin hemen sınırdışı edilmesini istedi. Ama sonra işin arasında bu meseleyi unuttu gitti. Oysa sonradan bunun ne kadar önemli olduğu anlaşıldı.

Fizik baskı araçlarından yoksun veya bunları kullanmayan bir iktidar, sadece kâğıt üzerinde kalır. Bunu ustalar söylemişler. Burjuvazinin kurduğu ve hâlâ hâkim olduğu bir devlet aygıtından burjuvaziyi ortadan kaldırması nasıl istenir? Allende iktidarın parmaklarının arasından aktığını görüyordu.

Hiç bir zaman, ne ben ne de başka dostları ona, bir santranç oyuncusu gibi oynadığını ve her gün yeni baştan başlamak zorunda kaldığı taktiklerinin ne işe yarayacağını, bütün bu taktikler arasında stratejinin nerede olduğunu sormaya cesaret edemedik. Herkes örgütlenmek, silâhlanmak, Halk Birliği'nin silâhlı gücünü örgütlemek için zaman kazanılmakta olduğunu biliyordu.

Bütün bu kargaşalık arasında Allende'ye yol gösteren iki fikir var: Birincisi baştan kaybedilmiş gördüğü bir iç savaşa girişmeyi kesinlikle reddetmesi. Binlerce anlamsız ölümün sorumluluğunu sırtına yüklenmek istemiyordu. Bu yüzden de sosyalist partinin eleştirilerine hedef oluyordu.

— «Komploculari silâhsızlandır diyorsunuz bana, hangi araçlarla?» diye soruyordu Allende. «Darbeyi sadece kitlelerin eylemi durdurabilir ama bir tankı durdurmak için ne kadar kişi gerekir?» diyordu.

Allende'nin ikinci saplantı fikri, tarih önünde yaiancı çıkmamak tarihe bırakmak istediği örüntüyü bozmamak... Kısaca askerlerin şantajına kapılmamaktı...

Devlet başkanlarının dostu yoktur. Allende'nin pek çok dostu vardı.

Şeref tutkusu. Doğruluk, büyüklük, saflık. Bunun adı İspanyolca «Hombria» dır. Çevirmesi zor bir kelime.

Eskimiş değerlere sahip, belki bazılarına göre biraz gülünç, bir başka çağın insanı belki...

Bundan böyle kan ve acı içinde gelişecek devrimin yeni ve acımasız döneminin açılması için, bu büyük insanın hayatının ve yolunun sonuna gelmesi gerekiyordu. Şimdi ateş çağı açıldı... Uzun süreceğe benzer...

SPIEGEL Titel

Allende, F. Castro ile birlikte

Allende, darbedon önce generalleriyle

R. Debray'in Salvador Allende'nin katilleri adlı yazısını yayınlayan LE NOUVEL OBSERVATEUR'un kapağı.

Allende düşünceli.

Bağımsızlık ve Şili'nin şerefine

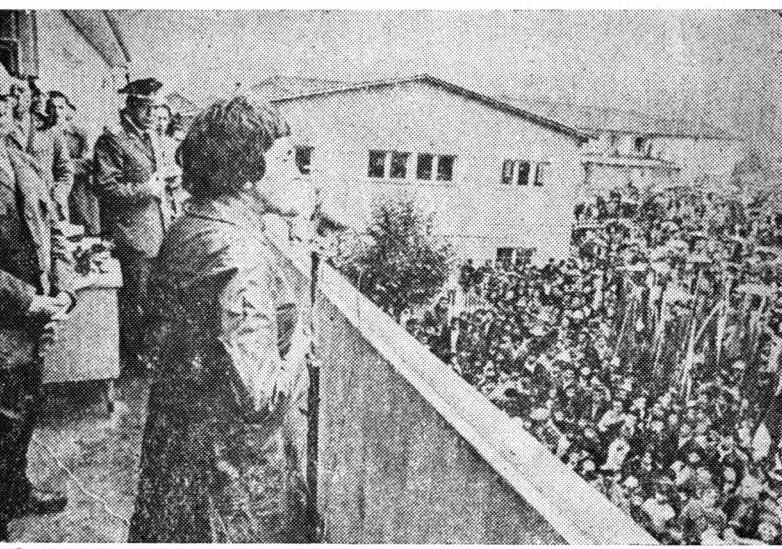

En yakın arkadaşı, desteği karısıydı

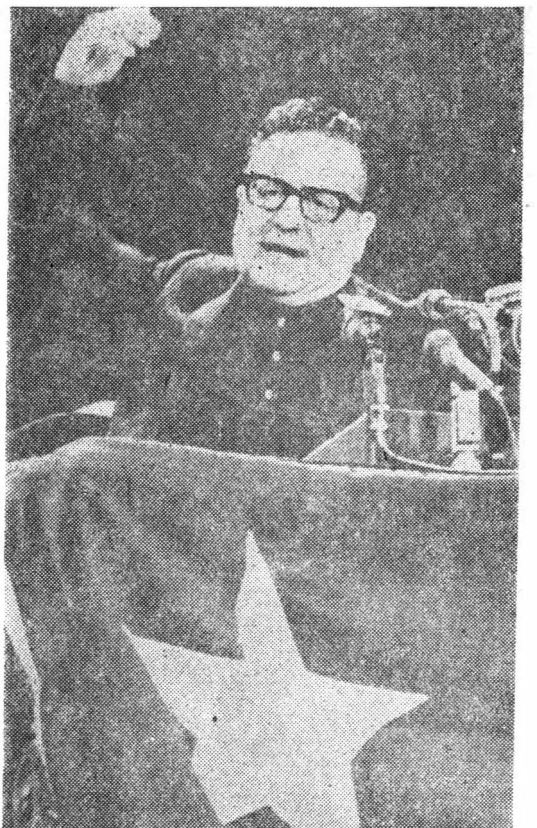

Devrimci Allende

Şili darbesi sırasında direnenlere karşı cuntacı birlikler harekât halinde

Allende taraftarları tutuklanıyor, kurşuna diziliyor

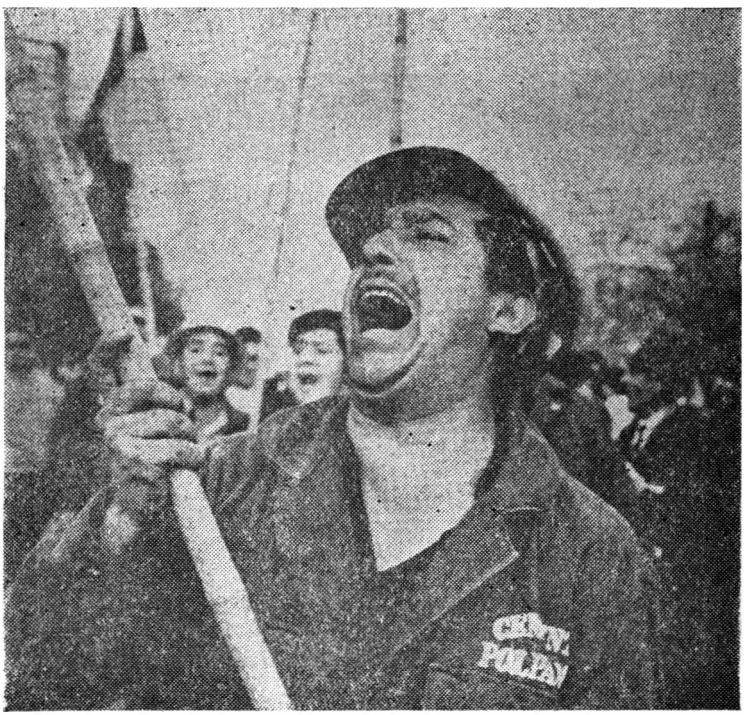

Darbeden önce gösteriler

Cuntacı komutanlar.

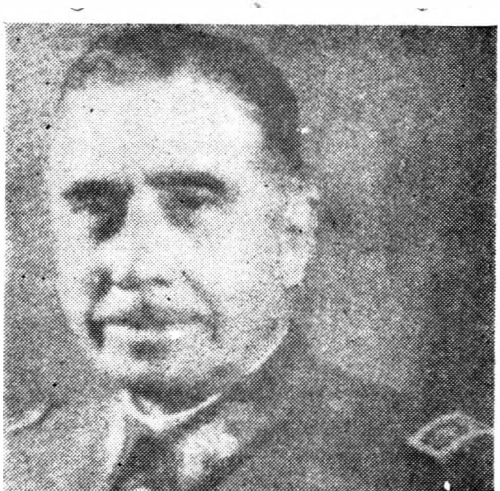

Cunta başı General Pinochet Ugarte

Allendeci general Prast.. karşı koyması bekleniyordu. Fakat!.

MAY YAYINLARI KİTAP KATALOĞU

KUTSAL İSYAN Cilt: 1 **Kurtuluş Savaşımızın gizli kalmış**
KUTSAL İSYAN Cilt: 2 **yanlarıyle hikâyesi** ..... 20 TL.

Yazan: Hasan İzzettin Dinamo 20 TL
(Üçüncü Baskı)

KUTSAL İSYAN Cilt: 3 ..... 20 TL.
KUTSAL İSYAN Cilt: 4 ..... 20 TL
KUTSAL İSYAN Cilt: 5 ..... 20 TL
KUTSAL İSYAN Cilt: 6 ..... 20 TL.
KUTSAL İSYAN Cilt: 7 ..... 20 TL.
KUTSAL İSYAN Cilt: 8 ..... 25 TL
KUTSAL BARIŞ Cilt: I **H. İzzettin Dinamo** 20 TL
KUTSAL BARIŞ Cilt: II **H. İzzettin Dinamo** ..... 20 TL
KUTSAL BARIŞ Cilt: III **H. İzzettin Dinamo** ..... 20 TL
KURSA BARIŞ Cilt: IV **H. İzzettin Dinamo** ..... 20 TL
TÜTÜN (Sarı Dünya) Cilt: 1 **Dimitir Dimov**
(İkinci Baskı) ..... 20 TL

TÜTÜN (Sarı Dünya) Cilt: 2 ..... 20 TL
ANA **Maksim Gorki (yedinci baskı)** ..... 20 TL

CASUS **Maksim Gorki** ..... 15 TL
MOSKOVA ÖNLERİNDE Cilt: 1 **A. Aleksandroviç Bek.** 15 TL
MOSKOVA ÖNLERINDE Cilt: 2 ..... 20 TL
İNSANLARI SEVECEKSİN **Eric Maria Remarque** ..... 20 TL.
DÖNÜŞ YOLU **Erich Maria Ramarque** ..... 15 TL
ALLAHSIZ GENÇLİK **Ödön von Horvath** ..... 10 TL.
PETROL **Upton Sinclair** ..... 20 TL
ŞİKAGO MEZBAHALARI **Upton Sinclair** ..... 15 TL
CEM SULTAN OLAYI **Vera Mutafçiyeva** ..... 20 TL.
BİR ÖLÜNÜN DEFTERİ **Bulgakov** ..... 10 TL.
KOPAR ZINCİRLERİNİ GÜLSARI **Cengiz Aytmatov** 10 TL.
PLEXSUS **Henry Miller** ..... 25 TL.
NEXUS **Henry Miller** ..... 20 TL.
GİZLİ EKMEK **J. Mario Simmel** ..... 15 TL.
ANJELİK (ALTIN KADIN) **Anne - Serge Golon** ..... 20 TL.
KATMANDU YOLLARI **Barjavel** ..... 15 TL.
FIRTINA ÇOCUKLARI **Kornaros** ..... 15 TL.
PUGAÇEF AYAKLANMASI **R. Gesinoviç** ..... 10 TL.
THESEE **Andre Gide** ..... 3 TL.
EVLERDEN BİRİ **Orhan Kemal** ..... 15 TL.
YEŞİL GÖLGE **Kemal Bilbaşar** ..... 20 TL.
SAVAŞ VE AÇLAR I **H. İzzettin Dinamo** ..... 20 TL.
SAVAŞ VE AÇLAR II, (Öksüz Musa) **H. İzzettin Dinamo** 15 TL.
İHTİYAR GENÇLİK **Mehmet Seyda** ..... 15 TL
ACI PARA **Erol Toy** ..... 15 TL.
FOSFORLU CEVRİYE **Suat Derviş** ..... 10 TL.
ANKARA MAHPUSU **Suat Derviş** ..... 10 TL
PATATES ŞOVALYELERİ **G. Guareachi** ..... 10 TL.
KARA VAGON **Bekir Yıldız** ..... 10 TL.
TEK BOYUTLU İNSAN **Herbert Marcuse** ..... 15 TL.
AŞK VE UYGARLIK **Herbert Marcuse** ..... 15 TL.
SOVYET MARXİZMİ **Herbert Marcuse** ..... 15 TL.
ASYANIN AVRUPAYA ÖĞRETTİĞİ **Franz Altheim** 4 TL.

SOSYALİST GÖZLE SANAT VE TOPLUM
J. Freville - Ç.V. Plehanov ..... 5 TL.

GİZLİ BELGELER ..... 10 TL.

ZULUM MAKİNESİ **Mahmut Makal** ..... 20 TL.

ÖMER SEYFETTİN **Tahir Alangu** ..... 20 TL.

ŞADİ ALKILIÇ DAVASI ..... 15 TL.

PENTAGON RAPORLARI ..... 20 TL.

ALTIN ZİNCİR **Upton Sinclair** ..... 10 TL.

TARİH BOYUNCA İLERİ GERİ KAVGASI
Emin Türk Eliçin ..... 40 TL.

NAZIM HİKMET DOSYASI **Kemal Sülker** ..... 10 TL.

VİETKONG ÇETECİLERİ **Maddeline Riffaud** ..... 10 TL.

6-7 EYLÜL KASIRGASI **Hasan İzzettin Dinamo** ..... 5 TL.

EL FATEH **Yılmaz Çetiner** ..... 10 TL.

DUMAN VE ALEV **Ömer Faruk Toprak** ..... 10 TL.

YER ALTINDA BİR ANADOLU
Mahmut Makal (İkinci Baskı) ..... 10 TL

DÜNDEN BUGÜNE TÜRK ŞİİRİ ANTOLOJİSİ
Asım Bezirci ..... 50 TL.

NAZIM HİKMETİN İLK İİRLERİ **Kerim Sadi** ..... 10 TL.

KİRAZ ZAMANI **Özdemir İnce** ..... 7.5 TL.

ŞİMDİ HABERLERİ VERİYORUZ
Mehmet Karabulut ..... 5 TL

İSLAMLIK ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI VE EN
ESKİ METİNLER **Ali Çiçekli** ..... 10 TL.

DİVAN-Ü LÜGAT - İT TÜRK - KAŞGARLI MAHMUT
ŞİİRLER **İlhami Bekir** ..... 10 TL.

KOMPOZİSYON İLKELERİ VE ANTOLOJİSİ
Enver Naci Gökşen ..... 15 TL.

KÖROĞLU - DADALOĞLU **Haşim Nezihi** ..... 10 TL.

EMEĞİN TARİHİ **François Barret** ..... 10 TL.

ON ŞAİR ON ŞİİR **Asım Bezirci** ..... 10 TL.

KIRMIZI KARANFİL **(Şiirler) Gülten Akın** ..... 6 TL.

DÜNYA AŞK ŞİİRLERİ ANTOLOJİSİ Hazırlıyan:
İlhan Berk ..... 10 TL.
UZAK DEĞİL (Şiirler) **Rıfat Ilgaz** ..... 10 TL.
YUNUS EMRE (Hayatı - Şiirleri) **Ali Çiçekli** ..... 10 TL.
ŞİİRLER **İlhami Bekir** ..... 10 TL.
TEMEL KANUNLAR ..... 10 TL.
YENİ VERGİ KANUNU ..... 10 TL.
EMLAK VERGİSİ KANUNU ..... 5 TL.
BÜYÜK DÜNYA TARİHİ **(Dört büyük cilt)** ..... 200 TL.
OSMANLI TARİHİ **(Tek büyük cilt)Ahmet Rasim** ... 50 TL.
BOMBA **Ömer Seyfettin** ..... 15 TL.
GÖKKEL İLE HİNKEL **Brentano (Çeviri: H. Deniz)** ... 15 TL.
PARMAK ÇOCUK **Selma Lagerlöf (Çeviri Hayrullah Örs)** 15 TL.

ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 1 Lüks baskı, cilli 50 TL.
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 2 Lüks baskı, ciltli 50 TL.
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 3 Lüks baskı, ciltli 50 TL.
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 4 Lüks baskı, ciltli 50 TL.
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 5 Lüks baskı, ciltli 50 TL
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 1 Normal ciltsiz baskı 25 TL.
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 2 Normal ciltsiz baskı 25 TL.
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 3 Normal ciltsiz baskı 25 TL.
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 4 Normal ciltsiz baskı 25 TL.
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 5 Normal ciltsiz baskı 25 TL.

CİNSEL TEKNİK **Sha Kokken (Altıncı Baskı)** ..... 15 TL.
AŞK SANATI 1 **Oswalt Kolle** ..... 15 TL.
AŞK SANATI 2 **Oswalt Kolle** ..... 15 TL

MAY YAYINLARI'NIN

En Son Çıkan Kitapları

AZAP ORTAKLARI 1. cilt **Eroy Toy (roman)** ..... 25 TL
AZAP ORTAKLARI 2. cilt **Erol Toy** ..... 25 TL.
(Şeyh Bedrettin ve çevresinin romanı)

GARP CEPHESİNDE YENİ BİR ŞEY YOK
Remarque (roman) ..... 15 TL.
KÖYDEN İNDİM ŞEHİRE
Dursun Akçam (Hihâyeler) ..... 10 TL.
ÇOCUKLUĞUM **Gorki** ..... 10 TL.
VE ÇELİĞE SU VERİLDİ **Ostrovski** ..... 20 TL.
ÖZGÜRLÜK TÜRKÜSÜ **Dinamo** ..... 10 TL.
KUTSAL İSYAN 8 cilt. 3. baskı (Ciltsiz takımı 165 TL' cilt takımı: 250 TL.)

MAY YAYINLARI
Babıâli Cad. 19 - Cağaloğlu/İstanbul

SALVADOR ALLENDE - RÉGİS DEBRAY GÖRÜŞÜYOR.

ALLENDE, Régis Debray ile eylemini belirten ve Şili solu'nun demokratik geleneğini anlatan uzun bir konuşma yapmıştır.

Günümüz olaylarına da ışık tutan görüşleri bu kitapta bulacaksınız.

Fiatı 15 Lira